

Часопис за духовни препород

Уместо увода

Догматика

**Огледи из канонског и црквеног
права**

Библијска теологија

Уметност и историја

Вера и наука

Духовни путокази

Актуелне теме

Међуцрквена хроника

Година седма / Призрен 1999 – Бр. 2 [26]

Година седма / Призрен 1999 – Бр. 2 [26]

С благословом Његовог Преосвештенства
Епископа рашкопризренског др Артемија

Издаје: ЕПАРХИЈА РАШКОПРИЗРЕНСКА

Главни и одговорни уредник:
ѵроѵојереј Трајан Којић

Уређивачки одбор:
еѵиској Аѵанасије (Ракиѵа)
архимандрит Јован (Раџосављевић)
ѵроѵојереј сѵаврофор Милуѵин (Тимоѵијевић)
ѵроѵојереј Зоран Грујић
јеромонах Симеон (Виловски)
јеромонах Сава (Јањић)
јерођакон Јусѵин (Јездић)

Технички уредник:
Војислав Јовичић

Тираж: 1000 примерака

Часопис излази четири пута годишње.
Дозвољено је прештампавање чланака уз обавезно цитирање.

Адреса издавача: ЕПАРХИЈА РАШКОПРИЗРЕНСКА
38400 ПРИЗРЕН, тел. 029/25426

Компјутерска припрема АС, Београд
Штампа: Нови дани, Београд, Војводе Бране 13

УМЕСТО УВОДА

ПРЕДСЕДНИЦИМА, ВЛАДАМА И ПАРЛАМЕНТИМА, ДИПЛОМАТАМА И АМБАСАДОРИМА АМЕРИКЕ И ЗАПАДНИХ ДРЖАВА

ПОШТОВАНА ГОСПОДО,

Пишем Вам ово отворено писмо, а не знам како ћу Вам га проследити, јер су све телефонске (а и друге) комуникације прекинуте са Косовом, што је један међу многим „успесима“ Ваше НАТО-вске интервенције на моју Отаџбину, на мој недужни народ и на мене лично.

За ових 16 дана свакодневног бомбардовања које изводи Ваша авијација постигли сте заиста сјајне резултате. Сјајне, гледано из Ваше перспективе. Порушили сте многе касарне и друге војне објекте, многе фабрике и цивилна насеља, скидали сте многе мостове и радио релеје, посејали сте смрт и ране, тугу и бол по многим домовима и насељима, натерали сте цео један народ у подземље. И то све чините из „хуманих разлога“. Били бисмо Вам захвални да нам објасните у чему би се Ваша нехуманост изразила према нама.

Наравно да то све нас боли. Највише због сазнања да то нисмо ничим заслужили. Ви кажете да тиме желите да казните г-на Милошевића. Да ли заиста нисте имали пута и начина да њега лично казните на примерен начин, а не сиротињу Божију по Алексинцу, Приштини, Београду, Великој Хочи и... ко зна где ћете то још урадити.

По међународним важећим конвенцијама, а и по божанским законима, ако неко кажњава или убија децу због преступа или злочина њихових родитеља, он је сам преступник и злочинац. Ако то чини масовно и у ратним околностима, онда је то ратни злочинац и следује му да буде приведен Хашком Трибуналу да му се суди. Каква је разлика између таквих злочинаца и Вас, по чијој наредби се просипају хиљаде тона разорног експлозива на главе недужног народа (= деце) због преступа и злочина једног човека (= г-на Милошевића)? Није ли и Вама место пред Хашким Трибуналом?

Можда се тешите тиме што Вас нема ко тамо опремити нити принудно привести. Мислим да Вам је то слаба утеха ако савести имате и у Бога верујете (као што се представљате). Суд тога Вечнога и Праведнога Судије нико не може избећи, па ни Ви без обзира на сву Вашу војну и економску моћ. Размислите о томе.

Поред реченога, желео бих још само нешто да нагласим. Највећа жртва Вашег НАТО бомбардовања није оно што је порушено и покидано, ни оно што је убијено и рањено (ма колики тај број био), него оно што сте спречили да се развије, оно што је било зачето и што је требало да доведе до интеграције Србије, Југославије и целог Балкана у европске и светске токове, а то је демократија. До Вашег бомбардовања у Србији су постојале демократске снаге, отворене и потенцијалне, постојали су демократски процеси, макар и у зачетку, постојала је нада овога народа да ће уз Вашу подршку и помоћ тај процес демократизације заживети и победити. Свега тога сада нема. Уништење тих демократских снага, тих демократских процеса, вере и наде овога народа у боље сутра, и јесте највећи злочин Вашег бомбардовања.

Српска Православна Црква (Ја, као Епископ Рашко-призренски) са представницима Срба са Косова и Метохије окупљеним у Српском покрету отпора – Демократском покрету на челу са г-ном Момчилом Трајковићем, као израз Црквено-народног Сабора, пуне две године смо обилазили земље Европе, Америку и Русију износећи свуда истину о Косовско-метохијском проблему, његовој генеалогiji, акутном стању у коме се налази и начинима како да се тај проблем реши на задовољавајући начин за све оне који на Косову и Метохији живе и желе да на њему живе као поштени и часни грађани своје отаџбине.

У тој мировној мисији били смо само у Америци пет пута за годину дана, од фебруара 1998. до фебруара 1999. године. Увек смо и свуда наглашавали да се проблем Косова не може решити применом силе ма са које стране (рачунајући и силу НАТО-пакта). Заступали смо ставове и предлагали да се решење тражи политичким средствима, путем демократизације Србије, Југославије и ширег региона Балкана, дакле путем дијалога и споразума. Залагали смо се за мултиетничко, мултикултурно и мултирелигиозно Косово, где би сви који тамо живе уживали сва и иста права по највишим светским стандардима.

Са задовољством и благодарношћу истичемо да смо свуда и од свих наших саговорника били изузетно добро примљени, саслушани и у 90% случајева подржани у нашим ставовима. То је у нама будило наду да ће се проблем Косова решити мирним путем, на свеопште задовољство. Код наших саговорника се огледала радост од сазнања да постоји друга и друкчија Србија од оне коју представља г-н Милошевић и његов режим, да постоји алтернатива. Све је то

наговештавало бољу будућност за све. И сада је то све пропало. Под НАТО бомбама није остао ни камен на камену од тих лепих, перспективних слика.

Уместо тога, имамо на делу и у пракси све оно што смо ми (Ја и Г-н Трајковић) предочавали приликом наше задње посете Француској и САД-а (фебруара ове године). Нарочито смо Г-ђи М. Олбрајт истакли и написмено предали шта ће се десити ако НАТО буде војно интервенисао у Србији и Југославији. Овде на то само укратко потсећамо:

1. Интервенција НАТО снага само би оснажила Милошевићев режим.

2. То би био велики ударац за демократску опозицију у Србији и одложило би потребну демократизацију Србије.

3. Изазвало би Милошевићев режим да предузме одлучне и драстичне мере против оних који друкчије мисле у Србији.

4. Довело би до радикализације појединих фракција у ОВК-а, што би довело до радикализације и међу косовским Србима и Србима уопште.

5. Све би то довело евентуалне НАТО јединице на Косову у деликатну ситуацију, јер би биле посматране као окупатори.

Питамо Вас, Господо, шта се од тога предвиђенога и од нас Вама предоченога (надамо се на време) није обистинило после НАТО интервенције?

Изразили смо, том приликом, и бојазан да би такав развој догађаја био непродуктиван и сасвим непотребан, шта више и вишеструко штетан. Уместо тога понудили смо алтернативан предлог у виду АНЕКСА о кантонизацији Косова, који не би мењао споразум из Рамбујеа, него га само допунио како би се у правима на аутономију изједначиле и српска и албанска страна те исти постао прихватљив.

На нашу велику жалост, Ви никада нисте разумели српски народ, његову православну душу, традицију и историју. Презрели сте и нас, као своје саговорнике, који смо Вам искрено приступили и истину говорили желећи да наш заједнички труд уроди плодом и донесе мир на ове просторе. Желели сте да наметнете решење по Вашим мерилима и принципима не водећи рачуна ни о минимуму националних интереса српског народа. Изабрали сте војну интервенцију НАТО авијације по нашој Отаџбини. Шта ћете тиме остварити, коме ћете суштински помоћи, размислите сами. Бомбама се не решава и не ублажава „хуманитарна катастрофа“, него се умножава геометријском прогресијом. Ваљда сте се у то уверили у задњих шеснаест дана Ваше „мировне“ активности. Наздравље Вам било!

Наше наде у Вас, Вашу демократију, правдољубивост и хуманост покопане су дубоко у кратерима начињеним Вашим бомбама и томаховцима. Да ли ће икада отуда васкрснути, питање је сада.

Христос, чији Велики Петак данас славимо, страдао је и распет од људи којима је из љубави дошао да их спасава. Они су Га неправедно убили и сахранили. И гроб запечатали. И стражу крај гроба поставили. Да би спречили његово славно и спасоносно Васкрсење. Но све њихове мере нису помогле. Христос је Васкрсао. И нама који данас страдамо од Ваших бомби ни криви ни дужни Он је дао наду да и за нас има васкрсење. Ма шта Ви чинили и ма шта Ви предузимали.

Ми, православни Срби, страдајући од Вас, искрено Вас жалимо. Ваша погибија је страшнија од наше, јер је трајнија. Трајнија је јер сте Ви неспособни за покајање за зла која нам наносите. Стога се ми за Вас молимо Распетоме и Васкрсломе Господу, понављајући са смирењем и љубављу Његове речи са Крста: „Опрости им, Оче, јер не знају шта раде“.

Христос Васкрсе! – Ваистину Васкрсе!

09. април 1999. г.
Призрен

Епископ рашко-призренски
† Артемије

БАЛКАНСКОЈ КОНФЕРЕНЦИЈИ

БОН

ГЛАС У ПУСТИЊИ

„Свирасмо Вам, и не играсте;
жалисмо Вам се, и не ридасте.“
(Матеј 11, 17)

Ове јеванђелске речи, Господо, изговорио је Син Божји, Господ Исус Христос, дајући свој суд о свету овом, упоређујући га са малоумном децом (МТ. 11, 16). Те речи најбоље изражавају и одсликавају данашњи положај и стање нас (мене Епископа Рашко-призренског, као представника Српске Православне Цркве и г-на Момчила Трајковића, Председника Српског покрета отпора – Демократског покрета, као представника српског народа Косова и Метохије) који годинама заједно обигравамо свет (земље Европе, Америку и Русију), говорећи и сведочећи свуда о нарастајућем проблему на Косову и Метохији, о његовим коренима и непосредним узроцима, нудећи уз то конструктивне предлоге и начине како да се ти проблеми реше и избегне невиђена трагедија и катастрофа која се вртоглавом брзином приближавала.

О свему томе детаљно сам Вам написао и описао у своме ОТВОРЕНОМ ПИСМУ политичким вођама НАТО земаља и Америке, писаном 9. априла ове године, на Велики Петак. То беше шеснаести дан Ваше агресије на нашу земљу. Данас, после два месеца насилног „засађивања мира“ по бомбама узораној Србији, не би се имало шта додати, већ само „успехе“ Ваше бомбасте интервенције тамо наведене, помножити са неколико десетина пута. Како у погледу разарања инфраструктуре од виталног значаја за један народ, насеља, школа, обданишта па све до болница и страних Амбасада (Кинеске, Шведске, Швајцарске, Индијске...), многобројних цивилних жртава како међу Србима, тако и међу косовским Албанцима, Ромима, Турцима и осталим грађанима Србије и Црне Горе. Све то, будући да нису у питању никакви војни циљеви, „господари рата“ (без објаве рата! – какве ли ироније) називају „коллатералним ште-

тама“ и тиме умирују своју савест, тврдећи за сваки појединачни случај да је „грешка“ настала промашајем неког легитимног = војног циља. Чак и кад гађају и прецизно погађају међународни воз, аутобус препун путника, колоне и групе избеглица (Ђаковица, Кориша), центре насеља (Алексинач, Приштина, Сурдулица).

Самозване судије васељене, увређени и повређени у својој охолости, како то да Србија није пала на колена после два-три дана бомбардовања (како се очекивало), намеравају да иду до краја, „док Милошевић не прихвати све услове НАТО-а, повуче сву војску и полицију са Косова и врати све избеглице“, па да тек онда престану са бомбардовањем. Таква решеност равносилна је намери да се истраје у злочину до потпуног уништења и Српског и Албанског народа, па можда и читавог региона Балкана. Јер то што они (Америка и НАТО) захтевају и сами знају да је немогуће испунити док бомбардовање траје, све и када би то Милошевић хтео учинити.

Стога се још једном питамо: Ко ће уживати тај „мир и демократију“ коју нам доносите (или: шаљете) на томаховкама и бомбама? Ко ће сутра моћи да живи (а не да ужива) на просторима са таквом еколошком катастрофом произведеном дејствима натовске авијације? Да ли је оно што радите и што намеравате да продужите заиста у интересу оних које „штитите“ (косовских Албанаца и њихове ОВК-а)? Да ли је могуће да сте одлучни да их штитите „до последњег“? Не личи ли Вам то на цинизам и црну иронију којим желите да завршите двадесети век? Је ли то капија кроз коју Европа треба да уђе у трећи Миленијум? Ако јесте, шта ли нас тек у њему чека? Каква ли ће тек то бити срећа, правдољубивост, благостање и демократија! На измаку овога века не треба заборавити на, у свим народима познату пословицу: „Ко ветар сеје, буру жање“. Размислимо сви о томе док има времена.

Српска Православна Црква и сав српски православни народ дубоко жали због свега што се десило и што се дешава на овим нашим просторима. Корени зла, насиља и злочина су предубоки. Много је на тим просторима и у прошлости и у садашњости било неправде, мржње, зла и злочина сваке врсте. Не само код једнога народа, него код свих и од свих који тамо вековима измешани живе. Но највећи злочин је, нема сумње, онај када неко покушава да за сва зла и пострадања свих народа на тим просторима оптужи и окриви само један народ, и то „паушално“, изједначавајући цео народ са појединцима који припадају томе народу, а који су починили или су могли починити велика недела и злочине.

Буде ли Историја истим аршином мерила и ове најновије и масовне злочине које у име „хуманизма и мира“ чини НАТО са Америком на челу, учиниће велику неправду ако не буде правила разлику између данас (не)одговорних политичара тих земаља и обичног народа који се згражава над њиховим (не)делима. Ми знамо да се и

тим народима манипулише, да су и они изложени пропагандним путем мас-медија, као и ми у нашој отаџбини. Зато се трудимо да правимо разлику између НАТО политичара и народа НАТО земаља. Томе нас наша православна вера учи, јер ће и наш Бог, као праведни Судија, када дође у последњи дан да суди живима и мртвима, „свакоме дати по делима његовим“.

Само људи, када приграбе себи „право“ да буду „судије васељене“ и ако их на то нико није одредио ни поставио, праве грешке својствене људима – изједначавају кривог и недужног, уништавају све одреда. За такве је наш велики Владика, песник и философ Његош рекао: „Коме закон лежи у топузу, трагови му смрде нечовјештвом“.

Ми ћемо и даље сведочити Истину пред онима „који имају уши да чују“. Борба за истину увек има своју сврху и једном мора довести до резултата. Стога ми ценимо и подржавамо сваки ангажман у обраћању свету, а и оних који се из света јављају нама. Сведоци смо огромне енергије, дирљиве искрености, труда и пожртвованости са којом појединци своје виђење истине шаљу у свет са непоколебљивом надом у разумевање, саосећање и мировни ангажман тога света. Активност која подразумева борбу добротом против зла, најлековитији је пут којим појединац у овом времену може поћи.

Толико сам желео овога пута да кажем. Не бих понављао оно што сам толико пута говорио и што је широм света познато. Не бих чак одавде упућивао било какав апел или молбу силницима овога света да прекину са злочиначким бомбардовањем. Препустио би их суду њихове савести и праведном суду Божјем, било да у Њега верују или не. А ми бисмо остали са нашом вером у Бога и надом на Његову милост и правду, уверени да ће ипак Бог показати излаз из овог безизлаза не само за нашу земљу и наш народ, него за цео свет и све народе који у њему живе, јер зла, неправде и злочина свуда има.

27. мај 1999. год.

Бон

Епископ рашко-призренски †АРТЕМИЈЕ

ГЛАС ОТАЦА

Преподобни Силуан Атонски

УПОЗНАВАЊЕ СА БОГОМ

ПРЕДГОВОР

У току двадесет векова, од времена светог Јована Богослова па све до нашег времена, многи проповедници и сведоци божанске љубави прошли су овом земљом. Један од њих, управо наш савременик, јесте и преподобни Силуан Атонски (†1938), једна од највећих личности светогорског и уопште православног монаштва.

Родио се 1866. у селу Совск Лебедијске области велике Русије од побожних родитеља. После различитих падова у првим младачким годинама, једно апокалиптичко виђење Пресвете Богородице утицало је на њега да се дубоко покаје и зажели равноангелни монашки живот.

Године 1892. дошао је на Свету Гору, у манастир Светог Пантелејмона, где је живело тада две хиљаде монаха. Малосхимник монах постао је 1896, а великосхимник 1911. године.

Живот његов на Атону, натопљен сталним сећањем на Бога, одликовао се доследношћу и тачношћу: молитва у келији, свакодневна богослужења у храму, бденија, постови, честа исповест и божанско причешће, читање, трезвеност, телесни трудови у манастирским пословима.

Стрпљив и дуготрпељив, кротак и незлобив, смирен и послушан преподобни Силуан, задобио је љубав и поштовање осталих монаха који су са њим живели, али је примио и велике нападе од завидљивих и добромрзитељних демона.

Предавши себе у потпуности Богу, веома брзо је успео да добије дар непрекидне молитве од Владичице Богородице, па и да види живог Христа у храму пророка Илије, у манастирској воденици.

То богојављање било је најважнија станица у његовом животу. Од тада оштро духовно осећање његово постало је још оштрије. Осећао је неподношљив бол због свога греха. Туговао је и плакао за душе које се налазе далеко од истине. Молио се непрестано за цео

свет. Волео је људе и Бога без граница. Иако тек мало писмен, стекао је ретку мудрост и искуство путем подвига и читања. Дружење са њим било је извор радости. Његово присуство давало је мир и спокојство.

Његово учење, које је записано у његовим белешкама, веома је дубоко проживљено и односи се на значајна питања духовног живота – молитве, благодати, искушења, смирења, мира, слободе, покајања, љубави, послушања, богопознања.

У молитви и прослављању Бога завршио је свој земаљски пут. Упокојио се 11/24. септембра 1938. у манастиру свога пострига.

Узбудљива његова биографија, писана од стране његовог ученика старца Софронија из Есекса (†1993), као и богонадахнуте његове поуке, уловиле су многе људе, нарочито инославне, и учиниле их да упознају истинитог Бога и да се врате у крило Једне, Свете и Католичанске Православне Цркве. Управо у овом упознавању Бога, упознавању које се остварује не високом речју и мислима, него подвижништвом у Христу и искуством у Светоме Духу – наводе се делови који су сабрани у овој свешчици. Дарују се душама које жуде да дођу „у познање тајне Бога...“, у коме су сва блага премудрости и знања сакривени“ (Кол. 2, 2–3).

Свештени манастир ПАРАКЛИТ

УПОЗНАВАЊЕ СА БОГОМ

Како да познамо Бога

Много нас воли Господ; то сам научио од Светога Духа, којег ми је дао Он по великој својој милости. Остарио сам и спремам се за смрт и пишем истину из љубави према људима. Свети Дух, којег ми је дао Господ, хоће да се спасу сви, сви да упознају Бога.

Био сам гори и од најпрљавијег пса, због грехова мојих; међутим чим сам почео да тражим опроштај од Бога, Он ми је дао не само опроштај него и Светога Духа. Тако, у Духу Светом, познао сам Бога.

Видиш љубав коју Бог има за нас? Ко би, заиста, могао да опише Његово милосрђе?

Браћо моја, падам на колена и молим вас, верујте у Бога, верујте да је дао Светога Духа, који сведочи у свим црквама нашим, али и у души мојој.

Свети Дух је љубав. И ова љубав испуњава све душе светих небожитеља. И исти Свети Дух је на земљи, у душама свих који љубе Бога. У Духу Светом небеса гледају земљу, чују наше молитве и приносе их Богу.

*

Живимо на земљи и не видимо Бога, не можемо да Га видимо. Али кад дође Свети Дух у душу, тада ћемо видети Бога, као што Га је видео свети Стефан (Д. А. 7, 55–56). Душа и ум препознају одмах Духом Светим да је Он Господ. Тако свети Симеон Богопримац, Светим Духом, препознао је у малом детету Господа (Лк. 2, 25–32). Тако и свети Јован Крститељ, Светим Духом такође, препознао је Господа и указао на Њега људима. И на небу и на земљи, Бог се познаје само Светим Духом, не помоћу науке. И деца, која не беху учили никако, познају Господа Светим Духом. Без Светога Духа нико не може да позна Бога нити колико нас Он воли. Чак и ако читамо колико нас воли и да је пострадао из љубави за нас, размишљамо о томе само у уму, али не разумемо као што треба, душом, љубав Христову. Међутим, када нас научи, тада разумемо практично и чулно ту љубав; тада постајемо подобни Господу.

*

Сваки од нас може да просуђује о Богу по мери благодати Светога Духа коју је спознао. Јер како је могуће да размишљамо и просуђујемо о стварима које нисмо видели или за њих нисмо чули и које не познајемо? Светитељи говоре да су видели Бога. Али постоје и људи који кажу да не постоји Бог. Очигледно је да тако говоре јер Га нису упознали; међутим то уопште не значи да Бог не постоји.

Светитељи говоре за ствари које су стварно видели и које познају. Не кажу, примера ради, да су видели једног коња дугачког један километар или једну лађу од десет километара, што не постоји. И ја мислим, да, када не би постојао Бог, не би о Њему никако ни говорили на земљи. Међутим, људи хоће да живе по својој вољи и зато говоре да не постоји Бог, потврђујући више тако да Он постоји.

Душа свих људи осећала је да постоји Бог, премда многи нису знали да поштују истинитог Бога. Међутим, Свети Дух научио је најпре Пророке, затим Апостоле, најзад Свете Оце и наше Епископе, и тако је стигла до нас истинита вера. Ми смо спознали Господа Светим Духом. И кад смо Га упознали, тада се утврдила у Њему душа наша.

Познајте, народи, да смо саздани да прослављамо небескога Бога, и не везујте се за земљу, јер Бог је Отац наш и воли нас као многожељену децу Своју.

Онај који не познаје благодат, и не тражи је. Људи су се прилепили за земљу, и зато многи не знају да ништа земаљско не може да се упореди са сладошћу Светога Духа.

*

Многи се препиру о вери – и нема краја тим препиркама –, док, уместо да се препиремо, треба да се молимо само Богу и Пресветој Богородици, и Господ ће нам дати просвећење без препирки, и то веома брзо.

Многи су изучавали све религије, али нису упознали истиниту веру као што треба. Међутим, онај који се моли Богу са смирењем да га просвети, њему ће Господ дати да схвати колико Он воли човека. Надмени се надају да сазнају све својим умом, но Бог им је поставио границе.

*

Господ је рекао: „Где сам ја, онде ће и слуга мој бити... да гледа славу моју“ (Упор. Јн. 12, 16; 17, 24). Међутим људи не разумеју Свето Писмо, сматрају га скоро неразумљивим. Сада, када их научи Свети Дух, тада све постаје разумљиво и душа се осећа као да је на небу. Јер исти Свети Дух је и на небу и на земљи и у Светом Писму и у душама које љубе Бога. Без Духа Светога људи лутају и неспособни су да истински упознају Бога и блаженство у Његовој близини, макар и непрекидно читали.

*

О браћо, молим вас и преклињем у име милосрђа Божјег: Верујте у Јеванђеље и у сведочанство Свете Цркве, и тада ћете окусити, још овде на земљи, блаженство раја. Заиста, царство Божије је у нама: Љубав Божја дарује души рај. Многи кнежеви и управитељи напустили су своје престоле, када су упознали љубав Божију. И то је разумљиво, јер љубав Божја је ватрена. Благадаћу Светога Духа радост душе достиже до суза, и ништа земаљско не може да се упореди са њом.

Колико смо срећни ми православни хришћани! Каквог Бога имамо! Достојни су жаљења они који не познају Бога. Они не виде вечну светлост, и после смрти одлазе у вечну таму. То знамо, јер Свети Дух објављује Светима шта постоји на небу а шта у аду.

О, колико су достојни сажалења заблудели људи! Они не могу да знају шта је истинска радост. Неколико пута се забављају и смеју се, али смех и уживање које дозвољавају себи претвориће се у ридане и жалост. Наша радост је Христос. Страдањима Својим уписао нас је у књигу живота, и у царству небеском бићемо вечно са Богом и гледаћемо славу Његову и радоваћемо се заједно са Њим. Радост наша је Свети Дух. Толико је слadak и пријатан. Он сведочи у души за спасење.

*

Земаљске ствари се постижу земаљским разумом, док Бог и све небеско спознају се само Светим Духом. Зато остају неприступачна уму који се није препородио.

Шта нам смета да упознамо Бога

Неверовање долази од гордости. Горд тврди како познаје све помоћу свога ума и науке, међутим познање Бога остаје недостижно за њега, јер се Бог познаје само откривењем Светога Духа.

*

Ево тајне: Постоје душе које познају Господа; а постоје душе које Га не познају, али верују; постоје, међутим и друге које нити Га познају нити верују – и међу њима постоје чак научници и интелектуалци.

Господ се открива смиреним душама. Њима показује своја дела, која су насхватљива за наш ум. Нашим природним умом можемо да спознамо само земаљске ствари, па и њих делимично, док Бог и све што је небеско спознају се Светим Духом.

Неки се труде целог свог живота да сазнају шта се налази у сунцу или у месецу или нешто слично, али све то не користи души. Да смо, међутим, настојали да сазнамо шта постоји унутра у човеку, тада бисмо видели у души Светога царство небеско, док у души грешника таму и пакао. И корисно је да то знамо, јер ћемо бити вечно или у царству (небеском) или у паклу.

*

Лењив у молитви испитује са радозналошћу све што види на земљи и на небу, али не зна ко је Господ нити се труди да то сазна. И када чује поуку о Богу, говори:

„Ама, како је могуће да упознамо Бога? И ти од куда Га познајеш?“

Рећи ћу ти: Сведочи Свети Дух, Он зна и учи нас.

„Али зар је Дух видљив?“

Апостоли су Га видели да силази у виду огњених језика, и ми Га осећамо у нама. Слађи је од било чега земаљског. Њега су окусили Пророци и говорили су народу и народ их је слушао. Свети Апостоли су примили Светога Духа и проповедали су спасење по целом свету не плашећи се ничега, јер их је јачао исти Дух. Исто тако Мученици и Подвижници одлазили су радујући се на мучеништво и на

страдање. Јер Свети Дух, добри и слатки, привлачи душу љубави Господњој. И тако душа, због радости Светога Духа, не боји се мучења.

*

Многи људи говоре данас да не постоји Бог. Говоре тако јер у срцу њиховом живи дух гордости, који им подмеће лажи против Истине и Цркве Божије. Мисле да су мудри, док у стварности не схватају да такве помисли нису њихове, него потичу од непријатеља. Међутим, ако их неко прими у срце своје и заволи их, тада тај постаје сродан са злим духом. И, да не да Бог, да било ко умре у таквом стању.

Насупрот, у срцу Светих живи благодат Светога Духа, која их чини сроднима Богу. Светитељи осећају савршено јасно да су духовна деца небеског Оца, и зато говоре: „Оче наш...“.

*

Гордост смета души да крене путем вере. Неверноме дајем један савет. Нека каже: „Господе, ако постојиш, просвети ме, и служићу Ти свим срцем и свом душом својом“. И Господ ће свакако просветити једну тако смирену мисао и спремност за служење Богу. Међутим, не треба да говори: „Ако Те има, казни ме“. Јер ако дође казна, могуће је да не нађе у себи снаге да захвали Богу и да се покаје.

Када те Господ просветли, тада ће Га душа твоја осетити, осетиће да јој је Бог опростио и да је воли. То ћеш сазнати из искуства, и благодат Светога Духа сведочиће у души твојој спасење, и тада ћеш пожелети да објавиш целоме свету: „Како нас много воли Господ!“

Апостол Павле, док није упознао Господа, гонио Га је. Међутим, када Га је упознао, тада је прокрстарио цео свет проповедајући Христа.

Да би се спасао, неопходно је да се смириш. Јер гордога, макар и на силу да ставиш у рај, ни тамо неће наћи покоја. Ни тамо неће бити задовољан и говориће: „Зашто нисам ја на првом месту?“ Насупрот, смирена душа пуна је љубави и не тражи првенство, него жели свима добро и у свему је задовољна.

*

Показали смо велику немарност и неразумемо више да ли постоји Христово смирење и љубав. Свакако, смирење ово и љубав познају се само благодаћу Светога Духа. Међутим, ми не знамо како

да привучемо благодат к нама, треба да је желимо свом душом својом. Али како ћемо желети нешто што уопште не познајемо? Па ипак, сви познајемо благодат, макар и мало, јер Свети Дух покреће сваку душу да тражи Бога.

О, колико треба да молимо Господа да дарује души смиреног Светога Духа! Смирена душа има велики мир, док горда мучи саму себе. Горд не познаје љубав Божију и налази се далеко од Њега. Горди се како је богат или учен или славан, а не познаје трагичност свога сиромаштва и своје пропасти, пошто не познаје Бога. На супрот томе, онога који се бори против гордости, помаже Господ да победи ту страст.

*

Смири себе и воли истину, и Господ ће ти сигурно дати да Га упознаш посредством Светога Духа. И тада ћеш знати из личног искуства шта је љубав Божија а шта љубав људска.

*

Немогуће је да заволимо и да упознамо Господа, ако не будемо живели сагласно са Његовим заповестима. Међутим, човек сам по себи није способан да држи заповести Божије. За то је Исус рекао: „Иштите, и даће вам се“ (Мт. 7, 7). Ако не иштемo, мучимо сами себе и губимо благодат Светога Духа.

*

У борби нашој треба да смо храбри. Господ воли храбру и разумну душу. Ако немамо храбрости и разума, треба то да иштемo од Бога и да слушамо духовнике, јер у њима живи благодат Светога Духа. Поготову човек, чији је ум оштећен демонским дејством, треба посебно да буде послушан духовнику и да никако нема поверања у себе самог.

Душевне невоље долазе нам од гордости, док телесне често пута допушта Бог из љубави према нама, као што је било са многострадалним Јовом.

Веома је тешко да установиш да ли имаш у себи гордост. Ипак, ево неких симптома: Ако те нападају демони или те муче рђаве помисли, то је знак да немаш смирења. Због тога, чак и да ниси приметио своју гордост, смиравај се. Ако си раздражљив или, како кажу, нервозан, то је истинска невоља. И ако болујеш од гневљивости и страхова, излечићеш се покајањем, смиреноумљем и љубављу према брату своме, чак и према непријатељима. Ко не воли непријатеље, у њему још није настањена благодат Божија.

*

У заблуду пада сваки било због неискуства било због гордости. И ако је због неискуства, Господ брзо исцељује онога који је заблудио. Међутим, ако је због гордости, тада ће душа дуго време да пати, док се не научи смирењу, и тада ће бити исцељена од Господа.

У заблуду падамо када мислимо да смо мудрији или искуснији од других, чак и од нашег духовног оца. Тако сам и ја мислио у своме неискуству, и зато сам много пропатио. Дубоко благодарим Богу, што ме је на тај начин смирио, што ме је посаветовао и није повукао милост своју од мене. И сада мислим да без исповести духовнику није могуће да се ослободимо од заблуде, зато што је духовнику Бог даровао благодат „да веже и дреши“.

Општење са Богом

Ко воли Господа, стално мисли на Њега. Сећање на Бога рађа молитву. Ако се не сећаш Господа, тада се нећеш ни молити; а без молитве, душа неће остати у љубави Божјој, зато што благодат Светога Духа долази путем молитве.

Молитва штити човека од греха, зато што ум, када се молиш, заузет је Богом и стоји са смиреним духом пред Господом, којега познаје душа онога који се моли.

Почетник, међутим, потребује руковођу, јер душа, пре но што дође благодат Светога Духа, има велику борбу са непријатељима и не може сама да разликује да ли сладост коју осећа долази од непријатеља. То може да просуди само онај који је и сам окусио Светога Духа. Он препознаје благодат по осећању.

Онај који хоће да практикује молитву без руковође и, будући још у својој гордости, замишља да може да је научи из књига, он се већ налази у заблуди. Смиренога, међутим, штити Господ; тако да, ако стварно не постоји искусан руковођ, овај прибегава одређеном духовнику, и Господ ће га покрити благодаћу у смирењу његовом. Замишљај да у духовнику живи Свети Дух, и он ће ти рећи оно што је корисно души твојој. Међутим, ако прихватиш помисао како духовник живи у немарности и упиташ се: „Како је могуће да (он) има Светога Духа?“, доживећеш због такве помисли своје велико искушење, и Господ ће те смирити тиме што ће допустити да паднеш у неку прелест.

Молитва се даје ономе који се моли. Молитва која бива само по навици, без скрушеног срца због грехова својих, није угодна Богу.

*

Човече, научи се Христовом смирењу, и Господ ће ти дати да осетиш сладост молитве. И ако желиш да се чисто молиш, постани смирен, исповедај се искрено и заволеће те молитва. Буди послушан, подчини се свесно старешинама, буди задовољан са свим, и тада ће се ум твој очистити од сујетних помисли. Сећај се да те Господ гледа, зато пази да чиме не ожалостиш брата свога; не осуђуј га и не вређај га чак ни једним погледом, и Дух Свети ће те заволети и помоћиће ти у свему.

Свети Дух веома је сличан вољеној, истинској мајци. Мајка воли своје дете и пати због њега. Тако и Свети Дух саосећа, опрашта, исцељује, саветује и весели. А препознаје се Свети Дух у смиреној молитви.

Онај који воли своје непријатеље, он ће брзо познати Господа посредством Светога Духа. Онај, међутим, ко их не воли – за њега не желим ништа да пишем. Међутим, жалим га, јер мучи и сам себе и друге и неће познати Господа.

*

У црквама се обављају света богослужења и Дух Божји обитава у њима. Душа, будући да је најбољи храм Божји, и онај који се моли унутрашње, за њега је цео свет постао храм Божји. Међутим, то није за свакога.

Многи се моле наглас или више воле да се моле из књига. И то је добро и Господ прима њихову молитву. Међутим, ако се неко моли, а размишља о другим стварима, Господ не слуша такву молитву.

*

Непрекидна молитва долази од љубави а губи се због осуђивања, празнословља и неуздражања. Онај који воли Бога, може о Њему да мисли даноноћно, зато што да волиш Бога никакво послушање или посао није сметња.

*

Ја сам сазнао зашто је молитва лака, зато што је помаже благодат Божија. Господ нас воли неизмерно и удостојава нас да разговарамо са Њим путем молитве и да се кајемо и да Га славословимо.

Истинска слобода

Сви се патимо на земљи и тражимо слободу, али мало је оних који знају шта је слобода и где се налази.

И ја такође желим слободу и тражим је и дању и ноћу. Сазнао сам да се налази у близини Бога, и Он је даје онима који имају

смирено срце, онима који су се покајали и одрекли се своје воље пред Господом. Ономе који се каје Бог даје мир свој и слободу да Га воли. Јер не постоји ништа драгоценије у свету од љубави према Богу и према ближњему. У томе душа налази покој и радост.

*

Срце моје пати због целог света и молим се са сузама за њега, да се сви покају и упознају Бога, да траже са љубављу и да осете сладост слободе у Богу.

О, сви људи, молите се и ридајте за грехе своје, да би вам Господ опростио. Где постоји опроштај грехова, тамо се налази и слобода савести и љубав, макар и мала.

*

Господ нам је дао заповест да волимо један другог. То је истинска слобода: љубав према Богу и према ближњему. Ту се налази и слобода и једнакост. У светском поретку није могуће да постоји једнакост – међутим, то нема значаја за душу. Није могуће да свак буде цар или старешина, патријарх или игуман или директор. Међутим, сваки може, ма којој групи припадао, да воли Бога и да му је угодан – и то је оно што је важно. И они који више воле Бога на земљи, имаће већу славу у царству небескоме и биће ближи Господу. Сваки ће се прославити према мери љубави своје.

*

Четири су степена љубави према Богу: Када се човек боји да не ожалости Бога каквим грехом, то је први степен. Онај који има ум чист од рђавих помисли, достигао је у други степен. Трећи је онај када неко има осећај благодати у души. На крају, када неко има благодат Светога Духа и у души и у телу, стекао је савршену љубав. Ако је сачува, његови остаци ће се посветити као и свих Светитеља.

*

Божанска благодат не одузима слободу, него само сарађује у извршавању заповести Божјих. Адам се налазио у стању благодати, али није му била одузета слобода воље. Анђели пребивају такође у Светој Духу, али им није одузета слобода воље.

*

Господ је дао земљи Светога Духа; и који су Га примили, осећају рај у себи.

Можда ћеш рећи: „Зашто, дакле, немам и ја такву благодат?“ Зато што се ти ниси предао вољи Божјој, него живиш сагласно са својом вољом.

*

Посматрајте онога који воли своју вољу: Нема никада мира у души својој и ничим није задовољан. По њему, све се догађа како не треба. Међутим, онај који се у потпуности предао вољи Божјој, има чисту молитву и душа његова воли Господа.

*

Тако се била предала Богу Пресвета Дјева: „Ево слушкиње Господње; нека ми буде по речи твојој“ (Лк. 1, 38).

Кад бисмо и ми казали: „Ево слуге Господњег, нека ми буде по речи твојој“, тада би еванђелске речи Господње живеле у нашој души, љубав Божја би царовала у целом свету и живот на земљи био би неописиво леп.

Али, премда се речи Господње чују толике векове по целој васељени, људи их не разумеју и неће да их прихвате. Међутим, онај који живи сагласно са вољом Божјом, он ће се прославити и на небу и на земљи.

Превео са грчког
†Епископ Артемије

ДОГМАТИКА

У РАСКОРАКУ СА СВЕТИМ САВОМ

Скоро пуних осам векова дели нас од великог историјског чина, када је Свети Сава основао самосталну Српску православну цркву; основао и њом управљао у складу са утврђеном и освештаном православном праксом, све подређујући спасењу душа. Бринуо је о спасењу не само и последњег Србина, него и иноверника где год и кад год је то могао. Са таквим живљењем и управљањем обезбеђивао је благослове изражене у сталном узрастању правоверја, у јачању и процвату Српске државе коју су и непријатељи морали да уважавају.

Један од основних предуслова за све те успехе састојао се у примени номоканонских одредби, тј. црквених и грађанских прописа, садржаних у највећој српској књизи, коју је сам Свети Сава увео у употребу тако што је сваком епископу уручио по примерак, да помоћу ње управљају, собом и другима. У првој реченици објаснио је да се та књига на нашем језику зове *Закономправило*, а у поговору исте каже се, између осталог: „*Сваки учийшељ, ѿачније епиској или ѿрезвиѿер или неко друђи са учийшељским чином, ако ове књиђе не ујозна добро, неће знајти ни сѧм ко је. Али ако ѿроникне у дубину бођонадахнујтиих ових књиђа, као у ођледалу видеће и сѧм себе какав је и какав ѿреба да буде, а и друђе ће ѿзнајти и научијти*“ (Иловички ѿрејис, изд. М. Петровић, *Закономправило или Номоканон Светиођ Саве, Иловички ѿрејис, 1262. ѿгодина*, Горњи Милановац 1991, стр. 398б).

Многе чудне појаве данас, како у Српској православној цркви тако и у Српској држави, неизбежно намећу питање: Није ли благослов са овог народа отишао управо зато што смо потпуно занемарили поменути књигу Светога Саве, као и завете што нам је оставио у аманет? Наш црквени и државни живот у сталном је раскораку са оним чему нас је он учио. Само именом, али не и живљењем настојимо да се називамо његовим стадом. Један од многих доказа за то је и чињеница да, са једне стране, имамо одлуку Светог архијерејског сабора Српске цркве из 1939. године, која још увек није промењена, о томе да је „Крмчија“ (назив који се појавио у Русији век и по после Светога Саве), односно *Закономправило*, наш званични канонски зборник, а с друге стране, у пракси имамо безброј појава и одлука које су сушта супротност ономе што у *Јеванђељу* и *Закономправилу*

пише. Због таквих појава православни верници различито поступају: једни, а они су малобројни, постају чвршћи у вери, убеђени да је Црква Христова Божија установа коју човек, ма како и ма колико рушио, не може да поруши; други, којих има много, лако се саблажњавају и хладе у вери; трећи, који су се недавно, и то за кратко време утростручили у Србији, одлазе у старокалендарце по узору на Грке; четврти, којих такође није мало, постају лак плен разноврсних секти, убачених углавном из Америке; пети, можда и најбројнији, у слабостима црквених људи налазе оправдање за своје слабости и равнодушност у вери, те тако постају духовни лешеви у Српској цркви.

Од многих штетних, неканонских појава, које су одраз незнавања праве науке и помањкања страха од гнева Божијег, поменућу неке само, да бих се овде, на крају, задржао посебно на једној од њих – на избору викарних епископа.

Уопштено гледано, многи од нас у Српској православној цркви спуштамо завесу између онога што смо дужни да чинимо и онога што хоћемо да чинимо. Лако се препуштамо заблуди да смо „конзервативни“ уколико у свест призивамо светоотачка правила што воде оздрављењу душе и тела, а да смо „савремени“ кад показујемо како држимо корак са Европом и, уопште, са данашњим кретањима у свету. Отуда и појава да појединци у Цркви своје образовање лакше уклапају у неке политичко-економске „савремене“ токове, него у токове чистог црквеног живота и служења. Услед таквог понашања, навукли смо изнад Србије тамни облак који већ дуго заклања светлост, а у хладној сенци вучемо јалове потезе, живећи у заблуди да на друге остављамо утиске дивљења за оно што чинимо у областима зване толеранције, екуменизма, хуманитарне помоћи...

Управо таквим привидом и сталним чињењем некаквих уступака свету – на штету добро обрађеног и ограђеног винограда Светога Саве, који се зове Србија, а ова без здраве Српске цркве увек је живи леш – успели смо да потиснемо благослове српских исповедника правоверја, мученика и светитеља. Не може једна земља, а још мање Црква, да буде благословена ако се у њој не живи свето, и ако се негује некаква хибридна или фарисејска „светост“, од које се само раздори множе. Е управо ти раздори, у Цркви и нацији, више од свега другог жалосте наше претке на челу са светитељима Симеоном Мироточивим и Савом, а тешко ће оптерећивати и наше потомке.

Због свега тога, незаобилазно ми се намеће мноштво питања, као на пример:

– Како би Свети Сава поступио када би се данас нашао у Српској православној цркви, видећи да је у њен живот унето много чега из државног и политичког живота, до те мере да на Светом архијерејском сабору, при доношењу појединих одлука, имамо чак и „уздржане“?! Тако нешто у Цркви је незамисливо, јер *Јеванђеље* налаже да наша реч буде јасно „да“ или „не“ (в. Матеј 5, 37), а ако смо ни „врући“ ни „хладни“, него „млаки“ – „избљеваће“ нас (в. Откривење 3, 15–16).

– Шта би Свети Сава рекао на то што се и најосетљивије питање у Цркви – избор епископа све чешће врши по угледу на не ретку праксу код расписивања конкурса за радно место или положај: унапред се зна ко ће бити примљен? На овогодишњем заседању Светог архијерејског сабора је то овако спроведено: прво је договорено и утврђено ко ће бити изабран, а потом је, на већ свршени чин, уследио, и то збрзано, „призив Светога Духа“.

Да ли би сабор архијереја из времена Светог Саве дозволио да се за епископа изабере недозрео, у вери недоучен, нездравом екуменизму наклоњен, пороцима склон кандидат (част и од Бога слава достојнима), само зато што треба удовољити нечијој сујети и похлепи, или зато што „моћници“ врше притисак?

И да ли би уз светог Саву опстао у Цркви, не као епископ већ као мирјанин, човек на такав начин изабран, који тим поводом чак и пир приређује по хотелима? У *Законојправили* се тако нешто најстроже забрањује и кажњава, а налаже се да епископ први помогне сироте, и да двапут недељно (средом и петком) обилази заточене. Уосталом, на чијем ли су зноју стечене те тако и толико потрошене паре, и то у данима кад народ у наметнутом рату масовно гине и гладује?! Ко, најзад, сме да повери таквој бригу о спасењу душа? Реч је о Филарету. Славспев Градимира Станића и Радомира Ракића о њему, објављен у *Православљу* бр. 774 од 15. јуна 1999. године, одраз је неговања притворног и забрињавајућег духовног стања у појединим црквеним срединама. Да ли ова двојица свесно изоставише да напишу када и на који начин је њихов „јунак“ дипломирао на Богословском факултету?

Не кумује ли се, таквим одлукама Светог архијерејског сабора, рађању нове, на провереним православним изворима засноване Српске цркве? Свестан сам тежине овога што кажем онолико колико сам свестан јеванђелске истине о томе, да је спасење душе вредније од свих блага овога света (в. Матеј 16, 26). Управо ради тога, дужни смо и обавезни да говоримо истину, јер једино она чини човека слободним (в. Јован 8, 32) и способним да воли (в. Јован. 1, 1).

– Како би се осећао Свети Сава у Србији без веронауке? Ово поготово што се од појединих свештених лица, чак и од епископа, чује као образложење: „Немамо кадар за тако нешто“! Зато се, у недостатку веронауке и богословске будности, објављују многе књиге са православним ознакама а јеретичким порукама. Понекад су аутори таквих књига, на жалост, и поједини предавачи на Богословском факултету у Београду.

– Какав став би заузео Свети Сава према *Устави* Србије, пошто су Срби у њему, као конститутивни елемент државе, сведени на грађане и изједначени са мањинама, а православни верници изједначени са сектама? *Уставом* су Срби претворени у грађане, иако се њихов језик зове *српски језик* (не грађански), а вера – *православна* (не било која). Оно што смо рођењем од родитеља Срба постали – Срби, и што управо као такви чинимо државу Србију – Србијом, то нам се држав-

ним *Устѡвом* одузима. Зашто? Зато да се не би, тобоже, повредила осећања националних мањина. А ове, користећи то, од мањина постају нације и прекрајају границе Србије. Из обзира према иноверницима, и према свакојаким сектама које су углавном у Америци настале, и то у новије време, *Устѡвом* су Српској православној цркви одузета многа вековна права, иако без њених чланова као већинског становништва тешко да би Србија била препознатљива. На проглашењу таквог *Устѡва* учествовали су и представници Српске цркве.

– Како би поступио Свети Сава кад би оцењивао каноничност одлука садашњег Светог архијерејског сабора? За многе од њих рекао би да су, као неканонске, произвеле духовну штету, а уз то, изазвале и непотребне трошкове за путовања и боравак епископа у Београду. Верујући народ српски не може а да не просуђује о домету и последицама саборских одлука, јер се оне, што је и разумљиво, највише преко њега преламају, изазивајући или склад или несклад.

– Шта би Свети Сава рекао Сабору архијереја Српске православне цркве кад доносе одлуке о премештању епископа са епархије у епархију, што канони најстроже забрањују и кажњавају? Може ли премештени епископ да има благослова на другој епархији ако је због тога под тешком осудом Отаца васељенских и помесних сабора? Не навлачи ли се тиме гнев Божији и на народ којим премештени епископ хоће да паствује (израз Светога Саве)? Управо због свега тога, за Светог Саву је незамисливо било премештање епископа. Он од Српске цркве није правио шаховску таблу. Није ни могао да дозволи да се чињењем изиграва оно што пише у *Законојравиљу*, књизи урученој сваком епископу, коју, како је већ поменуто, и данашња Српска црква званично, додуше само на папиру, држи за свој важећи зборник црквених правила.

– Како би Свети Сава поступио са епископима и свештеницима који остављају своје стадо и одбијају да њиме паствују, за шта Свети архијерејски сабор изналази неканонска решења, а тиме се бешчиње само умножава? Удомљавање избеглих епископа и свештеника унело је поремећај код домаћег свештенства. Трајно удомљени и збринути, не желе да размишљају о стаду које им је било поверено. Према 16. правилу Прво-другог сабора у храму Светих Апостола у Цариграду (861. године), ако епископ одсуствује из своје епископије дуже од шест месеци потпуно се лишава тог достојанства.

– Да ли би Свети Сава био у заједници са Светским саветом црква, који заиста јесте збир свих јереси, у чијим замагљеним очима чак ни жене-свештеници нису за осуду, као ни брак хомосексуалаца? (Нека ми опросте Бог и Свети Сава што му име помињем са онима од којих би он као од нечастивог побегао).

– Како би поступио Свети Сава са српским епископима, свештеницима и верницима који се моле заједно са јеретицима? Поступио би онако како правила правоверних Отаца налажу: извргнуће и искључење из црквене заједнице.

– Шта би рекао Свети Сава Сабору Српске цркве на то што је дозволио (ако је дозволио) свом епископу да са председником САД, г. Клинтонем, учествује на некаквом „молитвеном доручку“? За коју ствар су се молили? За успостављање „новог светског поретка“? За успех у разарању Србије?

– Јесу ли се питали српски епископи који су ишли у посету папи, зашто Свети Сава није хтео да оде у Рим, иако је био релативно близу њега, путујући у Света места све до Синаја? Што се ти епископи нису претходно запитали и то, зашто је Свети Сава у *Законоправило* унео списе о латинском кривоверју? Уместо тога, данас поједини прижељкују и раде на припреми терена за посету римског папе Београду, без обзира што нас ниједан папа у овим нашим ратним недаћама. Сматра се да је управо у угрожености, на коју смо силом обесних натерани, најбоља прилика да се, уз остало (као што је, на пример, избор недостојног за епископа), и папина посета Србији „провуче“. Смућен је и разбијен српски православни народ много чиме, а са папином посетом ће се још више разјединити.

– Да ли би у данашњем српском свештенству Свети Сава препознао своје ученике, пошто већина од њих мало времена има за духовне разговоре са верницима, а неуморни су у разговорима кад се поведе реч о политици, аутомобилу, становима, девизама...? Многима од њих као основно мерило о томе колико је ко верник служи, на жалост, резање славског колача и освећење водице, уместо да то буде превасходно света тајна исповести и причешћа.

– Има ли оправдања за ону прихваћену од стране Српске цркве могућност, пружену од државе, да свештена лица са царинским олакшицама увозе возила из иностранства? Држава је тиме постигла одређени циљ. Требало је да осиромашени народ посматра утркивање у куповини луксузних кола (неки и по двоја), којима се лако робује и посвећује пажња већа него што се посвећује црквеноканонским обавезама. Шта је Црква са тим постигла на духовном пољу? Забележене поједине крађе тако купљених кола треба да нам служе за опомену и наук.

– Шта би Свети Сава рекао појединим српским епископима који, узурпирајући Божије право, олако, прерано, и за живота, једне људе сврставају у Рај (обично „ласкавце“ – израз светог Симеона Солунског), а друге у Пакао? На одлуке донете у гневу, било да се кажњава свештено лице (познавао сам свештеника из Мостара који је једанаест година био лишен причешћа), било световњак, Свети Сава би подсетио на забрану светог Јована Златоустог о томе, да верника не треба проклињати („Ὁ δὲ ἅγιος Ἰωάννης ὁ χρυσόστομος, ὁ τῆς οἰκουμένης διδάσκαλος προστάσσοντας νὰ μὴν ἀναθεματίζομεν ἄνθρωπον πιστόν...“, Cod. Sinaiticus No 1603, f. 194b).

– Шта би Свети Сава рекао Светом архијерејском сабору што одржава и проширује неканонску установу званих *викарних епископа*? Он такве није постављао. Ово је оно питање што сам напред најавио, на којем хоћу посебно да задржим пажњу читалаца.

* * *

На овогодишњем заседању Светог архијерејског сабора Српске цркве изабрано је неколико *викарних епископа*. По томе би се рекло да се у Српској православној цркви та пракса проширује по угледу на праксу нарочито у Руској и Румунској православној цркви.

Из историје црквеног права зна се да је у древној Цркви постојала установа *хорейскога* (χωρηεπίσκοποι) или сеоских епископа, о којима се говори у правилима: 13. Анкирског сабора (IV век), 14. Новокесаријског сабора (IV век), 89. Василија Великог (+ 379), 8. и 10. Антиохијског сабора (IV век), 14. Седмог васељенског сабора (VIII век).

Они су постављани у мањим местима, ван града у којем је епископско седиште. Зависили су од подручног епископа у граду. Њихова задужења су била другоразредног значаја у односу на пуна епископска права и обавезе. Нису могли, по речима Зонаре – познатог коментатора црквених правила у XII веку – да дају благодат Духа Светог („μηδὲ τὴν χάριν τοῦ Πνεύματος παρέχειν δυνάμενοι“ (‘Ράλλη καὶ Ποτλῆ, Σύνταγμα 3, 92). Старали су се о сиромашнима. Могли су да постављају ипођаконе, чатце, појце, и заклицаче. Изузетно и по одобрењу надлежног епископа могли су да рукополажу презвитере и ђаконе.

Историја црквеног права зна и за неканонско постојање *епископа помоћника* (βοηθοὶ ἐπίσκοποι) и *епископских викара* (ἐπίσκοπικῶν ἐπίτροποι), који су постављани ради испомоћи остарелим епископима, или епископима чија је епархија била велика.

Црквени живот и сва пракса посведочили су да постојање таквих епископа изазива несклад и смутње. Међу првима је свети Василије Велики то посведочио кад се у 89. правилу пожалио на прекорачења датих овлашћења хореепископу. Према преводу Н. Милаша, наведено правило гласи:

„Много ме жалости, што су већ и правила отаца запуштена и што је искључен из цркава сваки ред; пак бојим се, да мало по мало, ако таква немарност буде ступала овим путем, не дођу у потпуну забуну црквени послови. Служитељи цркве, по старом обичају, који се утврдио у цркви божјој, примали су се само последије најмарљивијега испитања, и најтачније се разабирало њихово владање, да нијесу опадачи, да нијесу пијанице, да нијесу склони к кавгама, и да ли васпитавају млађе своје, како би кадри били упорављати светињом, без чега нико неће видјети Господа (Јевр. 12, 14). И ово су испитивали презвитери и ђакони, те би о томе извјештавали хореепископе, који би чувши мнијења поузданих свједока и пошто би о томе об-

знанили епископа, тада би тек убрајали дотичнога црквенослужитеља у свештенство. Сада пак, ви сте прије свега искључили нас, и нећете ни да нас о томе извјестите, него сте сву власт себи присвојили. За тијем, занемаривши у највећој мјери овај посао, допустили сте презвитерима и ђаконима, да кога они хоће, и без испитања начина живота дотичних, него по пристрасности, или из родбинских обзира, или по каквом другом пријатељству, уводе у цркву недостојне..." (Н. Милаш, *Правила – κανόνες – Православне цркве с ѿумачењима*, књ. II, Нови Сад 1896, 430).

Постојање хорепископа, викарних или помоћника епископа рано је истиснуто из црквеног живота управо зато што два епископска достојанства не могу напоредо и истовремено бити у једном граду. Јер епископско достојанство, по својој природи, чини јединствену пуноћу. Не може бити „више“ или „мање“ епископ, у смислу да је при рукоположењу један примио већу, а други мању благодат Духа Светога.

Данашње одлуке Светог архијерејског сабора о избору викарних епископа неканонске су. А донете су због нечије сујете и планова да тај неко, као будући патријарх, има што више својих људи. Неканонске су такве одлуке зато што:

1. Оци Првог васељенског сабора у Никеји (325. године) у 8. правилу изричито налажу „да не буду два епископа у ђрагу“ („ίνα μή ἐν τῇ πόλει δύο ἐπίσκοποι ὄσιν“).

2. Оци Прво-другог цариградског сабора (861. године), у 16. правилу кажу, између осталог:

„Због различитих распра и забуна, што се догађају у цркви бојжој, неопходно је установити и ово, да се ни под који начин не поставља епископ у оној цркви, које је предстојник још жив и још је у својој части, осим случаја, да је он сам добровољно поднео оставку на епископство. Пак и тада треба најприје до краја довести каноничко испитање узрока, због кога се дотични жели уклонити са епископства, и тек ако он буде свргнут, нека се други на мјесто њега стави на епископство..." (Н. Милаш, *истѿо*, стр. 291).

3. Оци Четвртог васељенског сабора у Халкидону (451. године) прописали су да „без назначења не ѿреба рукојолагаѿи никога“ Н. Милаш, тумачећи ово правило, истиче:

„Из 15. ап. правила и 15. правила I васељенског сабора ми дозвољајемо, да се сваки епископ, презвитер и ђакон сматрао увијек рукоположеним за једно одређено мјесто, за једну одређену цркву, а судећи по тексту поменутога правила I васељенскога сабора морамо држати, да није у вријеме никејскога сабора допуштено било, или бар није уобичајено било постављати кога за епископа, презвитера или ђакона, без одређенога му мјеста службе..." (Н. Милаш, *истѿо*, књ. I, стр. 340).

За коју живу епархију и како су „назначени“ новоизабрани викарни епископи, и где ће им бити седиште? Неће ли и други епископи, нарочито они са већим епархијама, зажелети такође да имају

своје „викаре“? Докле би нас одвела таква штетна и неканонска појава?

Нека се зна и то, да није препоручљиво да у епархији једног епископа без дозволе проповеда други епископ, како се не би показао „учитељнијим“ (израз Светога Саве) од домаћег.

Доста давно, тачније 1975. године, написао сам:

„Оци Трулског васељенског сабора (692. г.) одлучили су да је ‘најбоље и најважније да и убудуће остiану безбедни и очувани... канони’ св. апостола, васељенских и помесних сабора и св. отаца, ‘ради иѳераиѳије дуиш и исцељења од сiѳрасiи’ (правило 2). На Седмом васељенском сабору (787. г.) свечано се изјављује: ‘... радосно иѳримамо божанске каноне и у иѳоиѳиуносiи и неѳоколебиво њихове иѳроиисе уиѳврђујемо, који су изложени свеiѳим иѳрубамa Духа...’ Званично потврђена истина о канонима као делу Духа Светога, потпуно оправдава сталну будност и непоштедну борбу Цркве кроз векове, да их очува ‘неизмењиве и недирнуѳе’ “ (М. Петровић, *Номоканонски иѳроииси о иѳоуњавању уиѳражњених еiѳархија (еiѳискоiѳија) и иѳремеиѳијају архијереја*, Православна мисао, Београд 1975, 13–14).

У истом раду (стр. 13) рекао сам и нешто што може овде да послужи као закључак:

„Уместо да се, по учењу отаца Сардикијског сабора (342/3. г.), ‘зло из самоѳ иѳемеља иѳкорени’ (правило 1), прибегава се одбрани неканонског поступка и тако општи интереси Цркве постају жртва људске сујете. ‘Чему иѳочетiак није добар, за одбацивање је и све остiало’, како каже Василије Велики (правило 19. Седмог васељенског сабора). Много пута се и поред постојећих црквених канона, који су пуни правичности и спасоносног човекољубља, измишљају и доносе прописи супротни њима, без обзира што ‘извиѳоиѳерено иѳравило чини извиѳоиѳереним и оно о чему иѳроиисује’. Епископска власт је ауторитативна и правична, или боље речено спасоносна, само ако је у оквирима еванђелских и канонских начела. Сила, заснована противно овим начелима, сама себе осуђује и постаје немоћна пред снагом православног учења“.

Неизмерива је духовна снага Српске цркве ако се правилно усмери. Пред таквом снагом тешко опстаје непоштен човек, било да се бави политиком или црквеним стварима, јер зло не може унедоглед да потискује оно што је добро и свето.

Миодраг М. Петровић

ЕВАГРИЈЕ ПОНТИЈСКИ (ОКО 345–399)

ЛИЧНОСТ

Евагрије Понтијски је био први велики систематизатор монашког учења о молитви и писац који је оригенистичку метафизику увео у монашку духовност као њено трајно искушење. Евагријева биографија је занимљива> она открива човека који се много борио са самим собом. Рођен је у Понту у Малој Азији око 345. год., у породици хоропископа. Од малена је био пријатељ кападокијских Отаца. Св. Василије Велики је произвео Евагрија за чтеца, а после Василијеве смрти, Евагрије се од 379. г. налазио у близини Св. Григорија Богослова у Цариграду. Од Григорија је примио ђаконски чин и остао је ђакон до краја живота. Код Григорија Богослова је употпунио и своје веома широко опште и црквено образовање и сматрао га је за свога главног учитеља. Григорије му је био врста духовног стожера. Али после његовог одласка из Цариграда, у време архиепископа Нектарија, Евагрију се догодио духовни пад, страсна веза са неком женом. Успео је да се из тога извуче, али тек бекством у Јерусалим. У Јерусалиму је дошао у додир са монашким авантуристама, богатом Меланијом Римљанком и Руфином Аквилејским. Тамо је постао и монах, али се код ових није задржавао, него је отишао у Египат око 383. г., и за стално се настанио у Нитријској пустињи, у монашком насељу званом Келије. И овде је имао доброг учитеља – Макарија Великог. Строго се подвизавао и постао је познат као велики учитељ живота. Умро је доста рано, 399. г.

КЊИЖЕВНА ДЕЛА

Евагрије је поседовао блиставо философско и богословско образовање. Уз то се одликовао и великим литерарним даром. Написао је много дела. Позната су ова: 1) *Практичар* (*Практикос*), спис у сто глава, који представља увод у практични подвижнички

монашки живот. 2) *Гносѿик (Гносѿикос)*, дело у педесет глава, наставља се на *Праќѿичара* а садржи упутства за монаха који је достигао степен гностика. 3) *Гносѿичке љаве*, најважније Евагријево дело, које садржи његово догматско и аскетско учење. Подељено је на шест центурија од којих свака има по двадесет глава. Дело је у целини сачувано само на сиријском и јерменском језику. Иначе, Евагрије је први писац који је у хришћанску књижевност увео жанр центурије – збирка од сто кратких поглавља или дефиниција. 4) *Анѿириѿикос*, у осам поглавља, говори о осам мислених искушења и начину њиховог савлађивања. Сачуван је само у сиријском и јерменском преводу. 5) *Меѿричке изреке*, поуке монасима који живе у заједници. 6) *Поуке девѿвеницама*, намењена онима у општежићу. 7) *Писма*, на сиријском и јерменском сачувано их је шездесет четири. Најпознатије му је писмо Меланији, због јеретичких ставова изнесених у њему. 8) *Основе монашког живота*, износи најосновније услове за монашки живот. 9) *Тумачења Свеѿоѿ Писма*, од њих су остали бројни одломци у катенама. 10) *Збирка изрека*, сачувана под именом Св. Нила Анкирског. 11) *Монаху Евлоѿију*. 12) *О разним злим ѿмислима* 13) *О осам злих духова*. 14) *О молиѿви*, у 153 главе.

УЧЕЊЕ

Евагрије је формулисао своје учење углавном читајући Оригена. Отуда, иако „код њега има несумњиво доста елемената из здравог монашког искуства египатских монаха“, као што каже еп. Атанасије Јевтић, „то је искуство код њега уклопљено у један заокружен спекулативни систем, који има своје философско и богословско порекло у систему Оригеновом.“ Зато је потребно најпре да се погледа укратко Евагријев философско-богословски систем да би се онда могло разумети и његово аскетско-мистичко учење.

А ово су кључне тачке тога система. Свет је најпре постојао као „Енада“, јединство чистих умова, духова, створених од Бога једнаким. Умови су живели у јединству са Богом, у суштинском познању и созерцању Бога, који је есенцијално Монада. Али онда су умови пали, јединство са Богом је прекинуто. Тај први покрет, удаљавање од Бога, изазвао је велике промене у животу и природи умова. Распало се и њихово међусобно јединство и постали су различити. Изгубили су суштинско знање Бога, које су раније имали, и постали су душе. Свакој души додељено је одговарајуће тело, према степену сопственог пада, и створен је за њих, тек тада, овај свет. Тела имају не само људи, него и друга умна бића која су пала – анђели и демони. Дакле, Бог је двапут стварао свет: први пут само умни, а други пут телесни свет. Главну улогу у спасењу палих умова има Христос. Али, ко је по Евагрију Христос? Он јеретички одре-

ђује Његов идентитет. Христос је само један од умова, а не Бог, али он је једини ум који није отпао од Бога. Остајући трајно у заједници са Богом Логосом, Христос је притекао у помоћ својој палој браћи. Кроз њега је најпре извршено стварање света и тела, друго по реду стварање, а онда је и сам он добровољно, не по неопходности, узео тело како би као учитељ помогао палима да се врате суштинском знању Бога. А само то враћање одвија се у две етапе. У првој ће се сва умна бића, укључујући и демоне, уздићи у анђелско стање и имаће нека духовна тела. Тада ће Христос владати над њима. Али његово царство ће престати у другој етапи напредовања умова: умови ће стећи једнакост са Христом, коју су некада имали, и заједно с њиме ће опет учествовати у „суштинском знању“ Бога. Тада они, наравно, неће имати тело, јер ће бити укинута свака материја.

У овом јеретичком оквиру Евагрије је успео да развије аскетско-мистичко учење од огромног значаја за свеукупну хришћанску духовност. Духовни развој хришћана пролази кроз три фазе: 1) активни живот, борбу за бестрашће – апатију, 2) познање природе, твари 3) суштинско познање и созерцање Бога.

Борба за бестрашће претпоставља у исто време и рат са демонима јер они подупиру страсти (Евагријева анализа појединих страсти открива у њему извесног психолога). Врхунац практичног успона је бестрашће, али његова круна јесте љубав, која се само из бестрашћа јавља. А љубав Евагрије описује као „узвишено стање разумне душе у којем она ништа од овога света не може да воли колико воли Бога“.

На другом ступњу духовног пута ум се кроз познање оне мудрости коју је Бог посејао у твари увежбава за познање Бога. Дакле, то је прелазна фаза.

Теолошко познање је крајње одредиште подвижничког пута. Теологија, то јест познање Свете Тројице и молитва представљају исту ствар. Евагрије каже: „Ако си богослов, онда се истински молиш, а ако се истински молиш, онда си богослов“. Бестрашће није довољан услов за чисту молитву, потребно је да се ум ослободи још и од свих мисли и слика, јер све што пружа било какво обавештење о тварном свету удаљава ум од Бога. Чак и чисте мисли морају бити избачене из ума када се он истински моли. Ум постаје потпуно обнажен – „гимнос“. Тада је он место за Бога, Бог по благодати. Он види „светлост без форме“, која се код Евагрија назива „светлост умна“, а понекад и „светлост Свете Тројице“.

Међутим, као што запажа В. Лоски, „виђење Божанске светлости у обоженом уму за Евагрија представља крајњу тачку експона, од које се не може ићи даље. Као и код Оригена, овде нема екстазе, нема излажења из себе, изнад ума; нема више никаквог божанског примрака или познања кроз незнање“. А са друге стране за Св.

Григорија Нисијског и светоотачко предање уопште, заједница са Богом пружа човеку моћност безграничног узрастања.

Евагрије је заслужан за идеју „умне молитве“. Он је први употребио тај израз. Молитва треба да буде непрестана, „непрекидно општење разума са Богом“. Управо тако се моле монаси, њима је молитва основно занимање. Они пружају најсавршенији пример како се постиже Евагријев мистички циљ. „Монах је човек који је од свега одвојен и у хармонији са свима“, каже Евагрије, јер се кроз налажење хармоније са Богом у усамљеничкој молитви успоставља хармонија и са целом васељеном.

Црква је извршила процену Евагријевог учења. Јероним Стридонски био је први који је Евагрија оптужио за оригенизам. Заједно са Оригеном и он је осуђен као јеретик на Петом васељенском сабору (553). Осуди подлеже нарочито његова христологија. Али његов утицај је и даље остао моћан у области хришћанске духовности, којој је задавао многе тешкоће, но и знатно богатио. Свети Максим Исповедник и писци слични њему умели су да се користе Евагријем и поред његових јелинских застрађења; међутим, у судове црквеног Предања оно што је добро код њега а оно што је лоше избацујући ван. Евагријева непрестана умна молитва, на пример, остала је у молитвеном предању Цркве, али тако што је стављена у контекст исправне христологије и спојена са Исусовом молитвом.

епископ Атанасије (Ракита)

ΑΠΟΦΑΤΙΧΚΙ ΚΑΡΑΚΤΕΡ ΝΑΧΙΝΑ ΠΟ΢ΤΟ΢ΑΝΑ ΛΙΧΑ ϢΒΕΤΕ ΤΡΟ΢ΙΧΕ (πο Ϣβ. ΒαϢιλιју Βελικομ)*

УВОД

Οδρεђени грчки теолози тежеђи да Ϣтворе мοϢтове κομυни-
καχιје Ϣа ϢαϢременομ φιλοϢοφϢκομ μιϢϢљу, а οϢοβιτο Ϣа егϢιϢτεν-
κιјалиϢτιχκομ и περϢοναλιϢτιχκομ προβλεμاتيκομ, и Ϣμεραјуђи да
на овај наχин ιϢϢρϢе υτιϢαј на φιλοϢοφιју ποϢεδριϢτωμ теολογιје,
ιϢτακλι Ϣυ на οϢουυ υγλαυноμ πρωϢοϢλαυνε Τριјаδοлогије οντο-
λοϢку διμενзију личнοϢти, κοја Ϣе налази, по њιμα, у ποϢτοјању
δϢαју οντολοϢких елеμενата: љυβαυи и Ϣλοβοде. Ови елеμεντι ιϢ-
ραжавају, по њιχουομ μιϢϢљењу, не Ϣаμο ιϢϢαντροјиχни наχин οδ-
ноϢа Βογα Ϣа Ϣυετωμ него и υнутарτροјиχни наχин ποϢτοјања (τρϢλοϢ
υλάρξεωϢ) Βογα као τριју бοжанϢких лиϢа¹.

ϢϢаκako глаυни πρωϢταυνικ ουογα πρωϢα, ΒοϢοκοπρωοϢϢе-
ђени Μιτροπολιτ ΠεργαμϢки г. Јουαν ΖιζιυλαϢ** , у χαϢноμ и τρυδο-

* Предаυање οδρжано 7.7.1992. у току 11. ΠατρολοϢκοг Симποзијуμα οδρжаног у Μακρι - Αλεξανδρυπολι (5-9 Јυλα 1992), Ϣа теτωμ „ΒαϢιλιје Βελικι. Његоυ бογοϢλοϢки доπριноϢ некад и данаϢ“. Τρεба да бυде οβјаυљено у Ζборнику Ϣаδουа ουογα Симποзијуμα, κοји Ϣе налази у πριπρεми за Ϣтаμпу.

¹ Βиди 'Ιω. Ζηζιουλα, «'Από τό πρωϢοϢεϊον ειϢ τό πρϢοϢοπον. 'Η Ϣυμβολή τήϢ πατερικήϢ θεολογιαϢ ειϢ τήν έννοιαν τοϢ πρωϢοϢουϢ, у ΗαριϢτήρια ειϢ τιμήν τοϢ Μητροπολιτου ΓέροντοϢ ΧαλκηδϢνοϢ ΜελίτωνοϢ, ΘεϢϢαλονίκη 1977, Ϣтр. 299 и даље, 302 и даље; J. D. Zizioulas , *Being as Communion. Studies in Personhood and the Church*, New York 1985, Ϣтр. 40 и даље, 44 и даље, 83 и даље; Μητροπολιτου Περγάμου 'Ιωάννου, «Τό εϊναи τοϢ ΘεοϢυ και τό εϊναи τοϢ ανθρϢπου. 'Απόπειρα θεολογικοϢ διαλόγου», у Σύναξη, бр. 37 (1991), Ϣтр. 11 и даље; Χρ. Γιανναρά, Τό ΠρϢοϢοπο και ο 'ΕρωϢ, 'Αθήνα 1976, Ϣтр. 32 и даље; ΙϢτι, ЧлжноБђиђяЭяЮщЪЃиђђяќђяЫСЃЯщїЧ, у Ѓ-юV'ч, бр. 2 (1982), Ϣтр. 40 и даље; ΙϢτι, 'Αλφαβητάρι τήϢ λίστηϢ, 'Αθήνα 1984, Ϣтр. 48 и даље, 93 и даље.

** У наϢοј бογοϢλοϢκοј јавноϢти Μιτροπολιτ ΠεργαμϢки Јουαν ΖιζιυλαϢ важи за неπρικοϢουени аυτοριтет. ΟϢιμ знатног брοја његоυих Ϣаδουа κοји Ϣυ

љубивом свом покушају да прикаже онтологију личности утемељену тријадолошки, одбацио је потпуно апофатички карактер начина постојања лица Свете Тројице, тврдећи да је овај апофатизам наспрам три божанска лица „не само непојмљив него и опасан“².

Високопреосвећени верује да појам апофатизма који је преовладао у новијој православној теологији јесте погрешан и да се дугује мистицизму славенофилског предања са главним представником Владимиром Лоским³.

По Високопреосвећеном апофатизам отаца односи се углавном на суштину (οὐσία) или у најбољем случају на енергије (ἐνέργειες) Божије; никада међутим не односи се на лица Свете Тројице⁴. И ово зато јер то „како постоји“ („πῶς ἔστιν“) Бог, његово лично постојање, као што каже, нама се открива у Икономији; другачије не бисмо знали да је Бог Тројица⁵.

Наше је мишљење да се овај став Високопреосвећенога, упркос чињенице да му он служи у тријадолошком утемељењу онтологије личности које предузима, не заснива на тријадолошком учењу отаца. За оце Цркве апофатизам, који чини непосредну гносеолошку последицу онтолошког разликовања између створеног и нествореног (κτιστοῦ καὶ ἀκτίστου)*, не односи се само на нестворену суштину Божију или чак и на нестворене енергије његове, него и на

преведени на наш језик, постоје и неколико студија које се баве приказом и проценом његове теологије. И на богословском факултету у Београду он се сматра за једнога од водећих и најзначајнијих богослова данас.

Мишљења о полазиштима и дoметима његове теологије у православном свету су, међутим, подељена. Постоје озбиљни разлози који доводе у питање основне поставке његовог теолошког приступа. У овом и неколико следећих бројева покушаћемо да донесемо неколико радова који се озбиљно и систематски, на посредан или непосредан начин дотичу и теологије Митрополита Јована Зизјуласа. Њихов аутор је професор Догматике на Теолошком факултету Универзитета у Солуну, г. Георгиос Марцелос. (прим. прев.)

² Види, «Τό εἶναι τοῦ Θεοῦ καὶ τό εἶναι τοῦ ἀνθρώπου. Ἀπόπειρα θεολογικοῦ διαλόγου», нав. дело, стр. 23 и даље.

³ Види, нав. дело, стр. 21, 24, 33.

⁴ Види нав. дело, стр. 24 и даље.

⁵ Види нав. дело, стр. 23, 33.

* Једна од основних претпоставки православне отачке теологије је разликовање створеног и нествореног (κτιστοῦ καὶ ἀκτίστου) (=тварног и нетварног). Ови појмови представљају две основне онтолошке категорије постојања при чему нестворено се односи и припада само Богу, а створено се односи на сва створења која су дошла у постојање, у биће, из небића (ἐκ τοῦ μὴ ὄντος). Код светог Василија Великог ово разликовање је радикално и апсолутно, и заузима централно место у његовој мисли ради супротстављања тријадолошким јересима његове епохе. Бог не општи са створеним светом по суштини својој, него само путем енергија својих. Ово нарочито подвлачи свети Василије Велики: „Ми тврдимо да само из енергија познајемо Бога нашега, док његовој суштини не тврдимо да се можемо приближити. Јер енергије његове ка нама силазе, док суштина његова остаје недоступна“. (прим. прев.)

то „како постоји“ Бог, тј. на нестворени начин постојања лица Свете Тројице. И ово чини заједничко учење свих великих отаца Цркве⁶. Најкарактеристичнији представник овога учења, који га развија заиста широко по први пут у историји отачке теологије, јесте свети Василије Велики. Апофатизам представља за њега најприкладније оружје, са којим ће се супротставити ставу Евномија да познаје не само суштину Божију него и тачан начин постојања Сина и Светога Духа.

А) АПОФАТИЧКИ КАРАКТЕР НАЧИНА ПОСТОЈАЊА СИНА

Евномије, као што је познато, одбацивао је Никејско учење о рађању Сина „из суштине Очево“ („ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Πατρὸς“), јер сагласно са његовим мишљењем одводило је неизбежно ка људском и вештастvenом схватању рађања, са последицом да се сматра да је суштина Божија подложна телесним и људским страстима⁷. Управо због тога повезао је рађање Сина не са суштином него са вољом и

⁶ Види Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ, Ἐκδοσις ἀκριβῆς τῆς Ὁρθοδόξου Πίστεως 2, 8, PG 94, 813 B; 816 ABC; 820 A, где се укратко излаже сво претходно православно предање у вези са овом темом. Види такође G. D. Martzelos, „Der Verstand und seine Grenzen nach dem hl. Basilius dem Großen“ у Τόμος ἐόρτιος χιλιοστῆς ἐξακοσιοστῆς ἐπετείου Μεγάλου Βασιλείου (379-1979), Θεσσαλονίκη 1981, стр. 239 и даље. Г. Δ. Μαρτζέλου, Οὐσία καὶ ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ κατὰ τὸν Μέγαν Βασίλειον. Συμβολὴ εἰς τὴν ἱστορικοδογματικὴν διερεύνησιν τῆς περὶ οὐσίας καὶ ἐνεργειῶν τοῦ Θεοῦ διδασκαλίας τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, Θεσσαλονίκη 1984, стр. 66 и даље. На овом месту требало би да разјаснимо да израз „начин постојања“ („τρόπος ὑπάρξεως“) или истоветан израз „како постоји“ („πῶς ἐστίν“), када се односи на лица Свете Тројице, чини по оцима Цркве а нарочито по Кападокијцима особити тријадолошки термин, који изражава ипостасно лично својство (τὸ ὑποστατικὸ ἰσῶμα) свакога од три божанска лица (види односно Г. Δ. Μαρτζέλου, исто, стр. 58 и даље) а не ипостаси или лица Свете Тројице засебно, тако да она чине „начине постојања“ („τρόπους ὑπάρξεως“) божанске суштине, као што прихватају Високопреосвећени Митрополит Пергамски Јован Зизјулас (види карактеристично «Τὸ εἶναι τοῦ Θεοῦ καὶ τὸ εἶναι τοῦ ἀνθρώπου. Ἀπόπειρα θεολογικοῦ διαλόγου», стр. 23: „Лица или ипостаси Свете Тројице изричито и искључиво се описују од стране Кападокијских Отаца као „начини постојања“), и Христо Јанарас (види Ἀλφαβητάρι τῆς πίστεως, Ἀθήνα 1984, стр. 49 и даље). Зато и оци никада не говоре о начину постојања суштине, него о начину постојања ипостаси или лица Свете Тројице. За оце дакле „начин постојања“ као тријадолошки израз не повезује се са суштином него са ипостасима или лицима Свете Тројице. Вероватно супротстављеност Високопреосвећеног спрам апофатичког схватања начина постојања трију божанских лица дугује се управо овоме поистовећењу које чини између начина постојања и ипостаси или лица Свете Тројице. Једно такво међутим поистовећивање не темељи се на отачком предању.

⁷ Види Εὐνομίου, Ἀπολογητικὸς 16-17, PG 30, 752 ABC. Види и Μ. Βασιλείου, Ἀναρρητικὸς τοῦ Ἀπολογητικοῦ τοῦ δυσσεβοῦς Εὐνομίου 2, 22, PG 29, 620 AB.

енергијом Очевом. По његовом мишљењу Отац је изразио непосредно вољу и жељу своју само при рађању Сина⁸. Другим речима, иако Евномије назива Сина „рођеним“ („γεννητόν“) или „породом“ („γέννημα“)⁹, сматра га једноставно као непосредни резултат енергије Оца, разликујући га на тај начин од осталих „створених“ бића, која су дошла у биће енергијом Сина¹⁰.

Тако, док је Арије прихватао две онтолошке категорије, тј. нерођеност и нествореност за Оца и рођеност и створеност за остала створења, Евномије, пошто је разликовао онтолошки рођеност од створености, прихватио је три онтолошке категорије: нерођеност за Оца, рођеност за Сина и створеност за сва остала створења која су дошла у биће Сином (διὰ τοῦ Υἱοῦ)¹¹. Онтолошка разлика између рођености и створености састојала се за њега у различитом начину постојања њиховом: рођено је дошло у биће (στό εἶναι) енергијом нерођеног Оца, а створено енергијом рођеног Сина. Сходно томе онтолошку вредност и различитост ових трију онтолошких категорија није одређивало њихово происхођење или не происхођење из небића у биће, као код Арија, него само особити начин њиховог постојања¹². Другим речима Евномије је разликовао три начина постојања бића, који су се поклапали одговарајуће са суштином трију горњих онтолошких категорија и нису се могли схватити независно од њих. Зато је и разлика начина постојања између Оца и Сина чинила за њега узрок њихове различитости.

⁸ Види Εὐνομίου, Ἀπολογητικός 24, PG 30, 860 B; 28, PG30, 868 AB; 15, PG 30, 849 D - 852 A.

⁹ Види Εὐνομίου, Ἀπολογητικός 12, PG 30, 848 B; 17, PG 30, 852 CD; 27, PG 30, 864 C.

¹⁰ Види Εὐνομίου, Ἀπολογητικός 17, PG 30, 852 C; 25 PG 30, 861 D. Види и G. D. Martzelos, „Der Verstand und seine Grenzen nach dem hl. Basilius dem Großen“ стр. 229 и даље.

¹¹ Види Μ. Βασιλείου, Κατά Σαβελλιανῶν καί Ἀρείου καί τῶν Ἀνομοίων 6, PG 31, 612 CD: „Јер пошто, тврди, ове три [категирије] је ум наш појмио, ничега нема међу ономе што постоји које не потпада под ову поделу бића. Јер или је нерођено, тврди, или рођено или створено“; Ἀνατρεπτικός τοῦ Ἀπολογητικοῦ τοῦ δυσσεβοῦς Εὐνομίου 3, 6, PG 29, 665 D - 668 A.

¹² Види тврђење Арија, како је сачувано код Атанасија Великог: „Није одувек постојао Син; јер пошто је све настало из небића, и пошто су сва створења и сва творевина настали, и сам Логос Божији из небића је настао“ (Κατά Ἀριανῶν 1, 5, PG 26, 21 A); „И као што су сва бића по суштини страна и неслична Богу, тако је и Логос туђ и несличан по свему суштини Очевој и посебан је, и сам је један од рођених и створених“. (исто, 6, PG 26, 24 A). Са овим тврђењем Аријевим упореди сасвим различито тврђење Евномијево: „Нити сматрамо заједничком суштину Јединороднога са онима који су из небића настали, јер није небиће суштина. Праведно створитељу предност спрам свега постављајући, толику му придајемо надмоћ, колику је неопходно да има над сопственим творевинама Творац.“ (Εὐνομίου, Ἀπολογητικός 15, PG 30, 849 C). Види и Γ. Δ. Μαρτζέλου, Οὐσία καί ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ κατὰ τόν Μέγαν Βασίλειον. стр. 85 и даље.

Насупрот томе по Василију Великом особити начин постојања Оца и Сина не подразумева њихову различитост, јер не предодређује њихову суштину која је заједничка, него само њихове различите ипостаси. У овом смислу начин њиховог постојања чини њихова ипостасна лична својства (ὕποστατικά ἰδιώματα), тј. њихове карактеристичне ипостасне особености, по којима се управо и препознају ове две божанске упостаси¹³. Пошто ова лична својства чине, као што карактеристично говори Василије Велики, просто „нека особена својства која се уочавају у суштини“ Оца и Сина, зато можемо да будемо принуђени да прихватимо неко разликовање у њиховој заједничкој суштини¹⁴.

Осим овога рађање Сина „из суштине Очеве“ (ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Πατρὸς) не значи, као што је тврдио Евномије, да се божанска суштину подвргава вештаственим и човечанским страстима¹⁵. Свакако појам рађања је тесно везан колико са страстима тога који рађа, толико и са повезаношћу суштине (κατ' οὐσίαν σχέση) коју има онај који рађа према ономе који се рађа¹⁶. Међутим рађање Сина „из суштине Очеве“ не повезује се са човечанским начином рађања, тако да би се придавале божанској суштини људске и телесне страсти, него само изражава повезаност суштине између Оца и Сина. Уосталом имена „отац“ и „син“ у основи не воде мисао ка страдалном начину рађања него пре свега ка вези која постоји између њих¹⁷. „Јер Отац је“, говори карактеристично Василије Велики, „онај који другоме почетак бића (τὴν ἀρχὴν τοῦ εἶναι) по истоветној себи природи предаје; Син пак, онај који од другог рађањем (γεννητῶς) почетак бића има“¹⁸. Управо овај смисао имају искључиво и само ипостасна имена ових двају божанских Лица. Следствено томе нико не може да тврди да неприкладно придајемо ова имена Богу, јер наводно показују само човечански и телесни начин рађања¹⁹. Али чак иако идеја рађања произлази из човечанске стварности, када се односи на Бога, требало би да се избегавају људске и по-

¹³ Види Ἀνατρεπτικός τοῦ Ἀπολογητικοῦ τοῦ δυσσεβοῦς Εὐνομίου 2, 28, PG 29, 637 BC; 29, PG 29, 640 A.

¹⁴ Види исто, 28, PG 29, 637 B. Види и Γ. δ. Μαρτζέλου, Οὐσία καὶ ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ κατὰ τὸν Μέγαν Βασίλειον. стр. 62.

¹⁵ Види исто, 2, 5, PG 29, 581 AB. Види и Ἐπιστολή 52, 3, PG 32, 393 C - 396 A.

¹⁶ Види Ἀνατρεπτικός τοῦ Ἀπολογητικοῦ τοῦ δυσσεβοῦς Εὐνομίου 2, 24, PG 29, 625 C.

¹⁷ Види исто, 22, PG 29, 621 AB; „Јер иако је јасно ономе који истражује, да не проузрокују представу телесних страсти најпре и пре свега, ова имена, отац, дакле и син; него изговорена за себе показују само однос који између њих постоји.“ Види исто, 24, PG 29, 625 AB.

¹⁸ Исто, 22, PG 29, 621 B.

¹⁹ Види исто, 23, PG 29, 621 C.

нижавајуће представе догађаја рођења и да буду прихватане само оне које приличе божанској и нествореној природи²⁰. Не треба, примећује Василије Велики, да неко буде привучен страстима створених и смртних бића и да сматра непроменљиву и неизменљиву суштину Божију подложну страстима и неизбројним променама променљиве и нестабилне природе²¹. То је неприлично и погрдно да се на тај начин изједначавају вечна са трулежним и пролазним, тако да се сматра да бестелесни Бог рађа на страсни начин, као и телесна бића. Вечни и бесмртни Бог има својства и начине постојања који се разликују потпуно од трулежних и смртних бића²². Свакако бестрасни начин божанског рађања посведочава се по светом Василију и чињеницом да се Син у Светом Писму назива „Логос“, управо зато што произилази из Оца бестрасно (ἀπαθῶς), као и мисао из нашега ума²³. Следствено томе рађање Сина не треба да се повезује, као код Евномија, са вољом и енергијом Оца него са његовом сопственом суштином.

Али осим чињенице да се Син по светом Василију рађа бестрасно „из суштине Очево“ и начин његовог постојања чини оно карактеристично својство, којим постаје позната ипостас његова, ипак не можемо да познамо тачан начин божанског рађања, који пребива по себи „неизрецив и непојмљив сасвим“²⁴. Рађање Сина од Оца чини недостижну и непојмљиву тајну, коју створени људски ум није могуће да истражи. Уколико упорствује на истраживању ове тајне, постићи ће га сигурно духовно слепило; претрпеће нешто слично ономе оку које хоће да види читаво сунце и налази се у опасности да изуби вид²⁵. Пошто тајна божанског рађања не подлеже створеним категоријама простора и времена, није могуће да га појми ум и да га изрази језик. Као последица тога, подвлачи Василије Велики, не треба вечно и неизрециво рађање Сина од Оца да буде предмет детаљног истраживања, него да се поштује у ћутању²⁶. Став ћутања је најприкладнији одговор спрам тајне божанског рађања.

Али апофатички карактер тајне божанског рађања не значи по светом Василију да би требало да напустимо веру у Оца и Сина²⁷.

²⁰ Види исто, 24, PG 29, 625 C; 10, PG 29, 589, C.

²¹ Види исто, 23, PG 29, 621 BC.

²² Види исто, 23, PG 29, 621 C. Види и 'Επιστολή 52, 3, PG 32, 696 A.

²³ Види Εἰς τό „Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος“ 3, PG 31, 477 BC.

²⁴ 'Ανατρεπτικός τοῦ 'Απολογητικοῦ τοῦ δυσσεβοῦς εὐνομίου 2, 24, PG 29, 628 A. Упореди исто, 22, PG 29, 621 A; Εἰς τὴν 'Αγίαν τοῦ Χριστοῦ γέννησιν 1, PG 31, 1457 D - 1460 A; 'Επιστολή 52 као горе.

²⁵ Види Πρὸς τοὺς συκοφαντοῦντας ἡμᾶς, ὅτι τρεῖς θεοὺς λέγομεν 4, PG 31, 1496 B.

²⁶ Види Εἰς τὴν 'Αγίαν τοῦ Χριστοῦ γέννησιν 1-2, PG 31, 1457 C - 1460 B.

²⁷ Види 'Ανατρεπτικός τοῦ 'Απολογητικοῦ τοῦ δυσσεβοῦς εὐνομίου 2, као горе. Упореди 'Επιστολή 52 као горе.

Ако бисмо могли, примећује, да схватимо све и да сматрамо ово што нам је непојмљиво као јефтино и безначајно, тада не би требало да очекујемо плату вере и наде. Како бисмо могли, пита, да будемо достојни блаженстава која се односе на оне који верују у оно што се не види, када верујемо само у ствари разумљиве нашим умом²⁸; требало би свагда да имамо у виду да је начин рађања Сина од Оца непознат створеним бићима а познат само Оцу који је родио и Сину који се родио, дакле нествореним лицима Свете Тројице. Јудско знање у односу на начин божанског рађања састоји се у свести да је начин овај потпуно несхватљив²⁹.

Б) АПОФАТИЧКИ КАРАКТЕР НАЧИНА ПОСТОЈАЊА СВЕТОГА ДУХА

Исти став који је држао свети Василије спрам начина постојања Сина, има и спрам начина постојања Светога Духа, оповргавајући тврдњу Евномија да је Свети Дух твар.

На основу разликовања које је унео, као што смо видели, у аријанску онтологију, Евномије је стигао до створености Духа на начин чисто силогистички. Пошто се, тврдио је, сва бића раздвајају у три онтолошке категорије, нерођености, рођености и створености, и Свети Дух не може да буде нити нерођен нити рођен, јер ове категорије чине одговарајуће онтолошке категорије Оца и Сина, тада не преостаје него да припада трећој онтолошкој категорији, да је дакле твар³⁰. Сходно овом схватању створеност његова (тј. Духа) предодређује се сагласно према Евномију од особеног начина њего-

²⁸ Види Ἀναρρητικὸς τοῦ Ἀπολογητικοῦ τοῦ δυσσεβοῦς Εὐνομίου 2, као горе. Види и G. D. Martzelos, „Der Verstand und seine Grenzen nach dem hl. Basilius dem Großen“ стр. 239 и даље.

²⁹ Види Πρὸς τοὺς συκοφαντοῦντας ἡμᾶς, ὅτι τρεῖς λέγομεν 4, као горе: „Једнороднога од Оца рођење हुताњем нека се поштује; јер познаје [рођење] овај који је родио и онај који је рођен... Јер утолико знаш, уколико си схватио, да ниси појмио.“

³⁰ Види Κατὰ Σαβελλιανῶν καὶ Ἀρείου καὶ τῶν Ἀνομοίων 6, PG 31, 612 BCD: „Нека ти буде довољно да говориш оно чему си научен, и немој ми те мудролије: Нерођен је или рођен. Јер ако је нерођен - Отац [је]; а ако је рођен - Син [је]; а ако није ниједно од тога двога - твар [је]... Јер пошто, тврди, ове три [категорије] је ум наш појмио, ничега нема међу ономе што постоји које не потпада под ову поделу бића. Јер или је нерођено, тврди, или рођено или створено; Али уистину нити је прво, нити друго, него треће“. Види и Ἀναρρητικὸς τοῦ Ἀπολογητικοῦ τοῦ δυσσεβοῦς Εὐνομίου 3, 6, PG 29, 665 D - 668 A: „Ако није твар, дакле или је рођен или нерођен. Један је међутим беспочетни Бог који је и нерођен. Нити је свакако рођен. Преостаје дакле створење и творевина да се назива“. Овај одломак који наводи Василије Велики, иако не постоји у Εὐνομίου, Ἀπολογητικός, M. Albertz га сматра аутентичним. Сагласно са његовим мишљењем овај одломак, који изражава у потпуности односно учење Евномијево, представља извод последњег параграфа Ἀπολογητικοῦ,

вог постојања у односу на Оца и Сина. А ово зато што Дух по њему није постао нити „нерођено“ („ἀγεννητῶς“), као Отац, нити „рођено“ („γεννητῶς“), као Син, него је дошао у биће од енергије Сина, као прва и највећа његова творевина³¹.

Свети Василије слаже се са Евномијем да Свети Дух није нити нерођен нити рођен, јер ове категорије сачињавају односна непричасна (ἀκοινωνητοῦ) ипостасна лична својства Оца и Сина и изражавају особити начин њиховог постојања. Ово међутим не значи да је Свети Дух твар³². Напротив; сведочанства Светога Писма потврђују да је Дух „изнад творевине“³³ и исходи од Оца „нестворено“³⁴. Пошто се „прибројава“ („συναριθμεῖται“) заједно са Оцем и Сином има исту суштину са ова два божанска лица и следствено томе је нестворен³⁵. Зато је и „по природи“ („φύσει“) свет и непојмљив по суштини, као што су Отац и Син³⁶.

Под призмом ових теолошких претпоставки силогизам Евномија да је Свети Дух твар, пошто није нити нерођен нити рођен, представља, по Василију, обманујући „софизам“ и „лажљиву бесмислицу“³⁷. Да би потврдио свакако софистички карактер Евномијевог силогизма, Василије Велики наводи два аналогна примера силогизама, из којих произлазе бесмислени закључци, као на пример да сунце не постоји, јер не познајући суштину његову немогуће нам је да га сврстамо или у проста или у сложена тела, или да не видимо, јер не познајемо тачан процес гледања³⁸.

постојао покушај да се докаже створеност Духа дијалектичким методом и са библијским сведочанствима. Пошто се међутим овај параграф изгубио веома рано, замењен је са неким другима који резимирају такође верно односно учење Евномијево (види *Untersuchungen über die Schriften des Eunomius*, Wittenberg 1908, стр. 11 и даље). Није искључено међутим да горњи одломак представља слободно од стране Василија Великог изношење односног силогизма Евномијевог који се налази у данашњем облику текста Ἀπολογητικός. (Види у Εὐνομίου, Ἀπολογητικός, 25, PG 30, 861 C; 26, PG 30, 864 B).

³¹ Види Εὐνομίου, Ἀπολογητικός, 25, PG 30, 861 D; 28, PG 30, 868 BC.

³² Види Επιστολή 125, 3, ΠΓ 32, 549 Ц; Ανατρεπτικός τοῦ Ἀπολογητικοῦ τοῦ δυσσεβοῦς Εὐνομίου 3, 6, PG 29, 668 C; Κατά Σαβελλιανῶν καὶ Ἀρείου τῶν Ἀνομοίων 6 PG, 31, 612 B.

³³ Види Ανατρεπτικός τοῦ Ἀπολογητικοῦ τοῦ δυσσεβοῦς Εὐνομίου 3, 6, PG 29, 668 BC. Види и Επιστολή 52, 4, PG 32, 396 AB; Περί Ἁγίου Πνεύματος 51, PG 32, 161 C.

³⁴ Види Επιστολή 125, као горе. Упореди Εἰς τὸν 32 Ψαλμόν 4, PG 29, 333 B.

³⁵ Види Επιστολή 52 као горе. Упореди Περί Ἁγίου Πνεύματος 47, PG 32, 153 C; Επιστολή 140, 2, PG 32, 589 A.

³⁶ Види Ανατρεπτικός τοῦ Ἀπολογητικοῦ τοῦ δυσσεβοῦς Εὐνομίου 3, 2, PG 29, 660 CD. Види и Επιστολή 125, 3, PG 32, 549 B; Επιστολή 159, 2, PG 32, 621 B.

³⁷ Види Κατά Σαβελλιανῶν καὶ Ἀρείου καὶ τῶν Ἀνομοίων 6, PG 31, 612 C.

³⁸ Види као горе, 7, PG 31, 613 C - 616 A. Искрпније види G. D. Martzelos, „Der Verstand und seine Grenzen nach dem hl. Basilius dem Großen“ стр. 242 и даље.

Овај Евномијев силогизам дугује се, по Василију, чињеници да Евномије прецењује способности човекова ума са тиме што прихвата његову способност да разреши проблем постојања Светога Духа. Тако његов силогизам се не разликује ни у чему од једне логичке „красноречивости“³⁹. Насупрот апсолутном гносеолошком оптимизму Евномија Василије истиче са наглашавањем ограничене гносеолошке способности човекова ума. „Све си истражио“, пита реторички Евномија, „све си својом логиком изанализирао? ништа неистражено ниси оставио? све си умом докучио? све си својим разумом обухватио? познао си оно што је под земљом? познао си оно што је у дубини?“⁴⁰. Постоји још много ствари које не можемо да познамо. Знања која имамо на пример о функцијама нашега организма, примећује Василије, одражавајући научно знање своје епохе, су непотпуна; не знамо нити како видимо нити како размишљамо нити како настају наше мисли, да ли их изграђује или их рађа душа⁴¹. Зато, као што закључује са апсолутном логичком доследношћу спрам свог гносеолошког критицизма, „ако бих тврдио да нам је све појмљиво знањем, вероватно бих се стидео да признам незнање; сада нам је међутим мноштво ствари, не само оних које се чувају у будућем веку за нас, нити оних која се сада на небесима дешавају утајено, него чак и о онима која постоје у нашем телу немамо извесно и несумњиво знање“⁴².

Ограничене гносеолошке способности људскога ума чине за Василија Великог философску основу, на којој темељи своје учење за немогућност познања начина постојања Светога Духа. Пошто, као што наглашава, не можемо да сазнамо све у односу на створена бића, није достојно чуђења нити представља срамоту да исповедимо „безопасно незнање“ и за начин постојања Светога Духа који је нестворен⁴³. Као и начин рађања Сина, тако и начин постојања Светога Духа остаје по светом Василију непознат.

Како треба међутим да разумемо овај апофатички став светог Василија спрам начина постојања Светога Духа? Можда значи да Василије превиђа у конкретном случају тријадолошко значење библијског места Јн. 15,26, по којем Дух „исходи“ од Оца? - Несумњиво не. Многа места његових дела сведоче јасно да има ово библијско

³⁹ Види као горе, 7, PG 31, 613 C - 616 B.

⁴⁰ Исто 6, PG 31, 613 A.

⁴¹ Види *Ἀνατρεπτικός τοῦ Ἀπολογητικοῦ τοῦ δυσσεβοῦς εὐνομίου* 3, 6, PG 29, 668 AB.

⁴² Исто, PG 29, 668 A.

⁴³ Види *Κατά Σαβελλιανῶν καί Ἀρείου καί τῶν Ἀνομοίων*, као горе; *Ἀνατρεπτικός τοῦ Ἀπολογητικοῦ τοῦ δυσσεβοῦς εὐνομίου* 3, 6, PG 29, 668 B. Види и H. Dörries, „Basilios und das Dogma vom Heiligen Geist“ u *Lutherische Rundschau* 6 (1956/57), стр. 256 и даље. G. D. Martzelos, „Der Verstand und seine Grenzen nach dem hl. Basilios dem Großen“ стр. 241 и даље.

место сасвим озбиљно у виду, да заснује јасно и непорециво происхођење Духа од Оца и везу по суштини која постоји између њих⁴⁴. Користећи наравно и место Пс. 32,6 („Речју Господњом небеса се створише и духом уста његових сва сила њихова“), које тумачи тријадолошки, као и свети Атанасије⁴⁵, не задовољава се горњим местом Јовановог Јеванђеља, да би потврдио само происхођење Духа од Оца и следствено томе нествореност његове природе, него приступа и разликовању особитог начина његовог постојања од начина постојања Сина. Конкретно Дух, као што разјашњава, произлази од Оца „не рађањем као Син, него као Дух уста његових“⁴⁶. Осим овога истиче са особитим нагласком да горња библијска места показују само „по природи заједницу“ и „сродство“ („οἰκειότητα“) Духа са Оцем али не начин његовог происхођења који остаје „неизрецив“⁴⁷. Иако дакле на основу библијских места Јн. 15,26 и Пс. 32,6 одређује начин постојања Светога Духа, тако да се разликује од начина постојања Сина, наглашава изричито да начин постојања Духа, као уосталом и начин постојања Сина, јесте непознат и неисказив. То како Отац рађа Сина и исходи Духа представља надприродну тајну, која не може да буде схваћена од створених бића.

ЗАКЉУЧАК

Након овога што смо рекли произилази, сматрамо, неусиљено да апофатичко посматрање начина постојања лица Свете Тројице од стране Василија Великог не дугује се неком прикривеном његовом теолошком агностицизму или чак вероватним неоплатоничким утицајима, него представља непосредну гносеолошку последицу онтолошког разликовања створеног и нествореног, које сачињава крајеугаони камен догматског учења његовог и нарочито његове Тријадологије. Следствено томе апофатички карактер начина постојања лица Свете Тројице за Василија Великог, као уосталом и за читаво отачко предање, не само да није „непојмљив ... и опасан“, као што тврди Високопреосвећени Митрополит Пергамски г. Јован Зизјулас, него чини суштински елеменат православне Тријадологи-

⁴⁴ Види Εἰς τὸν 32 Ψαλμὸν 4, PG 29, 333 B; Κατὰ Σαβελλιανῶν καὶ Ἀρείου καὶ τῶν Ἀνομοίων 6, PG 31, 612 BC; 7, PG 31, 616 C; Επιστολή 125, 3, PG 32, 549 C; Περί Ἁγίου Πνεύματος 22, PG 32, 108 A; 38, PG 32, 136 C; Упореди Περί Ἁγίου Πνεύματος 46, PG 32, 152 AB.

⁴⁵ Види Πρὸς Σεραπίωνα 1, 31, PG 26, 601 A; 3, 5 PG 26, 632 BC; 4, 3, PG 26, 641 BC.

⁴⁶ Види Περί Ἁγίου Πνεύματος 46, PG 32, 152 B.

⁴⁷ Види Περί Ἁγίου Πνεύματος 46, PG 32, 152 AB. Види и Εἰς τὸν 32 Ψαλμὸν 4, PG 29, 333 B.

је. То „како постоји“ Бог као Тројица, дакле начин постојања лица Свете Тројице представља недостижну и непојамну тајну и не открива се у Икономији. Оно што се открива у Икономији јесте особитост постојања лица Свете Тројице и лични карактер њихових енергија; не и начин њиховог постојања. Супротан став теолошки је неодржив и потпуно стран православног отачком предању.

Превод из књиге: Γεωργίου Δ. Μαρτζέλου, Ὁρθόδοξο δόγμα καί θεολογικός προβληματισμός. Μελετήματα δογματικῆς θεολογίας. Θεσσαλονίκη, 1993.

Превод са грчког: Јеромонах Симеон

СРПСКА ЦРКВА У ЗАГРЉАЈУ ЈЕРЕСИ

– СРПСКОЈ ЈАВНОСТИ –

Тешко ми је да напишем, а још теже да прећуткујем нешто о чему не сме да се ћути. Чини ми се, требаће ми небројено много страна да искажем истину. У питању је једна реченица и, можда, један безизлаз. У питању је јерес у Цркви.

У опасности смо да изгубимо Српску цркву као православну. Наиме, по речима Светог Василија Великог (Посл. 191), – „чим је уведена јерес, уклонио се одмах и предстојник дотичнога мјеста – анђео, и црква се таква претворила у обичну кућу.“

Анђео који се уклања када се уведе јерес и богохуљење у Цркву одређенога места и области, није анђео личности, већ је то препознатљив печат православности, тј. дар и благодат Божија на човеку „предстојнику дотичнога мјеста“, по коме је он као епископ извор свих Тајни Саборне цркве, кроз које се спасење добија. Уклањањем тога дара Божијега Црква престаје бити Црквом, небоземном установом, и сва постаје само земна твар, тј. „обична кућа“. А човек од кога се тај дар Божији уклонио због јереси, није више епископ ни у ком црквеном смислу.

У Српску цркву је уведена јерес!! То је неко морао прогласити, а није. Смртна и заразна болест већ је паралисала нашу Цркву, а нико то да објави. Лекари прогласе епидемију грипа, а гле – у Цркви Светих Симеона и Саве, нема епископа, ни један се не нађе, да прогласи да је у Цркви јерес. Зашто? Зато што је јерес у њима; једни су је увели, а други су омамљени равнодушјем и малодушјем!

„Равнодушност је узрок зла, јер пророк каже: – Не разликују Свето од оскврњенога“ (Теодор Студит, 10. одг. монаху Методију). Свети Оци су увек упозоравали да се „сјемена јеретичкога кукоља... мачем Духа са кореном чупа“ (13. канон IX пом. саб.). Јерес се изобличава док је још семе и то са кореном, тј. са оним човеком, који хоће у Цркву да уведе јерес. Семе јереси се чупа „мачем Духа“, тј. истином праве науке. У Српској цркви више не видим епископа са мачем Духа о појасу. Ако ли који и има овај мач, зашто га не дигне

против јереси? Зашто га носи? Јер, ова јерес у Српској цркви, престала је бити семе, и у жилав коров је израсла.

Равнодушност Српскога епископата развила је актуелну јерес екуменизма до оне крајње тачке, у којој епископи не разликују Свето од оскврњеног. Старе јеретике називају хришћанима и Црквом; са њима образују Светски савет цркава. И, уз све то дају образложење и кажу да то није екуменизам, него „еванђељски екуменизам“, тј. екуменизам љубави. Љубављу мире и уједињују Свето и оскврњено, жртвујући Истину.

„Верујем... у једну Свету, Саборну и Апостолску Цркву“ (IX чл. Никеоцариградског Символа вере). Ово је Свето, да је Црква једна у светости, једна у целосној саборности, и једна у целосној истини апостолске науке и порекла. Скврне јереси, насупрот, никако нису у Христу саборне, јер свака јерес мора бити анатемисана (1. канон II вас. саб.) и одвргнута од саме вере (1. канон Вас. Вел.). Јереси немају критеријум (силу) саборности, и не могу се са Црквом мешати или било шта заједничко са њом имати. „Еванђељски екуменисти“ су измислили љубав као оно што може независно од истине – догмата и канона, да сабере Цркву и јереси. Међутим, каква је то љубав мимо догмата и канона? „По томе знамо да љубимо дјецу Божију кад Бога љубимо и заповијести његове држимо.“ (I Јован 5, 2.). Није љубав критеријум догмата и канона, тј. заповести Божијих, него су догмати и канони критеријум љубави.

Љубав мимо Истине – догмата и канона јесте лажна љубав; јесте измишљена љубав. Неће бити, о епископи, да је свака хришћанска љубав екуменска, тј. саборна. Само је једна љубав екуменска, тј. саборна, а то је Истина. Залуд другу измишљате. Другог темела нема, а овај већ пада на вас. Јер држите Цркву у крилу екуменистичког Светског савета цркава. Тиме исповедате да Црква није католичанска, тј. посвудна и свецела без јеретика; тиме и јеретике признајете за свете и апостолске. Ваша љубав мимо истине, темељ је злој „теорији грана“, по којој је Православље тек једна од грана Цркве. Ви заиста не разликујете Свето од оскврњенога.

Зато што је Српска црква у чланству Светског савета цркава, зато нас НАТО бомбардује. НАТО је данас слуга Божијега гнева. И то је знак да нас Бог још сматра синовима, док нас кара и зове памети и покајању од греха, а најтежи грех наше Цркве је јерес. И слава Богу на томе што нас кара.

Али, ако епископат Српске цркве, упркос свему Божијему старању, остане тврдокоран у застрањивањима, а бомбардовање престане, биће то катастрофа. Биће то знак да нас и Бог остави, да се уклони анђеол Цркве од нас, боље рећи од вас, о епископи! Јер, кад ни батине не помогну, онда је пропаст близу.

Чланство Српске цркве у Светском савету цркава је пре свега отворено догматско питање. Оно захтева догматски одговор, јер се

јерес „мачем Духа чупа“. Такав одговор је пружио Сабор Српске цркве 1997. године, усвојивши одлуку о иступању Српске цркве из Светског савета цркава и образложење исте одлуке. Ово образложење је данас редак пример богословског и пастирског очувања Предања Светих Отаца. Уз бројне констатације, ту се каже, да је чланство Цркве у Светском савету цркава еклисиолошки, дакле – догматски, неприхватљиво.

Сабор Српске цркве је 1998. године пружио нови одговор на поменуто питање. Тај други одговор није богословски, него политички. Он се састоји, прво, у неспремности Сабора да заштити своју прошлогодишњу одлуку од фалсификовања, негирања и неизвршавања исте и, друго, у усвајању Солунских закључака као и у отпослању делегације Српске цркве у Хараре на заседање Скупштине Светског савета цркава. Суштина Солунских закључака састоји се у тражењу радикалне реорганизације тог Савета. Образложење за чланство у њему, као и еклисиолошке последице које из тог чланства проистичу, не налазе места у овим закључцима. А у Харареу два наша представника су изабрана у Централни одбор Савета.

Другим одговором Сабор је, напустивши ранију своју одлуку и њено образложење, у Српску цркву увео јерес. Реците верницима, је ли у првом или у другом случају одлучивано по дејству Духа Светог? Ма како да се реорганизовао Светски савет цркава, чланство Цркве у њему је повреда IX члана Символа вере, и признаћете, јерес!

Да бисмо сачували Српску цркву као православну, морамо иступити из Светског савета цркава. И то не претњом раскола, него пружајући догматски одговор јереси екуменизма. Раскол се разрешава политичким методама. Јерес се побеђује једино богословским одговором. Стога се морамо држати одлуке Сабора о иступању из чланства у Светском савету цркава, и њеног православног образложења. У противном, имамо јерес у Цркви!!!

Ма шта епископи мислили о тој својој одлуци данас, ми морамо по њој поступити, тј. иступити из реченог Савета, са епископима или без њих! Свети Атанасије Велики каже: „Боље је окупљати се без њих (без епископа неверних Предању, прим. Ж.К.) у храму молитвеном, него са њима као са Аном и Кајаром, бити бачен у геену огњену“ (В. „Свети Кнез Лазар“, бр. 16, стр. 138).

Жељко Которанин

ДА ЛИ ЈЕ БОГ ТВОРАЦ ЗЛА?

(Педесет година ССЦ – Хараре 1998. године)

Ван службеног програма Скупштине ССЦ у Харареу, али као врста „окупљања“ /падаре/ ставова утицајних струја ССЦ, у оквиру Скупа у Харареу, одржана је 9. децембра 1998. године /по новом календару/ расправа, са које је на Интернет презентацији 8. Скупштине ССЦ /<http://www.wcc-coe.org.wcc/assembly/pre-30.html>/ представљен текст „Хомосексуалци хришћани траже да се на теолошким колеџима изучава сексуалност“. Овај текст представља богословски концепт–апологију хомосексуалности. Уједно, то је тежња хомосексуалног покрета да буде признат за судеоника у Цркви, или да кажемо, за црквену мањину. Од стране ССЦ речени концепт–апологија хомосексуалаца није оспорен; шта више, хомосексуалци, изражавају наду да ће у будуће њихови ставови и теологија бити укључени у службени програм ССЦ.

Када говоре о сексуалности, хомосексуалци подразумевају и хетеро и хомосексуалност. Они кажу: „Принудна хетеросексуалност треба да буде деконструисана. Односи истог пола увек ће бити сматрани другоразредним, ако изостане деконструкција“. Дакле, по њима, хетеросексуалност је принудно наметнута Цркви и друштву, и то на рачун хомосексуалности /она се „сматра другоразредном“/. По њима, разлика ове две врсте једне сексуалности не сме да утиче на однос међу људима, јер не утиче ни на однос људи са Богом, јер /како кажу/ „Бог је створио сваког једнаким, и хришћани морају волети једни друге“. Дакле, произилази да је Бог творац и хетеро и хомосексуалаца, те да Он захтева једнакост и љубав хетеро и хомосексуалаца, као хришћана, што подразумева једнак однос Бога према хетеросексуалцима и према хомосексуалцима какви јесу. Они у истом правцу тврде још и ово: „Духовност и сексуалност треба да буду посматрани као да заједно сачињавају једно биће“. Овим чињењем загонетног „једног бића“, хомосексуалци, сматрајући се делом сексуалности, представљају себе као судеоника једне духовности, равноправно са хетеросексуалцима. Они поносно истичу: „хомосексуалци и лезбијке воле Исуса“. То имплицира да и Христос воли њих, такве и по томе какви јесу. Теологија хомосексуалаца тврди:

„Суд треба препустити Богу, а посао Цркве је састрадање и брига“. Хомосексуалци се сматрају пониженим и обесправљеним „принудном хетеросексуалношћу“ и сматрају да је посао Цркве да састрадава и брине о њиховим мањинским правима, док суђење и одбацивање хомосексуалности као греха није посао Цркве, већ Бога¹, као Творца и Судије.

Изнета богословска апологија хомосексуалности има своју базу у тврдњи да је Бог творац хомосексуалаца кави јесу. На ову тврдњу се ослања теза о љубави и духовности, као и теза о томе да Црква нема власт да суди хомосексуалце, него напротив, она мора да брине о њиховим правима. Ако би неко желео више информација, испод наведеног текста, објављена је могућност контактирања са за то од ССЦ задуженом особом: John Newbury, WCC Press & Information Officer, Press & Information Office, Harare, tel: – 263. 91. 23. 23. 81 !

Да ли је Бог творац хомосексуалности човека? Да ли је хомосексуално живљење грех, или тек живљење у складу са од Бога створеним особинама?

ОДГОВОР ЦРКВЕ НА ИСТАКНУТА ПИТАЊА

Бог јесте творац Адама и Еве, Авеља, Аврама, и уопште свих људи. Али када беше постанак свега што је постало, тада „све добро беше“ /Пост.1.31./ . И птице, и рибе, и животиње, и сва ствар, и човек. У тако добро створен свет кроз једног човека уђе грех и кроз грех смрт /Римљ.5.12./ . Дакле, не промени се само човек Адам, који вољно сагреши, него и сви потоњи људи, и сва твар се промени у обличје пропадљивости и смрти. Због човека смрти се покори сва твар, и то не од своје воље, него због онога који је покори /Римљ. 8.20/, а све у нади да ће се избавити пропадљивости кад се јаве деца Божија. Човек, управитељ природе, уместо да природу уведе у заједницу с Богом, својим падом би узрок пропадљивости све природе, али не на вечну пропаст, него док се сам човек даром Божијим не спасе кроз једнога Исуса Христа. Бог није створио пропадљивост и смрт, него је то последица греха човека. Упркос свему, од постања је сва творевина јасно одражавала вечну силу и божанство Творца /Римљ. 1. 20./ .

Човек пригрли грех и преступ и би лишен славе Божије. Би обучен у кожу /Пост. 3. 21./, и телом, дакле, учињен сличан животи-

¹ „Господ говори Мојсију и рече: – Говори синовима Израилевим и реци им: „...С мушкарцем не лези као са женом. Гадост је.“ /III Мојс. 18. 1. 2. 22./ – Ево суда Божијега, суда Господа, као творца и као судије. „Ако неко леже с мушкарцем као са женом, обојица учинише ствар гадну, обојица ће се смрћу казнити...“ /III Мојс. 20. 13./

њама. Али и такав, човек одражава прву намеру Творца. Остао је по лику и подобју Божијем /упор. Пост. 1. 26./.

Одражавање вечне силе и божанства Творца од стране све творевине //, и остајање човека по лику и подобју Божијем, означава да Бог и у палој творевини задржава посведочење Себе, и тиме и осуду греха и смрти, зла и пропадљивости. Све то због људи, да немају изговора...

„Јер што се може дознати за Бога познато је њима, јер им је Бог објавио. Јер што је на њему невидљиво, од постања свијета умом се на створењима јасно види, његова вјечна сила и божанство, да немају изговора. Јер кад познаше Бога, не прославише га као Бога, нити му захвалише, него залудјеше у својим умовањима, и потамње неразумно срце њихово.“ /Римљ. 1. 19. – 21./

Видимо нит, редослед људске трагике. У творевини целој људи познаше Бога, али га не прославише, нити му захвалише. Него насупрот, окренуше се својим умовањима. То за последицу имаше да потамње неразумно срце њихово. Оно већ би неразумно, јер се баш због неразумности срца људи залудјеше у умовањима својим. Јер по неразуму срца људи не прославише Бога, нити му захвалише. А кад још и умовањима залудјеше, тада потамње неразумно срце њихово.

Када ум полуди и када срце потамње, људи затворише себе у „кожну одећу“. Ум се затвори у телесно умовање. Законе тела, законе твари, поставља изнад Творца! Срце се затвара у телесне страсти. „Јер из /тамног, Ж.К./ Срца излазе зле мисли, убиства, прељубе, блуд, крађе, лажна свједочења, хуле.“ /Матеј. 15. 19./ У томе, људи заборавише Бога, и „говорећи да су мудри, полудјеше“ /Римљ. 1. 22./ „И замјенише славу бесмртнога Бога у обличје смртнога човека, и птица и четвороножних животиња и гмизаваца“ /Римљ. 1. 23./ И данас имамо репрезенте ових старих идолопоклоника. То су сви нихилисти, позитивисти, секуларисти...

„Зато их предаде Бог у жељама њихових срца у нечистоту, да се бесчасте тјелеса њихова међу њима самима; који замјенише истину Божију лажју, и више послужише твари него Творцу, који је благословен у вјекове. Амин.“ /Римљ.1.24.25./

Јер заборавише Бога, јер запустише подобје, и лик Божији у себи изопачише, јер замјенише свеистину Божију лажју...зато их предаде Бог у жељама њихових срца у нечистоту, да се бесчасте тјелеса њихова међу њима самима. Учини ли Бог ово из освете? Никако. Учини ли Бог ово као насиље да чини над људима? Преустрои ли Бог тјелеса њихова тако да се бесчасте међу њима самима? Никако. Него људи сами по избору похотљивога срца свог одоше у бешчашће. И то до те мере да и само бешчашће величаше, па и у њему тражаше Бога, који је благословен у вјекове. Амин.

„Зато их предаде Бог у срамне страсти. Јер и жене њихове претворише природно употребљавање у противприродно. А исто тако и мушкарци оставивши природно употребљавање жена, распалише се жељом својом један на другог, мушкарци са мушкарцима чинећи срам, примајући на себи одговарајућу плату за своју заблуду.“ /Римљ. 1. 26. 27./

Ето колика може бити нечистота, ето како се могу бешчастити тјелеса њихова, кад се пође за срцем у похоту тела. Тада се и само тело презре. И орган, који је Бог створио, и наменио стварању живота, ставља се тамо, где нечистоћа напушта тело. Сами људи, и жене, и мушкарци, дакле, они сами, а не Бог, претворише природно употребљавање у противприродно. А природно остаде и даље природно, по замисли Бога; да би тако остало сведочанство срама, да је срам – срам. Али жеља страсти срамне, не даде људима да заблуду своју увиде. „И како не марише да познају Бога, предаде их Бог у покварен ум да чине што је неприлично“ /Римљ.1.28./.

Али опет, не примора их Бог у покварен ум да чине што је неприлично, него људи сами, не марећи да познају Бога и остваре подобје Божије, потчинише свој ум похотљивом свом срцу. И данас људи чине што је неприлично. Блудниче на јавним местима, врше прелубу у присуству жена својих, хомосексуалци имају фестивале... А дела света и прилична, таква и осташе, да сведоче да је срам – срам. И у томе се показа милост Божија. Јер не присташе сви људи у покварен ум, нити сви људи чине што је неприлично. На овим људима се показује правда Божија, и суд Божији на оним који чине што је неприлично.

„Они, познавши правду Божију, да који то чине заслужују смрт, не само да чине то, него и одобравају онима, који то чине.“ /Римљ.1.32./ Ово је врхунац трагедије. Да људи, познавши правду Божију, опредељују се за срам и одобравају онима, који чине срам, да га и даље чине. – Напред наведени текст, представља управо одобравање хомосексуалцима да живе тако у нечистоти, оглашавајући да је то за њих воља Творца. У том тексту нема трага о позиву на исправак живота, на покајање!

Црква Божија /што није ССЦ/ не одбацује људе, којима се срце распаљује жељом својом ка своме полу. Али Црква осуђује ту страст, то чињење. Црква не осуђује људе, већ их зове на исправљање живота, на покајање.

„Који учини срамоту са мушкарцима, нека му се одреди вријеме /кајања/ као ономе, који је пао у безаконје прелубе.“ /62. канон Вас. Вел./

Који учини срамоту са мушкарцима, – дакле који учини то недело, а не онај, који има само жељу, али је вољом ума гуши Бога ради, – бива одлучен на 15 година, колико је потребно да се очисти

срце од ове зле страсти. Током тих година кајања он неће бити удостојен причешћа Тела и Крви Господа Исуса Христа, осим на самрти. Када време кајања прође, и када се дотични излечи од своје страсти, тада бива удостојен Причешћа. Али, ако се он само речима каје, идући из срамоте у срамоту, проток 15 година ништа не значи.

„И све ово прописујемо, да се покажу плодови покајања; јер о оваквим предметима ми не судимо све по времену, него узимамо у обзир начин кајања. Пак ако се неки тешко одбијају од својих обичаја и радији су да служе тјелесним насладама, него Господу, и не ће да управе свој живот по Евангелију, с таковима ми никаквог опћег посла немамо...“ /84. канон Вас.Вел./

Све казне црквене јесу позив на покајање, тј. „да се покажу плодови покајања“. Зато Црква о томе не суди по самом времену одлучења, него и по начину кајања, тј. остављању телесних наслада и исправку живота. Ако нема исправке живота, ако нема тога плода покајања, без обзира на време кајања које је протекло, са таквим људима не може се имати ништа опште, тј. не може се имати заједница у Телу и Крви. Свакако, „начин кајања“ може скратити време кајања.

„...К овоме /Свети Оци, Ж.К./ сматрају да се односи и кад ко облеже живинчета и педераста, јер је и то прељуба противу природе, и тиме се вријеђа што је туђе, а уз то противу природе...то двоструко вријеме покајања установљује се за оне, који су се прељубом оскврнили, или другим каквим срамотним нечистоћама, као кад облежу живинчета, или помамом на мушкарца...Мора у осталом бити и разлика нека у начину кајања у погледу самих гријехова сластољубља. Тако, који се сам побуди да очитује своје гријехе, пошто је у своме особноме побуду хтио да изобличи своје тајне, и почео је већ тиме да лијечи своје страсти, и уједно показује знак свога кретања на боље, такви блажијим казнама нека се подвргне; који је пак у злу заточен био...таквоме дуже времена треба да се поправи, и тек кад се савршено очисти, тада нека се прими у опћење Светиње...“ /4. канон Григ. Ниск./

„И тек кад се савршено очисти, тада нека се прими у опћење Светиње“ – Црква хомосексуалце зове на покајање, и на исправак живота, али све док се савршено не очисте, не примају се у општење Светиње. Апостол Павле каже:

„...Не варајте се; ни блудници, ни идолопоклоници, ни прељубочинци, ни рукоблудници, ни мужеложници... неће наслиједити Царство Божије.“ /I Кор.6.9.10./

Нека се не варају људи. Бог није створио хомосексуалце такви-ма. Педераста је прељуба против природе, и грех је сластољубља.

Ако је против природе, онда је и против Творца природе. Не може Бог створити мужа да буде с мужем као са женом. Бог није себи противан. Створивши човеку жену да с њом буде једно тело /Пост.2.24./, Он је тиме створио и изразио једину истиниту природу мужа и жене, да приону једно другоме!

Педерастичка, као грех сластољубља, има узрок у злу које је у срцу. Творац тога зла не може бити Бог, који је створио мужа и жену, и који није себи противан...

Бог није творац зла!

Почетком хришћанства јавиле су се концепције, с кореном још у јудаистичким сектама, по којима је Бог творац и добра и зла. Црква је те концепције осудила као јереси, као хулу на Бога Оца, и на темељ хришћанске науке. Са петим веком све те јереси се губе.

„Енкратити, Сакофори и Апотактити подлеже истоме суду као и Новатијани;... наш свакако темељ нека важи, јер њихова јерес је као њеки млаз Маркиониста, пошто осуђују брак, одвраћају се од вина и Божије створење казују да је погано, те зато их не примамо у Цркву, док се не крсте нашим крштењем. Јер нека не кажу: ми смо крштени у /име/ Оца и Сина и Светога Духа, који слично Маркиону и другим јересима, сматрају Бога да је творац зла...“ /Вас. Вел. 47. канон/

Сматрање да је Бог творац зла је тако тешка хула, да и исправна форма крштења, сагласна Господњој установи, није могла бити освештана миропомазанем, кад се ко из тих јереси обраћао Цркви, него се дотични морао примати у Цркву крштењем.

Богословска апологија хомосексуализма, изнета у тексту „Хомосексуалци Хришћани траже да се на теолошким колеџима изучава сексуалност“, и презентирана на Интернету као део материјала одржане скупштине ССЦ у Харареу, јесте заправо нови „млаз“ са давно ишчупаног корена јереси да је Бог творац зла. Појава новог „млаза“ ове старе и опаке јереси у крилу ССЦ /Савет се није оградио од поменуте апологије/ изискује већу пажњу од непотврђене новинске вести о браку хомосексуалних парова. Тим пре што се у њој налазе све претпоставке да се једног дана одобри црквени брак хомосексуалних парова. Само тражење да се у теолошким колеџима изучава хомосексуалност, јасно у светлу понуђене концепције, значи покушај да се јерес уведе у школе. Какву улогу у томе има ССЦ?

Не знамо какав однос имају хомосексуални и екуменски покрет, али чињеница да се при Скупштини ССЦ презентира богословска апологија хомосексуализма, свакако им своје значење. Хомосексуалци се могу посматрати као нпр. социјална мањина, али се не могу сматрати као мањина у Цркви, како себе истичу хомосексуалци у свом тражењу, а што ССЦ тихо подразумева. Тежња ССЦ да хомосексуалце прихвати као обесправљену мањину, говори да се

Савет слаже, али бар не противи, са концепцијом хомосексуалног покрета да је Бог творац зла. У стварности хомосексуалци нису мањина у онтолошком смислу, нити се као такви могу надати „јединству у Богу“ /парола ССЦ/. Они су људи заробљени страшћу педерастичке. Без покајања и исправке живота нема им учешћа у заједници Тела и Крви Христа Бога, а са покајањем и исправком живота, они већ нису хомосексуалци.

Хомосексуалци као такви, као мањина посматрани, могли би имати заједништво у Богу једино ако би били од Бога као такви створени. А то је већ јерес да је Бог творац зла. Напоменули смо да ССЦ не позива хомосексуалце на покајање, да прима од њиховог покрета текст – богословску апологију хомосексуалности, коју не одбацује, и да се, шта више, тај текст излаже као део материјала Скупштине ССЦ, чији је један мото „Unity in God“. Све ово указује на то да ССЦ прихвата хомосексуалце као мањину у Богу, што имплицира да је Бог творац зла.

Осим ако ССЦ не сматра педерастичку за добро!?

Српска Црква је пуноправна и равноправна чланица ССЦ. Себе, невесту Христову, срозава на исти ниво са јеретичима. У извештају делегације Српске Цркве при Скупштини у Харареу, Православни и јеретици се називају једним именом – Хришћани /„Православље“ бр. 766. стр. 10./ . Откуд то? По чему?

Сабор Српске Цркве је 1997.г. усвојио одлуку о иступању Српске Цркве из ССЦ. Великим настојањем неких, нама непознатих, српских епископа, та одлука је прикривана, а њено спровођење стопирано до данас. Исти Сабор је 1998. г. усвојио закључке Солунског саветовања, који захтевају радикалну реорганизацију ССЦ, до које ће се православни делегати уздржавати од суделовања у екуменским „богослужбеним“ скуповима, и у процедури гласања. У складу са истим закључцима, отпослана је делегација Српске Цркве на заседање Скупштине ССЦ у Хараре, где јереј Владан Перишић и лаик Ненад Милошевић, бивају изабрани за чланове Централног одбора ССЦ /Исто, стр. 10./, што није било без њиховог пристанка.

Чланство Цркве /па дакле и Српске/ у ССЦ догматски је неприхватљиво, и канонски неодрживо, без обзира на начин радикалне реорганизације ССЦ. Свака наредна Скупштина показује да се стварни етос ССЦ све више удаљава од светоотачког учења, те да истинско јединство у вери и евхаристији није могуће. Зато...

Чланство Српске Цркве у ССЦ није, нити може бити богоугодно. Последице тога већ осећа народ и држава, а тек ће, бојимо се, пуну меру осетити. Највећу одговорност за то носе епископи наше Цркве, који /ко зна зашто/ заобилажењем догмата и кршењем канона изазивају Божији гнев. Држањем Српске Цркве у крилу ССЦ,

тога збора свакаквих јереси, они показују да се Бога не боје, нити народа стиде.

О педерастичкој и ССЦ смо писали да бисмо на том примеру /једном између многих/ јасно показали лице ССЦ, као лице измишљене љубави /теза–Христос воли хомосексуалце, и они воле Њега/, љубави без истине! Не може, о епископи, свака љубав да буде екуменска, тј. саборна. Само је једна Љубав екуменска, тј. саборна, а то је Истина. Залуд другу измишљате. Другог темеља нема, а овај ће пасти на вас. Зато, не исповедајте јеретички концепт „еванђељског екуменизма“ – еванђеље без Христа. Него, покајавши се, одбаците заблуду, и изведите Српску Цркву из чланства у ССЦ, како сте одлучили 1997. године.

13.2.1999. г.

Жељко Которанин

ИСТОРИЈСКЕ КЊИГЕ СТАРОГ ЗАВЕТА

КЊИГА ИСУСА НАВИНА

Исус Навин, чије име носи ова књига, помоћник је и наследник Мојсијев. Он је довршио дело које је започео Мојсије. Мојсије је извео Јевреје из Египта, водио их кроз пустињу, а Исус Навин их је увео у Обећану земљу.

Сва израелска историја окренута је према Обећаној земљи. Зато је улазак у њу врло свечан тренутак: у њему Израил види испуњење свих обећања која је Бог дао (уп. Пост 15,18). У каснијој библијској и изванбиблијској литератури Обећана земља ће постати симбол есхатолошке, коначне, обећане земље у којој ће та обећања бити до краја испуњена.

Садржајно Књига Исуса Навина, наставља и делимично довршава историју Изласка која је описана у различитим деловима Петокњижја. Због тога су је неки стручњаци сматрали делом Петокњижја и говорили су о Шестокњижју. Али су нова истраживања показала да је примереније сматрати је почетком историјских књига чијем је духу и стилу сроднија.

Пажљивом читаоцу се кроз целу књигу намеће да ово није књига повести и историје ни географије Обећане земље (такве се књиге нису писале у библијским временима), него је књига са наглашеном религиозном тенденцијом. Ушавши у Обећану земљу народ се дубоко и трајно утврдио у уверењу да је Јахве прави Бог, господар света и историје. Јахве је испунио своја обећања и тиме свим будућим поколењима зајемчио верност и очинску бригу за свој избрани народ. Зато догађаји овде описани одјекују свом Библијом.

КЊИГА О СУДИЈАМА

Садржајно се надовезује на Књигу Исуса Навина. Извештава о догађајима од смрти Исуса Навина до Самуиловог рођења (око

1220/200–1040г. пре Христа). Судије (јевр. шофетим) су древни јунаци и вође, нпр. Гедеон, Јефтај, Самсон, који су у своје време извели ово или оно племе, односно клан, из тешких ситуација у сукобима са паганским староседеоцима Палестине или суседним племенима. По Библији, они су извршавали задатке које им је поставио сам Бог, заштитник свога народа. На самом почетку ове књиге читамо (Суд 2,6-3,6): Јахве је свет, он је Бог великих обећања. Народ његовог савеза треба да му остане веран. Ако сагреша, биће кажњен; ако се покаје, Јахве је милосрдан па ће му опростити.

Сваки судија у овој књизи поступа подједнако: народ који је сагрешао биће кажњен, али ко се кажњен покајао Јахве ће по неком изабраном јунаку избавити народ из невоље. Описи упућују на намеру редактора ове древне историје: он се не занима првенствено за тачне историјске податке, него религијски оцењује народ и судије. Зато од предања одабира само оно што поткрепљује поуку коју жели да да.

У књизи се преплићу предања Северног и Јужног царства. Ова књига је могла настати након пада Северног царства 721. год. п.Х. Избеглице из израелског царства донеле су тада у Јудеју своје предање, а с обзиром да је књига прожета деутеронимистичким духом, сматра се да је коначно редигована у време Јездрине реформе, након Кировог едикта 538. г.п.Х. Повратницима из вавилонског ропства могла је изврсно послужити као подстицај на верност Завету и Закону (уп. Сир 46,11-12; Јев 11, 22- 32; 12,1-2).

Иако је релативно касно редигована, ова књига садржи врло стара предања која одсликавају помало суров, полуномадски живот из периода судија.

КЊИГА О РУТИ

Ова мала књига је у Септуагинти и Вулгати сврстана одмах иза Књиге о судијама, у ред историјских књига Старог завета. Међутим, у јеврејској Библији она се налази у трећој групи канонских књига, тзв. Списа (Кетубим). Она у идиличном облику и врло живим сликама описује Давидову прабабу Руту. Писац, можда и несвесно, улази у одбрану страних народа. Моавкиња Рута прихвата Јахвеа, Бога своје свекрве Нојемине, као свог Бога и постаје прамајка највећег Цара Израиља.

Према језику и стилу стручњаци закључују да је дело настало након вавилонског ропства у периоду кризе јеврејског националног идентитета, а по идејама које заступа кажу одређеније да је настала пре Јездрине и Немијине религијске реформе (око 550. г. п.Х.). Та обнова поставила је чврсте прописе о забрани мешовитих бракова, о родбинским браковима и о левирату (Језд 9,10; Нем 13, 1- 13., 23.

27). Ти прописи, пре него што су постали закон, изазвали су противљење конзервативних кругова у народу. У тим круговима је могла настати и ова књижица која доноси поуку о Јахвеовој бризи за све људе, бранећи старе обичаје о женидби и левирату, посвећене Рутиним примером.

Да ли је Рута историјски извештај или литерарна креација? Немамо довољно доказа да на то питање са сигурношћу одговоримо. Ако није историјски извештај, онда је њена библијска надахнута поука много јача и изричитија. У том случају су сви детаљи намерно изабрани да би боље изразили намеру богонадахнутог писца.

ПРВА И ДРУГА КЊИГА САМУИЛОВА

Прва и друга књига Самуилова (У Септуагинти: Прва и друга о царевима) изворно нису биле две књиге, него једна. Садржајем се настављају на Књигу о судијама (уп. Суд 13-16 и 1. Сам 4-6). Описују догађаје од почетка јеврејске монархије до последњих година цара Давида (1040-970г. п.Х.). Због погрешног тумачења текста (1. Дн 29,29) настало је старо предање да их је написао Самуило, па је и у њихов наслов стављено Самуилово име. Али књиге не потичу од Самуила, нити је он средишња личност у њима. Само први део прве књиге говори о њему. Други део прве књиге (1. Сам 16 - 2. Сам 1) говори о Саулу, а цела друга књига о цару Давиду.

Ове књиге нас упућују на тешкоће у којима су се налазили вође израелског народа кад су успостављали религијско и национално јединство. Испочетка је свако племе било заокупљено својим бригама и сукобљавало се са својим непријатељима. Тек када су Филистејци постали свима заједнички непријатељи, пробудила се у њима национална свест и жеља да се уједине под заједничким вођом – царем. Први цар је постао Саул (1. Сам 11 гл.). Али он је изневерио Бога и Бог га је одбацио (1. Сам 15, 23), а на његово место изабрао пастира Давида. Давид својом мудрошћу и снагом доводи царство до врхунца: шири му границе, стиче вазале и припрема градњу Храма. Ни Давид није успео да уједини сва племена: северна племена су сачувала неку независност (2. Сам 11,11; 24,9). Због тога ће касније доћи до расцепа царства (1. Цар 12 гл.).

Давид остаје узорна личност и велики цар у целој старозаветној књижевности. Његов град, који је освојио од Јевусеја, постаје свети град, а његово царство слика новог месијанског царства (2. Сам 7. гл.) које ће произићи из његовог дома (Ам 9,11; Ос 3,5; Ис 9,1-6; 11,1-9; Јер 30,9; 23,5-6; Јез 34, 23-24; 37,24-25; Сир 46, 13-47, 11). Нови завет повезује га са Месијом који је из његовог рода (Јн7,42; Мт 1,1; Лк 2,4; Мк 10, 47; Мт21,9 и др.).

Стручњаци држе да је ова књига настала из два извора различитог хронолошког исходишта. Један од њих, старији, потиче из Соломоновог доба. У њему се оснивање монархије оцењује као Божји благослов. Самуило је мање истакнут; он је више скромни пророк него вођа народа. Саул је племенит, али несрећан, а Давид је прави јунак, али има и људских слабости. Друга је књига настала углавном на темељу тог извора.

Млађи извор потиче негде из последњих деценија монархије (750-650г. п.Х.). У том се извору истичу ове мисли: Самуило је био судија и прави вођа народа; Јахве му је био наклоњен (1. Сам 7, 7-17); осуђује се оснивање монархије (1. Сам 8,11-22; 12,9). Цар Давид био је вредан и богобојажљив (Сам13,14; 16,13; 24,16-21). Ови чиниоци и различите тенденције важне су за разумевање књиге. Показују да књига износи историју не по законима модерне историографије, него са поучно религиозним циљем: на историјским чињеницама жели да покаже да је Јахве прави цар израелске заједнице.

ПРВА И ДРУГА КЊИГА О ЦАРЕВИМА

Изворно, није било речи о две него о једној књизи. Оне настаљају религијску историју изабраног народа од времена цара Давида до Вавилонског ропства. Као увод служи свечани приказ цара Соломона са његовим сјајем и богатством. У 1. Цар 12,16 описује се расцеп царства на двоје: Северно - израелско и Јужно - јудејско. У 1. Цар 14 - 2. Цар 17 описују се цареви и једног и другог царства наизменично по сличном обрасцу. За јудејске цареve образац је: синхронизација са царем Севернога царства, старосну доб цара када је ступио на власт, трајање његове власти, име његове мајке и религиозни суд о њему. За цареve Северног царства образац је: синхронизам са царем на југу, трајање власти, негативан суд о његовом владању због прихватања религијске и националне политике његовог претходника Јеровоама који је направио шизму (2. Цар 18-20; 22-23).

Из природе описа и изричитих судова које писац доноси не само о појединим царевима већ и о појединим догађајима, и о посебној бризи за храм и култ, Закон и његове обавезе. Видљиво је да се ради о религијској историји. Сви догађаји и особе се оцењују са деутерономистичког гледишта: одбацује се и најмањи остатак паганства, штити се јединство култа и Храм. Одржавање обавеза Завета доноси мир и благостање (1. Цар 3, 10); прекршај доноси пропаст појединцу, заједници и самом Соломону (1. Цар 11,9 - 13,31).

Пропасть и једног и другог царства о томе сведочи (1. Цар 12,16).

На основу анализе текста закључује се да су Књиге о царевима настале на основу три изгубљена извора: Историје Соломона,

Царских анала из Јудеје и Царских анала из Самарије (1.Цар 11, 41). Стручњаци запажају у књизи трагове две редакције старих докумената и предања. Једна потиче из времена пре ропства: Храм још постоји (1. Цар 8, 8), Едом је још под влашћу Јудејаца (2. Цар 8, 22) #до данашњег дана, а опис Јосијине обнове тако је надахнут да је немогуће замислити да је књига настала након прекида те обнове (2. Цар 22, 8). Друго предање потиче из периода ропства. Настало је након 561г. п.Х.

О вредности историјских извештаја и хронологије ових књига судови су различити. Међутим, уз мање или веће хронолошке исправке које се могу спровести упоређивањем са тачним и поузданим асирским анализима, Књиге о царевима пружају општој светској историји оног времена врло драгоцене податке.

ПРВА И ДРУГА КЊИГА ДНЕВНИКА

Ова књига садржи родослов Јудиног племена, левитског рода и становника Јерусалима (1. Днев гл. 1-9). Жели да докаже њихову закониту повезаност са Давидом, који је централна личност књиге (1.Днев гл. 10-29). Извештава нас о средини, где уз свештенство и левите, по деутерономистичком и свештеничком предању из Петокњижја, велику улогу играју певачи и ниже свештенство, храмска послуга и лаици: сви који су били окупљени око култа и Храма. На све се излива благодат жртва које су се ту приносиле. Истиче се заједништво свих племена Израилевих. Ни пагани нису сасвим искључени из Храма. Да би поткрепио те идеје, позива се писац на Давидово жезло под којим су се налазили сви синови изабраног народа.

У Давидово време је остварено идеално јединствено царство. На тај идеал упућује писац своје сународнике. То је главни тон којим су прожете све те књиге. Писац велича Давида, верног извршитеља Завета, даваоца прописа о храму и жртвама, а слави његов дом, који је носилац жезла (1. Днев гл. 17).

Књиге дневника као и књиге о Јездри и Немији посебна су врста библијских историјских књига. Сматра се да им је исти аутор што се види из стила, а посебно у изричитом повезивању краја Друге књиге дневника са почетком Јездрине књиге (2. Днев 36, 22-23 = Језд 1, 1-3). Писац је врло вероватно неки левит из Јерусалима. Књига је настала после Јездрине и Немијине религиозне реформе, а пре настанка Књиге Исуса сина Сирахова.

Као и Књига о Царевима, и ове књиге имају теолошке и васпитне, а не чисто историјске претензије.

У Другој књизи Дневника реч је о Соломону и градњи Храма (2. Днев гл. 1-9). Након шизме (931. г. п. Х.) писац се бави само Јуде-

јом. Он просуђује владаре искључиво по томе какав је њихов однос према Савезу и како остварују Давидове планове (2. Днев гл. 10-36). Велику важност даје Језекијиној и Јосијиној обнови (2. Днев гл. 28-36).

КЊИГА ЈЕЗДРИНА И КЊИГА НЕМИЈИНА

Ова књига, као и књига Немијина баве се обновом Израелске заједнице, Јерусалима и Храма. Године 538. пре Христа персијски краљ Кир посебним едиктом одобрава Јеврејима повратак у отајбину. Јевреји су се у четири наврата враћали у отајбину: први пут 538. г. п. Х. у периоду владавине Кира, под вођством Шешбасара, који је почео градњу Храма; други пут за време Дарија I (521-485), под вођством Зоровавеља и Исуса, који на подстицај Агеја и Захарје године 515. пре Христа довршише Храм; трећи пут за време Артексеркса I (464-423), под вођством Немије, који је подигао јерусалимске зидине. Он је обновитељ израелске заједнице у религијском и друштвеном погледу (Нем 1, 4-10). Четврти пут за време Артексеркса II (404-358) под вођством Јездре, који је обновио Завет народа са Богом (Нем 8. гл.).

О свим тим догађајима ивештавају књиге Јездрина и Немијина где је у њиховом садржају посебно посвећена пажња Мојсијевом Закону, а то је потпомогло стварање чврсте нове заједнице након ропства. Међутим, пренаглашено спољашње формалистичко одржавање Закона довело је до каснијег јеврејског ексклузивизма. То се одразило особито у фарисејској странци, која је настала негде почетком првог века пре Христа.

При читању Књига треба водити рачуна о поремећају редоследа. Наиме, неки су делови из Књиге Немијине доспели у Књигу Јездрину и обрнуто.

КЊИГА О ТОВИЈИ

Књига о Товији је историја једне породице. Товит је побожан и богобојажљив Јеврејин из Ниниве. Радо врши дела милосрђа. Он временом ослепи. Његов рођак има несрећну ћерку Сару коју је опсео демон; демон убија све њене мужеве. И Товит и Сара моле се за смрт. Бог им шаље свог ангела Рафајла, који им је припремио велику радост и утеху. Рафајло је упутио Товитовог сина Товију како да врати вид оцу и Сару ослободи од демона. Пошто је постигао и једно и друго, оженио се Саром.

Књига жели да покаже како Бог води не само велике историјске догађаје, него и поједине породице, и како обилно награђује добротина и милосрђе. Писана је у 4. или 3. веку пре Христа.

Стил и начин изражавања одају семитског аутора. Ово мало дело је највероватније написано на јеврејском или, још вероватније, на арамејском језику (Јероним је у 4. веку имао још арамејски предложак за свој превод), али је до нас дошло само у грчком преводу, и то у неколико различитих рецензија.

КЊИГА О ЈУДИТИ

Књига о Јудити је један од најдраматичнијих описа у Библији. Иако је историјски садржај највероватније литерарна фикција, он је својом поуком и идејом врло стваран. Аутор се највероватније намерно удаљио од сваког историјског и географског контекста да би лакше истакао прави смисао књиге. Књига велича јеврејску религију и патриотизам. Религија је толико народна, законска и практична да се управо изједначује са самим животом народа и патриотизмом. Одбрана домовине је уједно одбрана вере и живота.

Вавилон је отеловљена непријатељска сила. Јеврејка Јудита, удовица, представља симболично јеврејски народ који је бедан и осиромашен као што је и она. Јудита долази у сукоб са својим непријатељем. Призор се догађа у Језраелској равници близу Армагедона (уп. Отк 16, 16). Књига је писана апокалиптичким стилем, у 2. или почетком 1. века пр. Хр.

И Јудита је, као и Товија, изворно написана јеврејским или арамејским језиком, али нам се сачувала само у грчком преводу.

Дело се одликује изванредном уметничком снагом, концизношћу изражавања, префињеним смислом за детаљ, тако да је било инспирација многим уметницима.

КЊИГА О ЈЕСТИРИ

Књига о Јестири је по садржају слична Јудити. Једна жена спасава свој народ од непријатеља. Јако је истакнут јеврејски патриотизам и понос. Док описује догађаје из времена персијске владавине (538-333), писац мисли на своје савременике (живи у време Макавејаца). Приповедајући им како је Бог спасао свој верни народ у прошлости, он жели да одржи њихову наду у садашњим невољама. Послужио се старим предањима о животу Јевреја под Персијанцима. У овој књизи наилазимо на образложење настанка празника Пурим.

Дело је до нас дошло у два издања: јеврејском и грчком. Грчки је текст отприлике за две трећине дужи од јеврејског.

ПРВА И ДРУГА КЊИГА МАКАВЕЈСКА

Александар Велики (336-323) је 331г. п.Х. срушио персијску власт. Од тада настаје хеленистичка епоха. Након Александрове смрти његови генерали су власт поделили. Палестина је најпре припала египатској династији Птолмеида, до године 197. п. Х., а затим сиријских Селеукида. Најтеже доба је настало под Антионом IV Епифаном (175-164/163) који је почео да спроводи присилну хеленизацију и тиме изазвао народни отпор под вођством свештеника Мататије и његових пет синова, од којих се најистакнутији звао Јуда, са надимком Макавејац (које можда значи чекић). По њему су се назвале ове две књиге Старог завета и цело то раздобље, углавном од 175. г. п. Х. до 134. г. п. Х. кад је завладао Јован Хиркан, велики свештеник и етнарх.

Основни садржај ових списа изражава сукоб два света и менталитета: јеврејског и хеленистичког. У борби против надирања туђинске цивилизације и културе, Јевреји су настојали да сачувају и чистоту своје религије и народни суверинитет. Закон, Храм, вера отаца стоје у жаришту борбе која се описује као поновно освајање Свете земље.

Писац Прве књиге о Макавејима није нам познат. Највероватније је био Јеврејин пошто добро познаје географију и топографију Палестине, упућен је у библијску литературу и стил. Местимично пише као очевидац. Књига је писана крајем другог века и то на јеврејском или арамејском језику, али је до нас дошла само на грчком. Блажени Јероним је за свој превод користио и јеврејски примерак.

Хронолошки подаци у овој књизи су тачни и проверени (хронологија полази од 312.г. п.Х. тј. од ере Селеукида). Извештај је јасан и објективан. Али пишчев циљ надилази историјске претензије; књига има изразит религиозни циљ: утешити и охрабрити верне Јевреје да ревнују за чистоћу вере, за очување Савеза, за светост Храма и побожност, за верност Закону.

Друга књига о Макавејцима се разликује од прве. Писац је такође непознат, али је вероватно Јеврејин из дијаспоре хеленистички образован. Књига је изворно написана на грчком. Стил књиге је историјско-патетичан; писац није првенствено историчар, него говорник и морализатор. С те полазне тачке треба оцењивати поједине одломке у књизи, која је ипак у суштини историјска. Теолошки, ова књига, уз Књигу премудрости Соломонове, најбољи је сведок вере богоизабраног народа на прагу хришћанске ере.

Тешко је тачно одредити кад је Друга књига настала. Према подацима које у њој налазимо, било је то између 124. и 63. г. пре Христа.

КРШТЕЊЕ СВ. ЈОВАНА КРСТИТЕЉА, ЕСЕНСКА КУПАЊА И ХРИШЋАНСКО КРШТЕЊЕ

О пореклу крштења Св. Јована Крститеља постоји више мишљења истраживача. Ипак, сви се слажу да је Палестина терен на коме је потребно да тражимо његово порекло. Неки од њих указивали су да његово крштење представља преиначење купања јудејских прозелита. Они такође претпостављају да је купање прозелита при преласку многобожаца у јудејство представљало одређени иницијални чин.

Други пак истраживачи порекло крштења Св. Крститеља виде у прањима и купањима више религиозних група, које су овај обичај практиковале у јорданској долини. Они, дакле, претпостављају да је постојао, да га тако назовемо, својеврстан „крститељски покрет“.

N. Dahl¹ сматра да постоји веза између крштења Светог Јована Крститеља и ритуалних прања свештеника у јерусалимском храму, док J. Jeremias² крштење види као везу са пустињском генерацијом која на челу са Мојсијем, праћена облаком пролази кроз Црвено море. E. Lomeyer³ сматра да постоји веза између крштења Св. Крститеља и жртава које су у храму биле приношене, док C. Kraeling⁴ крштење сматра за спаситељску и симболичку представу Божијег суда над светом који треба ускоро да се деси, а који ће бити у огњу. Истраживачи W. Mihaelis, E. Percy, J. Schmitt, V. Taylor, W. F. Flemington и F. F. Bruce наглашавају самосталност Јованова крштења, и виде његову зависност од Старог завета, посебно о старозаветном очеки-

¹ N. Dahl, *The Origine of Baptism. Interpretationes in Vetus Testamentum Pertinentes* Sigmundo Mowinkel, Oslo 1955, 36-52.

² J. Jeremias, *Der Ursprung der Johannestaufe*, ZNW 28, 1929, 312-320.

³ E. Lomeyer, *Johannes der Täufer*, Göttingen 1932, 145-157.

⁴ C. H. Kraeling, *John the Baptist*, New York-London 1951, 117.

вању есхатолошког пророка, при чему Taylor и Flemington његово крштење устројавају у симболични пророчки чин, са којим су већ стари пророци наглашавали и подвлачили своју проповед.

Нешто по страни од ових претпоставки стоји теза G. Videngreen-а⁵ који крштење Св. Јована Крститеља види као чин крунисања цара на Блиском истоку.

У новије време, захваљујући открићу кумранских рукописа, свакодневна купања и прања чланова есенске Заједнице обратила су такође на себе пажњу истраживача. Тако су Kraus⁶ и Tomas⁷ у њима видели црте каснијег чина крштења Св. Јована Крститеља, а и O. Betz⁸ сматра да се оно може извести из праксе есена.

ЕСЕНСКА ПРАЊА

Из сведочанстава J. Флавија о есенима⁹ чујемо да су они имали свакодневна ритулна прања, одн. купања. Он извештава да су се старији чланови заједнице осећали ритуално онечишћеним уколико би их додирнуо по рангу нижи, или млађи члан, и да су стога морали да врше ритуално прање¹⁰. Разуме се да су то вршили, поготову ако их је додирнуо неко ко уопште није био члан Заједнице.

У Дамаштанском спису (CD) сусрећемо неколико правила о ритуалним прањима из којих произилази да обична вода није сматрана онечишћавајућом. Исто тако, и недовољна количина воде. Вода за ритуално прање називала се „живом (водом)“ (מֵי חַיִּים הַיְיִם - *мајим хај'/јим*), јер је морала бити течном. Такав систем течне воде је постојао и у Кумрану, пре него што га је земљотрес разрушио. За недовољну количину воде за прање сматрана је она која није била довољна да покрије цело тело (уп. CD X-XI).

Спис Рат синова светла против синова таме (1QM) прописује да се после есхатолошког боја од крви убијених перу и ритуално чисте сви ратници (1QM XIV, 2-3). Овај пропис је сагласан са правилима за „свети рат“ из Петокњижја, и не сусрећемо ништа ново, но за есене је карактеристично то што приликом пријема у Заједницу нови члан добијање малу лопату (будачић), која му служи за рад, али и за одржавање личне хигијене, односно затрпавање нечистоће.

⁵ G. Widengreen, Den Himelska Intronisation och dopet. Religion och Bibel 5, Stockholm 1946, 28-60.

⁶ S. Kraus, The Jewish Encyclopedia, II, New York-London 1925, 499.

⁷ J. Thomas, Le mouvement baptiste en Palestine et Syrie, Gembloux, 1935, 85-88.

⁸ O. Betz, Der Proselytentaufe der Qumransekte und die Taufe im Neuen Testament, Revue de Qumran 1, 1958/1959, 213-234.

⁹ J. Flavius, Bell. 117-161.

¹⁰ Ibidem, II, 159.

При пријему у Заједницу нови члан такође добија кратку хаљину, прегачу, као и бели огртач. Хаљина је служила при свакодневним обредним прањима, док се огртач пре тога одлагао. Ово је вршено свакодневно, пре првог, подневног обеда, који је вршен око 11 часова. Новопримљени члан Заједнице још годину дана није могао учествовати при заједничким прањима и обедима. Он се ипак прао, али не заједно са осталим члановима. Ј. Флавије наглашава да је ово правило налагано и свакоме члану, искљученом на годину дана¹¹.

Такође и жене, чланови Заједнице, биле су обавезне да се придржавају истих прописа, и такође су имале исту хаљину¹². И Правилник Заједнице (1QS) сведочи о постојању прописаног рока после кога је члан могао да буде припуштен заједничким прањима, јер стоји да се новопримљени члан припушта заједничким купањима тек после једне припремне године (1QS VIII, 18-21).

W. Brownlee¹³ и O. Betz¹⁴ указују да је у Кумрану поред свакодневних ритуалних прања водом постојало и купање које се може схватити као иницијални ритуал, и које би одговарало каснијим јудејским купањима прозелита. Док O. Betz¹⁵ срађује 1QS III, 4-9 као место које одговара катихези, поуци крштења, и као доказ за есенска купања придошлица, Brownlee¹⁶ се позива на 1QS V, 13-14, и констатује да се на наведеном месту код Betz-а ради о купањима која се често понављају, и да није реч о једном купању. На оба наведена места у 1QS ради се о истој ствари, а то је да се упозорава онај који није члан Заједнице да су купања у води ништавна, ако се сам члан није одвратио од путева зла, и очистио своје срце од њега.

У 1QS I, 16-III, 12 говори се о једном празнику Заједнице који се назива „Празник обнове Савеза“ на коме кандидат за пријем у Заједницу исповеда своје грехе (1QS II, 20-23). Речи сачуване у овом одељку показују да се овај чин већ био чврсто формирао (уп. 1QS I, 18-III, 12), а дужи закључак у 1QS II, 25-III, 12 стоји ван литургичког текста за овај празник, и бави се онима који се двоуме око приступа у Заједницу.

¹¹ Ibidem, II, 137.

¹² Ibidem, II, 160.

¹³ W. H. Brownlee, *John the Baptist in the Light of Ancient Scrolls* (K. Stendahl, *The Scrolls and the New Testament*, London, 1958, 33-53).

¹⁴ O. Betz, *ibidem*.

¹⁵ O. Betz, *ibidem*.

¹⁶ W. H. Brownlee, *ibidem*.

ПОКАЈАЊЕ И СУД

Есени су сматрали да су прања и купања без смисла и деловања, ако им не претходи покајање и промена унутрашњег живота онога који се купа у води (очишћења). У кумранским списима се ово често помиње. Тако се нпр. захтева одустајање од свега злого (уп. 1QS V, 1; CD II, 5), од греха (1QH II, 9), зла (1QS VI, 6) и све покварености (1QS V, 14).

Циљ покајања и промене живота јесте Бог (1QH XVI, 17; CD XX, 23) и Његов (= есенски) Савез (уп. 1QS V, 22), а ту се конкретно ради о Мојсијевом Савезу (1QS V, 8; CD XVI, 1) и о целокупном откривењу (1QS V, 9), и са тим, и о истини (1QS VI, 15).

Есенска Заједница сматра да једина она у Израиљу исправно тумачи Тору и њена откривења, те обраћање Богу и није могуће без приступања у Заједницу. Стога се ономе ко се двоуми, или одриче приступа у њу мора указати да ходи у покварености срца, и да је његово покајање, односно преобраћење без дејства, и да не може да буде убројан међу оне који се спашавају (уп. 1QS II, 25-III 3, 2).

Чин покајања је личне природе и чланови Заједнице се називају „добровољцима“¹⁷. Нови члан се одлучује на потпуну послушност заповестима Торе. Како се за приступ у Заједницу претпоставља преобраћење живота, са овим приступом је повезана и лична заклетва (1QS V, 8; уп. CD XVII, 1. 4) и одрицање, као и предаја личне имовине Заједници. Онај који се каје не само да приступа у Заједницу која се назива правим, истинским Израиљем, него се одваја од осталог, односно обичног Израиља, са сазнањем да само његово рођење као Израиљца није довољно за спасење, и да га оно не може сачувати од долазећег Божјег гњева. Он је сада у Заједници издвојен у односу на остале Израиљце, на све који се не кају. Он њих сматра за „синове таме“, или „синове покварености“. Они за њега сада постају само објекат осуде и мржње. Мржња која се захтева од чланова Заједнице у односу на непокајане, односно који нису чланови Заједнице, призива на њих Божји гњев и проклетство Савеза. Они стоје насупрот „синова светла“, како себе често називају чланови есенске Заједнице. Они призивају Божији суд за вечно и потпуно уништење свих људи неправде, који сада падају под неизоставну Божију освету (1QS V, 12; уп. II, 4-9. 15-17).

Божија освета се најављује кроз спис „Рат синова светла против синова таме“ (1QM), и за рат, описан у овом спису, есенска Заједница се активно припрема. Он ће трајати 40 година, и у њему ће чланови Заједнице носити разне ратне ознаке и заставе, нпр. „Гњев Божији против Велијала и свих људи његовог избора“; „Истина Божија“; „Правда Божија“; „Суд Божији“ ... (1QM IV, 1. 6).

¹⁷ Уп. 1QS VII, 11; V, 1. 22; VI, 13.

Дуалистичко разумевање карактерише свет представа есенске Заједнице, такође и њена месијанска очекивања, наиме есени живо очекују скори крај овога света, долазак есхатолошког пророка, двојицу Месија, Месију аронида, тј. првосвештеника, и Месију давида (цара), есхатолошки бој, Суд и Ново стварање (1QS IV, 25).

СМИСАО И ЗНАЧАЈ ЕСЕНСКИХ КУПАЊА

Да би се схватио значај ритуалних купања и прања, практикованих у Заједници, потребно је да се има у виду да су есени великим делом били свештеничког порекла. И не само да је прави свештенички начин живота био њихов узор живота, него се и Заједница осећала „светом кућом у Израилу“ (1QS VIII, 5) и „светињом над светињама“ (1QS XI), Заједницом свете градње вечног насада (1QS XI, 8), која се у садашње (зло) време морала да одвоји од храмовног култа и жртава, и све то да замени својом сопственом праксом. Она је сматрала да се једино у њој на правилан начин наставља да врши служба Богу, и да му је једино њена служба угодна.

Свештеничко устројство Заједнице чини разумљивим да је она своја богослужења и молитвословља уподобљавала богослужењима у храму. И њени обеди су били слични обедима одржаваним у храму после приношења жртава. Обредна прања су била слична ритуалним прањима свештеника, који су се припремали за приношење жртава (уп. Лев 7, 19-21). Стога су чланови Заједнице пре прања одлагали свакодневно одело, и после прања у базену облачили белу хаљину.

Уместо, код тадашњих Јудејаца уобичајенох прања руку и ногу, есени захтевају купање целог тела, и то је изгледа одговарало општој јудејској тежњи поштравања прописа, тежњи која се примећује у последњем периоду постојања јерусалимског храма.

Да ли ово значи да су есенска прања служила само да се одржи и очува свакодневна левитска и свештеничка (ритуална) чистота, или је за есене била важнија чистота од греха, а до које се долазило кроз „духа истинитог Божијег закључка“, или кроз „духа светог“ (1QS III, 6)?

Есенска Заједница је дело Божије милости и љубави (уп. 1QS XI, 14; CD III, 18; IV, 6. 9; 1QH III, 1; IV, 37; VII, 30; XVI, 12). Дух у човеку може да постане делотворним само ако се човек прикључи Заједници, прихвати њене прописе и „у свему се подвргне Божијим заповестима“ (уп. 1QS III, 8). За то је од стране човека, одн. члана Заједнице неопходан дух смерности и правдољубља, и тек када Божији дух у човеку изврши дело очишћења, онда се човек може подврћи ритуалним прањима у Заједници, и она ће тек тада да имају смисла и да буду сврсиходна, тј. постаће делотворнима.

Према 1QS III, 6-9 дела духа Божијег закључка појављују се, не кроз материјалну воду, него у истини и Божијим заповестима, а то је учење Заједнице. Онај ко се прикључује Заједници, која у себи садржи и чува истину, и који живи по њој, тај ће бити чист кроз духа светого. Истина, са једне стране, и опроштај грехова у односу на духа, са друге, у списима есенске Заједнице постављени су паралелно, једни наспрам других: „Радује се душа Твога слуге Твојој истини. Очисти ме кроз Твоју правду“ (1QH VII, 30; XI, 30; XVI, 12); „И ради Твоје светости, очистио си човека од греха, да се свети за Тебе од свих нечистота и грешног преступа“ (1QS XI, 10-12).

Члан Заједнице је позван да се држи светого духа, и да целим својим срцем служи Богу (уп. 1QH XVI, 7). Овај исказ показује да је човек слободан од греха и кривице, ако се верно држи есенског Савеза. У Заједници се са високим нивоом свесности рачуна и на могућност грешења, и поред честих навода да су чланови Заједнице људи светости (1QS V, 15), или „људи истине“ (1QpHab VII, 10). Сведок овога су више пута понављана исповедања грехова (1QS II, 19; X, 11; XI, 9-15); CD XX, 28-30), њихови искази да је човек само месо, са чиме се мисли да је он само плот, да чини грех и зло, као и посебно изграђени казнени законик Заједнице који сусрећемо у списима 1QS и CD.

Есени сматрају да се човеково биће састоји из девет делова, добрих и злих, које добија за девет месеци боравка у утроби мајке (4Q184; 4Q186), и да нико није у потпуности добар, нити рђав. Иако анђеоски кушач одступа од човека од тренутка његовог приступа у Заједницу (CD XVI, 1), ипак су били уверења да иза свих заблуда, греха, преступа, превида и погрешака „синова светла“ стоји „анђеоска таме“, јер је у овом времену, по Божијој тајни њему привремено дата власт над целим светом, такође и над члановима Заједнице (1QS III, 21-23). И као што су делотворна купања, као и спремност да се човек обрати Божјим заповестима, тако се појединац привремено, или трајно, искључује од заједничког купања уколико преступи заповест Торе кроз већи, или мањи грех.

Казнени прописи Правилника заједнице и списа CD садрже 11 преступа за које је предвиђено трајно искључење од ритуалних прања (уп. 1QS V, 13; VI, 16. 25; VII, 3. 16. 19. 25; VIII, 17. 24; CD IX, 21. 23).

При трајном искључењу од прања у Заједници, повратак таквога палог члана могућ је само уколико се он у потпуности покаје, а његова дела постану чистима, и почне поново да ходи у савршенству (1QS VIII, 18. 25).

Наводи овога списа омогућавају прецизније одређивање става значаја есенских купања. Дозволом учешћа у заједничким купањима новом члану, он стиче свесност да стоји под Божијом милошћу и да ходи путем савршенства. Ипак прања у Заједници њиховом члану не дају и опроштај грехова, него члан само постаје свестан да

ће му учињени преступи бити опроштени кроз Духа Светога. За њега су купања знак да је он члан Заједнице, да су његова дела Богу угодна, а да купања доприносе његовом духовном узрастању. И ритуална прања свештеника у јерусалимском храму, који су се кроз њих припремали за приношење жртава на жртвенику, за члана Заједнице била су само знак духовног подстицаја, и мера, одн. показатељ духовног делања и знак савршености члана Заједнице као „изабраног у Израилу“.

Есенска Заједница себе назива духовним храмом и „светом кућом“, а онама који се купају у Заједници даје се свесност да су управо они ритуално чисти и свети, а да су свештеници који су остали у Јерусалиму да и даље приносе жртве, у ствари ритуално нечисти, грешни и недостојни; да су обесветили храм и претворили га у место срамоте, иако се и они држе исте ритуалне праксе.

ЕСХАТОЛОШКИ ДАР ДУХА СВЕТОГА

Есенска Заједница је сматрала да је савремено доба препуно зла и греха, и да овим одсеком времена влада Велијал, али да ће овај период времена брзо проћи, и да ће Бог тада за увек учинити крај греха и зла (уп. 1QS IV, 18). Коначно есхатолошко очишћење од греха, чини се, представља се под утицајем представа које сусрећемо код пророка Језекиља.¹⁸

Значајно је такође да се и последње очишћење такође дешава у истини, кроз духа. Посредник духа је Бог, а члан Заједнице стиче лик првога човека, Адама. Члану Заједнице је тако могуће да кроз потпуно очишћење испуњава Божију вољу, да Га слави и да му се моли, исто као и небески анђели. Додела духа се пореди са кропљењем воде очишћења, али ту ипак треба имати у виду да овде писац говори само симболички. Сав овоземаљски труд члана Заједнице, његова ритуална чишћења и његова светост у Заједници само су привремена, и она су само припрема за Крај времена, Суд и Ново стварање¹⁹, у коме ће Бог изабраног увести у савршеност.

¹⁸ Јез 36, 25-27: „И покрићу вас водом чистом, и бићете чисти; ја ћу вас очистити од свих нечистога ваших и од свијех гаднијех богова ваших. И даћу вам ново срце, и нов ћу дух метнути у вас, и извадићу камено срце из тијела вашег, и даћу вам срце месно. И дух свој метнућу у вас, и учинићу да ходите по мојим уредбама и законе моје да држите и извршуете“; уп. 1QS IV, 20-23.

¹⁹ О Новом стварању, види Ис 65; 1QS IV, 25; 1QH XIII, 12).

КРШТЕЊЕ Св. ЈОВАНА КРСТИТЕЉА

Извештаји јеванђелиста о крштењу Св. Јована Крститеља лично су оскудни. Из њих читамо да је он крштавао у (живој, текућој) води реке Јордана. Слично сусрећемо и у 1QS III, 5. 9). То указује да је кандидат потапан у воду. Ово се потврђује и кроз извештај о крштењу Господа Исуса Христа код Мк 1, 9-11, кроз напомену код Јн 3, 23, где се наводи: „Јован крштаваше у Енону, у близини Салима, јер је тамо било много воде“, као и у извештају Ј. Флавија, који крштење Св. Јована Крститеља описује као „очишћење тела“.

У погледу улоге Св. Јован Крститеља, коју је имао при чину крштавања, сусрећемо мишљење Г. Н. Marsh-a²⁰, који Св. Крститеља види само као сведока онога који се каје, исповеда и самокрштава, а да се Крститељ појављује само као сведок. Извештај јеванђеља о крштењу Св. Крститеља он сматра неверодостојним, и да је на ово сведочанство утицало касније ранохришћанско предање. Он крштење изједначава са јудејским купањима прозелита.

Ипак, насупротив њему, мора се нагласити да сви јеванђелисти сведоче да је Св. Крститељ лично крштавао. За прања прозелита била су потребна два, или три сведока, али из сведочанстава равинске литературе нигде се не може тврдити да су ови сведоци били и актери у овом чину, одн. да су они купали, тј. крштавали придошлицу, прозелиту. Даље, крштење Св. Крститеља карактерише јавност, а есенска прања су била потпуно приватног карактера, арканска тј. затворена за остали свет. И купање прозелита је било више приватног карактера јер се, и поред присуства сведока, одвијало у приватним просторијама.

Кандидат за крштење код св. Јована Крститеља исповедао је своје грехе, али о том садржају ништа не знамо. Могуће је да је оно било слично формулару есенског Празника обнове Савеза (уп. 1QS I, 24-II 1; CD XX, 27-30; 1 Сам 7, 6; Нем 9, 16-37; Дан 9, 1-16), или је исповест била приватног карактера, као што су то касније захтевали поједини равини за Празник очишћења²¹. Ипак, исповедање греха код св. Јована Крститеља тешко да је било слично есенском, које је било уопштено, и вршено једногласно, у хору. Много је вероватније да је ово исповедање било приватно. То више одговара карактеру проповеди св. Крститеља, и изузетној озбиљности његовог иступа. Оно је вршено, као и касније хришћанско крштење, само један једини пут. Ова непоновљивост је важан моменат, која га разликује од честих, одн. свакодневних купања код есена. Такође, и

²⁰ G. H. Marsh, *The Origin and Significance of the New Testament Baptism*, Manchester 1941, 56.

²¹ H. L. Strack-P. Billerbeck, *Kommentar Zum Neuen Testament aus Talmud und Midrasch*, I, München 1922, 113.

да Св. Јован Крститељ наглашава унутрашњу (духовну) чистоту од греха, а есени стављају нагласак на спољну, телесну.

Остаје без одговора питање, да ли је св. Јован Крститељ са својим ученицима практиковао чешћа ритуална прања, и позивање на Вануса кога спомиње Ј. Флавије²², који је водио живот сличан животу св. Јована Крститеља, живео у пустињи усамљенички, „често се у току дана и ноћи прао у хладној води“ и око себе је имао круг ученика. Сам Ј. Флавије је, као сведочи, код Вануса провео 3 године.

Св. Јован Крститељ тешко да је имао намеру да се, као свештенички син, због ритуалне чистоте удаљио од света да би је одржавао. Од овога га одваја не само једноставна одећа и исхрана, него и његова месијанска појава и проповед у пустињи, најавна доласка Месије који је у тадашњем Јудејству живо очекиван од више религиозних група тадашњег Јудејства. Његова храна је била једноставно оно што је нудила храном сиромашна долина реке Јордана, а његове хаљине су наглашавале његов пророчки став. И други пророци су се често огртали плаштом од кострети,²³ али су то злоупотребљавали и лажни пророци.²⁴ Његов кожни појас је подсећао на пророка Илију (уп. 4 Цар 1, 8), а и он је крштавао управо у области одакле се некада пророк Илија узнео на небо (уп. 2 Цар 2).

Неки од истраживача указују на могућност да је св. Јован Крститељ могао после смрти својих родитеља да буде од стране есена усвојен, и да их је стога он добро и познавао, други пак указују да би од њега као свештеничког сина очекивали да и он, исто као и његов отац, учествује у култу јерусалимског храма, но уместо тога, сусрећемо га у пустињи, и нигде се не говори о нечему што би указивало на његов однос са службом у храму, те се може претпоставити да је и св. Јован Крститељ, исто као и есени, са храмом прекинуо контакт, али се при томе, исто као кад су у питању есени, у принципу мора одвојити храм и његов култ од оних који су тада као свештеници чинодејствовали, а за које се сматрало да су ритуално недостојни и да, из тих разлога, принесена жртва остаје без дејства. И посланство јерусалимских свештеника и левита, који долазе код њега да га питају о легитимности његовог крштења,²⁵ говори о овоме у прилог.

Чини се као да је он, на одређен начин, припадао тадашњој опозицији храма. Од есена св. Крститеља разликује то што он не носи, као они, посебну белу хаљину него обичан пророчки огртач. Његове пророчке црте и његова проповед, знаци су који указују не на сепаратизам и ексклузивни захтев есена њихове личне и колек-

²² J. Flavius, De vita sua 2.

²³ Уп. Зах 13, 4),

²⁴ Ibidem.

²⁵ Јн 1, 19-18.

тивне светости, него његова проповед стоји посебно, као самосталан есхатолошки „покрет“.

ПОКАЈАЊЕ И ПОСЛЕДЊИ СУД

И Св. Јован Крститељ је, исто као и есени, био уверења и проповедао Крај дана (אֲחֵרֵית הַיָּמִים), одн. есхатолошки суд, и према њему, овај крај је веома близу, а његова проповед о Крају дана је веома наглашена. Исто као и есени, и он верује да се Божији гњев може избећи покајањем, и описује оне који се само спољашње кају и крштавају да би кроз то избегли суд, као “пород аспидинг (Мт 3, 7; Лк 3, 7). Слично, као и есени, и св. Јован Крститељ наглашава да је купање, одн. крштење без дејства, ако му не претходи унутрашње покајање. Ипак, његово покајање је много дубље од есенског. При својој проповеди покајања св. Крститељ се служи речима старих пророка. Исто као и они, и он се обраћа целом Израиљу и од њега захтева потпуни прекид са ранијом грешном прошлошћу. Уместо строге припреме и истраживања Торе које су есени захтевали од кандидата при пријему у Заједницу, он од од покајника тражи да се целим бићем врати Богу, и да одбаци све богопротивно.

Иако и он, исто као и есени, сматра да предстоји скори, строги Божији суд, то је ипак другачије замишљено него код есена, који су већ сада за чланове, а и за друге, изрицали клетве и призивали казне за преступнике. За разлику од есена Св. Крститељ не захтева одвајање од осталог Израиља, што су есени строго наглашавали и чинили, него опомиње на опасно и погрешно поверење у крвну припадност јудејском народу, јер није довољно назвати се Аврамовим сином и очекивати да се избегне Божији суд, него се од сваког захтева лично, потпуно и свесно покајање. Ако је Бог моћан да од камења начини децу Аврамову, са тим још није речено да већ сада, кроз кајање и крштење наступа нови уместо старога Божијег народа, и да се схвати да није разумно да се позива на чињеницу крвног потомства Аврама, а при томе да се заборавља лично покајање.

Св. Јован Крститељ не сматра да је израиљски народ одбацио Мојсијев Савез, или да је израиљски народ одбачен, нити настоји придобијати прозелите за јудејски веру. Својом проповеђу о покајању и Суду он се, као и стари пророци, бави близином краја овога света, и, као и пророк Језекиљ (Јез 33, 21) критикује олако позивање на оца Аврама и на припадност израиљском народу.

Покајање које проповеда Св. Јован Крститељ морало је донети плодове, и оно је означавало потпуну промену ранијега начина живота. „Свако дрво које не рађа доброга рода, биће одсечено и у ватру бачено“ (Мт 3, 10), а јеванђелист Лука (Лк 3, 10-14) објашњава (народу, војницима и цариницима) на шта се мисли под плодовима

покајања. Од народа тражи добра дела, од цариника праведну примену закона, а од војника да не чине насиље, интриге, и да буду задовољни својом платом. Проповед Св. Крститеља је веома блиска проповеди старих пророка, јер нпр. и Св. пророк Исаија узвикује: „Умијте се, очистите се, уклоните злоћу својих дела испред мојих очију, престаните зло чинити“ (Ис 1, 16), а слично чујемо и од пророка Софоније (Соф 2, 3) и Михеја (Мих 3).

Из проповеди св. Јована Крститеља не можемо закључити да он од људи захтева само чињење добрих дела и правде, и да је то само спољни знак односа према ближњему, не само то, Св. Јован Крститељ захтева од човека потпуно покајање, наиме метанију (μετάνοια), а она је плод покајања.

СМИСАО И ЗНАЧАЈ КРШТЕЊА СВ. ЈОВАНА КРСТИТЕЉА

Можемо да приметимо да је крштење Св. Јована Крститеља имало уску везу са његовом проповеди, одн. циљ његове проповеди је и било крштење. Он је и проповедао крштење покајања ради опроштења грехова (Лк 3, 3; Мк 1, 4; уп. Дап 10, 37). Код јеванђелисте Матеја (Мт 3, 2) наводе се речи пророка Исаије (Ис 40, 3) које сада поново изговара св. Јован Крститељ: “Приправите пут Господу, поравните стазе Његове, одн. „Покајте се, јер се приближи царство небеско“.

Раније је сматрано да купање (= прање, крштење) није водило у „μετάνοια“, него у „опроштај грехова“ (εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν). Опроштај грехова не врши човек, него Бог. Одлучујуће је питање, како да се постигне циљ, а то је опроштење грехова, које проповеда Св. Јован Крститељ. Св. Јеванђелисти јасно сведоче да и крштење Св. Јована Крститеља уопште нема дејства, ако му не претходи μετάνοια. Она је јасно повезана са крштењем, одн. купањем у води, које се јасно назива „крштење покајања“ (Мт 3, 11; Мк 1, 4; Лк 3, 3). Значи, крштење је чин унутрашњег преокрета. Као и стари пророци, исто тако и Св. Јован Крститељ није одбацивао и спољни знак овог унутрашњег преокрета, као сведочанство тога, тј. купање. И кумрански текстови указују да су и есени имали тај даљи корак, тј. да су купање сматрали иницијалним, литургијским чином, али само прво, при пријему. Купања су код њих имала смисла само ако је онај који се купа пуноправни члан есенске Заједнице, и ако прихвата своју грешност.

Крштење Св. Јована Крститеља је кандидату пружало свесност да је његово покајање пуноважно, и од Бога прихваћено, да је он сада у стању да избегне скори (казнени) Суд, и да ће његово покајање донети добре плодове.

Својом проповеђу покајања и крштавањем Св. Крститељ уопште није имао намеру да ствара „нови Израил“, насупрот есенима код којих је то било основ њиховог става да су само они „изабрани“, одн. да су они избрани „остатак Израиља“ који ће наследити земљу. Крштење Св. Јована Крститеља није исто што и купање прозелита при преласку у јудејску веру, него је то „крштење покајања“, и оно онога који се крштава не чини Јудејцем, или чланом „новог Израиља“, него је онај који се крштава већ од раније рођени Јудејац, који је сада кроз крштење у стању да избегне скори Божији Суд на овим, и оваквим светом.

Према Јосифу Флавију (Antt. XVIII, 117) Св. Јован Крститељ је од Јудејаца захтевао побожност и праведност. Флавије наглашава унутрашње делање човека као бит проповеди Св. Јована Крститеља, исто тако и опроштај грехова као дело Бога, као кореспондирајући акт у односу на човекову унутрашњу промену. Како Флавије ништа не говори о есхатолошкој димензији проповеди Св. Крститеља, он га назива философом који живи животом физичке и духовне чистоте, и потпуно превиђа духовну димензију његовог крштења и дубоки значај метаније, тј. промене мишљења и начина живота, који за њега остају потпуно неважни.

ЕСХАТОЛОШКИ КАРАКТЕР КРШТЕЊА СВ. ЈОВАНА КРСТИТЕЉА

Последњи важан значај добија крштење Св. Јована Крститеља кроз његов есхатолошки карактер. Као што Крститељ крштава Јудејце да би их припремио за скори (есхатолошки) Крај дана, тј. Суд, он је истовремено и уверен, одн. уверава оне који се крштавају да је његово крштење само указивање и припрема једнога другог лица које долази, Месије, и једнога другог крштења, Месијиног, којим ће он крштавати. Неки истраживачи²⁶ су сматрали да ће Месијино крштење бити само у огњу, позивајући се на Мт 3, 11, а да је „крштење у духу“ каснији хришћански додатак.

Кумрански текстови показују да се у време Св. Јована Крститеља не само сусретала представа очишћења човека кроз духа, него и његово духовно оплемење, обновљење кроз употребу несавршене материје, воде. Његов чин је имао потребу истога таквога чина у будућности, али савршенијега, али насупрот есенима, Св. Јован Крститељ есхатолошко крштење не приписује Богу, него Месији, и овде се сусреће пророчка улога Св. Јована Крститеља у њеном ства-

²⁶ Нпр. R. Bultmann, Die Geschichte der synoptischen Tradition, Göttingen 1957³, 261-263.

рном садржају. Свети Јован Крститељ је пророк који кроз своје крштење покајања проповеда наступ месијанског доба, као и наступ самога Месије, који ће у будућности крштавати духом за савршенство, или огњем за уништење (Мт 3, 12). Онај ко се сада крштава у покајању, метанији, избећи ће огањ, и примиће Духа Светога.

ПОРЕКЛО КРШТЕЊА СВ. ЈОВАНА КРСТИТЕЉА

Поредећи есенска купања, одн. прања са крштењем Св. Јована Крститеља сусрећемо се са више питања. И поред великих разлика сусрећемо и сличности. Код обојих се ради о купањима потапањем у воду, и обоји захтевају покајање, одн. обраћање Богу. Обоји претпостављају да опроштењу човекових грехова мора да претходи његова метанија. Такође, обоји су есхатолошки усмерени, и обоји указују на скору будућност, на очекивано скоро очишћење од Бога.

Размишљања и речи старих пророка Св. Јован Крститељ је изнео на нови начин. Код њега се купање више не појављује као приватни богослужбени чин, него је јаван и свима приступачан, као духовни преокрет угодан Богу. Ово купање је код Св. Јована Крститеља јединствено и непоновљиво, односно, врши се само једном да би се избегла скоро катастрофа овога света, која следи.

Сличности указују на заједнички миље, а разлике, на самосталност проповеди Св. Јована Крститеља, кога тешко да можемо ставити у контекст са есенима. Његово крштење је често због његове непоновљивости стављано у контекст са ритуалним купањима прозелита при њиховом преласку у јудејску религију, но овој сличности није потребно придавати превелику важност јер се његово крштење објашњава из његове пророчке делатности, одн. његовог посланства, јер он проповеда скори наступ Месије и његовог доба. Са тим се одбацује и претпоставка да је он, слично као и есени, проповедао нови Савез, који треба да замени дотадашњи, који је заблудели Израил кроз своје преступе сам одбацио.

Купања прозелита су настала из традиционалних јудејских ритуалних прања, и изгледа да су на своме почетку, исто као и есенска прања, била у вези са храмовним култом, одн. са свештеничким прањима, уобичајеним ради одржавања ритуалне чистоте. Хришћанско крштење се ослања ка крштење Св. Јована Крститеља, а његово крштење на ритуална прања свештеника који су се припремали за приношење жртава. Тако је и хришћанска теологија крштења снажно испуњена старозаветним свештеничким представама. И 1 Петр (2, 9) назива хришћане „изабраним родом, царским свештенством“. Исто као и есенска Заједница, и рана Црква се често назива духовном градњом, Божијим храмом, у који улазе они који се кр-

штавају (1 Петр 2, 5; 1 Кор 3, 16; 22 Кор 6, 16; Еф 2, 20-22, Откр (1, 6; 5, 10; 20, 6) назива хришћане „Божијим свештеницима“.

Новокрштени је у раној Цркви, исто као и код есена, примао беле хаљине, уз то и миропомазање, као и право потпуног учешћа у чину Св. Литургије, што се тешко може да стави у контекст са службом старозаветних свештеника у храму, или пак чина приступа прозелита у јудаизам.

Крштење Св. Јована Крститеља стоји као веза између културних прања јерусалимских свештеника и хришћанског крштења, те га стога морамо посматрати кроз угао његовог пророчког посланства, али такође имати у виду да је он био син свештеника, одн. да његово крштење има снажан свештенички печат.

Извори:

D. Barthelemy- J. T. Milik, Discoveries in the Judaean Desert, I. Qumran Cave I, Oxford 1955; M. Broshi (ed.), The Damascus Document Reconsidered, Jerusalem 1992; M. Burrows, The Dead Sea Scrolls of St. Mark's Monastery, II, New Haven 1950; Josephus Flavius, Opera, ed. V. Niese, Bd. I-V, Berlin 1955⁴; Јосиф Флавије, Јудејски рат (превод др Душан Глумац), Просвета, Београд 1967; E. Licht, Megilat ha-hodayot, Jerusalem 1957; S. Schechter, Fragments of a Zadokite Work, Documents of Jewish Sectaries I, Cambridge 1910; E. L. Sukenik, Ocar ha-m^egilat ha-g^enuzot šebijde ha-universita ha-ivrit, Jerusalem 1954; J. Jadin, M^egilat milhemet b^ene or bivne hošek, Jerusalem 1957.

Литература:

J. Behm-E. Würtwein, μετανοέω. μετάνοια, ThWbNT, IV, 972-1004; O. Betz, Die Proselytentaufe der Qumransekte und die Taufe im Neuen Testament, Revue de Qumran 1, 1959, 213-234; H. Braun, Qumran und das Neue Testament, I-II, J. C. B. Mohr (Paul Siebeck), Tübingen 1966; W. H. Brownlee, John The Baptist In the Light of Ancient Scrolls (K. Stendahl, The Scrolls and the New Testament), London, 1958; R. Bultmann, Die Geschichte der synoptischen Tradition, Göttingen 1957³; Joseph A. Fitzmyer, Qumran: Die Antwort. 101 Fragen zu den Schriften vom Toten Meer, Stuttgarter Taschenbücher, Bd 18, Verlag Katholisches Bibelwerk, Stuttgart 1993; J. Gnilka, Die essenischen Tauchbäder und die Johannes Taufe, RQ 10, 1961, 185-207; Das Gemeinschaftsmahl der Essener, BZ 5, 1961, 39-55; J. Jeremias, Der Ursprung der Johannestaufe, ZNW 28, 1929, 312-320; Proselytentaufe und Neues Testament, ThZ 5, 1949, 418-428; Die Kindertaufe in den ersten vier Jahrhunderten, Göttingen 1958; S. Kraus, The Jewish Encyclopedia, II, New York-London 1925; C. H. Kraeling, John the Baptist, New York-London 1951; E. Lohse, Die Texte aus Qumran. Hebräisch und Deutsch. Mit massoretischer Punktation, Übersetzung und Anmerkungen, Wissenschaftliche Buchgesellschaft, Darmstadt 1986⁴; E. Lomeyer, Johannes der Täufer, Göttingen 1932; G. H. Marsh, The Origin and Significance of the New Testament Bap-

tism, Manchester 1941; F. Nötscher, Heiligkeit in den Qumranschriften, RQ 2, No. 6, 166-187; No 7, 315-344; R. Schnackenburg, Die "Anbetung im Geist und Wahrheit" (Joh 4, 23) im Lichte vom Qumran Texten, BZ 3, 1959, 88-94; Hartmut Stegemann, Die Essener, Qumran, Johannes der Täufer und Jesus, Herder/Spektrum, Freiburg-Basel-Wien 1993²; H. L. Strack-P. Billerbeck, Kommentar zum Neuen Testament aus Talmud und Midrasch, I-II, München 1922-1926; Eugen Verber, Kumranski rukopisi iz pećina kraj Mrtvog mora, BIGZ, Beograd 1983²; G. Widengreen, Den himelska intronisation och dopet. Religion och Bibel 5, Stockholm 1946, 28-60.

Илија Томић

ТАМНОВАЊЕ МИТРОПОЛИТА ПАЈСИЈА ЛАЗАРЕВИЋА

Упркос томе што савремена турска историографија упорно настоји да владавину Османског царства и његову управу у освојеним хришћанским областима прикаже као правичну, легалистичку и надасве верски толерантну, готово при сваком сусрету са турским историјским документарним изворима који се односе на назначени период, суочавамо се са сведочанствима о страдању и патњама српског народа.

Наиме, сачувани писани споменици верно осликавају колико је нашим прецима било мучно и тегобно да под јармом исламског ропства остану своји на своме и живе онако како Србима доликује, примерено обичајима православне светосавске вере.

Кроз све то време Српска Православна Црква бринула је о својој духовној деци, налазећи се на ветрометини ислама и католичанства, упорно настојећи да очува Светосавље, свесна да без њега Србима нема опстанка.

Знајући за нераскидиву везу српског народа и његове цркве сходно сопственим интересима и потребама датог тренутка, османски султани укидали су и обнављали Српску (Пећку) патријаршију, а њену паству препуштали туђим духовним властима и утицајима, у чему су им понекад свесрдно помагали послушници постављани на патријаршијски или владичански престо под сумњивим и нерегуларним околностима.

Једна од таквих мрачних личности српске духовности из ове предуге трагичне епохе у историји нашег народа јесте патријарх Гаврило Николић, овековечен у казивањима својих савременика као грамзив и омражен човек и у нашој историографској литератури више пута је цитирана тврдња како се „туже српски архијереји да на свакога има ферман, тирански напада на њих, мучи их, прогони и шаље у заточење везане испод стомака голих коња, поставља друге који дају новца, и то махом Грке, а бедне Србе мучи“.¹

¹ Душан Вуксан, *Прејиска митрополија Василија, митрополија Саве и црногорских глава 1752–1759*, Споменик LXXXVIII, (1938), 26–27.

Потврду веродостојности ових оптужби нашли смо у једном рукописном документарном зборнику султанских заповести, чуваном у Архиву Председништва владе у Цариграду, тзв. дефтеру епископских закупа у који су записиване појединачне одлуке султанског већа у вези са деловањем православних црквених организација на територији тадашњег Османског царства за период од 1752. до 1755. године.

У поменутом корпусу историјске грађе двадесет и шест аката се односе на патријарха Гаврила и Пећку патријаршију, њене митрополије и митрополите. Захваљујући овом извору, између осталог, сазнајемо да су током назначеног периода по налогу султана, а на основу представки српског патријарха Гаврила Николића у заговорима турских тврђава допали тамновања шест свештеника и још четворо православних верника, под оптужбом да су се наводно огрешили о правила своје вере, понашали недолично и ометали прикупљање црквених дажбина од народа.

У вези с тим, ваља подсетити на чињеницу да у то време казне заточења нису спадале у обичајене санкционе мере уколико би се догодило да неко свештено лице и чини неки и од горе наведених престапа или какав слични прекршај и за такве изгреде постојао је и примењивао се низ казних мера које су спадале у надлежност патријарха и митрополита, док се османске власти у то нису мешале.

У одредбама повеља о намештењу које су турски султани, уз несразмерно велику таксу, додељивали нашим црквеним великодостојницима, строго се забрањивало представницима локалне извршне власти да се уплићу приликом кажњавања оних духовних лица која су се огрешила о верске прописе и деловала супротно овим прописима. То је спадало у унутрашње ствари православне цркве у које се османска држава није мешала. Међу преступе чије је санкционисање спадало у надлежност верских поглавара помињу се: обављање недоличних венчања и сахрањивање оних који су отпали од цркве, лично недолично понашање, непослушност према јерарсима, нарочито према патријарху, и наносење штете миријском (турском државном) приходу.²

Дакле, по овим питањима патријарх и митрополити имали су на располагању читаву палету казних мера и поступака и потпуну слободу њиховог изрицања, те када се није радило о кривичној одговорности није било ни потребе да се посегне за казнама које су неминовно произлазиле из административног устројства турских власти у нашим крајевима. У том смислу, уколико би наши духовни посленици нашли за потребно да извесно свештено лице буде одведе-

² Љиљана Чолић, *Турски документи за историју Српске православне цркве*, Приштина 1996, 43, 50, 53, 55, 58, 62, 65.

но у заточење, такав преступник, по природи ствари није упућиван у тамницу турског затвора, већ у неки удаљени манастир и своју казну издржавао у ћелији наших храмова.

Примера ради, наводимо да је 1776. године, на основу представке цариградског патријарха и Светог синода, султан Абдулхамид издао наредбу да буде ухваћен и заточен у манастиру Калафат дечански калуђер Методије, јер је црквене прилоге које је сакупио од раје задржао за себе и пошто је обилазио срезове чинећи рђава дела.³

Међу жртвама неправедне и окупне духовне владавине патријарха Гаврила III Николића нашао се и сарајевски митрополит Пајсије Лазаревић, што је, пре упознавања са садржином дефтера епископских закупа који смо на почетку поменули, српској историографији било непознато.

Према старим српским записима, Пајсије је ступио на катедру дабро-босанске епархије 27. јуна 1752, наследивши на том положају митрополита Гаврила Мишића, свргнутог 4. маја исте године од стране травничког везира Ахмед паше Коприлија.⁴

О каквој је личности реч може се назрети већ из податка на који је начин доспео на поменути положај. Наиме, како Владислав Скарић наводи, након свргнућа митрополита Гаврила „патријарх се одрекао свог права да заједно са синодом попуни упражњено место, па је пустио Сарајлијама да истакну свог кандидата.“⁵ Следствено чињеници да је изабран вољом своје пастве, није чудо да савремена сведочанства митрополита Пајсија описују као човека мирне и попусливе природе, што се види „из уговора што га је начинила општина с њиме. Уговор има десет тачака. По уговору, пристао је Пајсије на многе новчане жртве у корист сарајевске општине.“⁶

Упркос горњим сведочанствима, у документу бр. 18. предметног дефтера епископских закупа, од 18. марта 1755. године, митрополит Пајсије помиње се као човек недоличног понашања, склон прекршајима, због чега је допао тамновања и био прогоњен у манастир Хиландар, на основу султанског фермана, а по препоруци патријарха Гаврила Николића.

Пошто се нигде у нашој писаној оставштини не среће потврда оптужби какве је на његов рачун изнео патријарх Гаврило, немамо разлога да сумњамо у веродостојност оних тврдњи које митрополита Пајсија Лазаревића представљају у сасвим другом светлу.

Колико знамо, нигде није забележено да је Пајсије Лазаревић чак седамнаест месеци провео у прогонству и заточењу, као ни то да

³ Иван Јастребов, *Подаци за историју српске цркве*, Београд 1879, 2.

⁴ Љубомир Стојановић, *Сѣтари српски зайиси и најѣиси*, II, 3173 и 3174, Београд 1922, 202.

⁵ Владислав Скарић, *Изабрана дјела*, II, Сарајево 1985, 41.

⁶ Владислав Скарић, *Изабрана дјела*, II, 42.

му је по ослобођењу било онемогућено да се врати у Сарајево и поново преузме своју митрополитску катедру, већ је, сходно султанском указу о пуштању на слободу био обавезан да се настани у касаби Пећ.

Пошто је реч о важним подацима који су тек недавно објављени⁷ и представљају новину у нашој историографији, поменути документ саопштавамо у интегралном преводу:

*Са узвишеним ферманом
Зайовесїи кадији и забиїу Ајнарoза*

Сага је ѡаїријарх Пећи и ѡдручних месїа, монах Гаврило Друїи⁸ ѡслао ѡечайїом оверену ѡредсїавку мом царском дивану о ѡме да је ранији еїискої Босне која се налази у сасїаву њеїове ѡаїријаршије, монах Пајсије, ѡочинио извесне їрешке и їрекриаје и, ѡошїо није био човек на свом месїу, како би се ѡїравио, на основу мої узвишеної фермана, їриведен је и їроїнан у манасїиру Хиландар на Ајнарoзу.

Пошїо ѡошїоји извешїај о ѡме да се доїични монах ѡїравио и їримирио, їїражена је моја часна зайовесїи да буде ѡушїен и враћен у службу, уз услов да се насїани у касаби Пећ.

Када се ѡим ѡводом ѡоїледало у дефїере еїискоїских мукаїа⁹ који се чувају у мојој царској ризници, усїановљено је да у деркенерау¹⁰ сїоји забележено да је 22. дана месеца зилхице 1166. їодине (20. окїобар 1753) издайїа моја часна зайовесїи у којој је образложено да ѡменуїи Пајсије, ѡошїо је био неїослушан, како би се ѡїравио, буде зайїочен у манасїиру Хиландар на Ајнарoзу.

Дакле, да би био ѡмилован и ослобоїен, издаје се мој узвишени ферман.

4. цумаге II 1168. їодине (18. марїи 1755)

⁷ Љиїана Чолић, *Пећка ѡаїријаршија ѡод уїравом ѡаїријарха Гаврила Друїої (III)*, Крагуїевац 1998, 108.

⁸ У турским историїским изворима патријарх Гаврило Николић помиње се као патријарх Гаврило Други како би се направила разлика између њега и претходног патријарха Гаврила Миховића (Михића) кога је Гаврило Николић непосредно смењено на патријаршијском престолу.

⁹ Дефтери епископских муката били су финансијске књиге у које су уписивани износи редовних годишњих дажбина које су све православне диїецезе поїединачно биле дужне да уплаћују у државну касу турских власти.

¹⁰ Маргинална белешка.

Митрополит Пајсије Лазаревић умро је у Сарајеву другог фебруара 1759. године, налазећи се на својој дужности¹¹, те може бити да је његова митрополитска служба потрајала дуже од неславног службовања Гаврила Николића на патријаршијском трону, а Божја правда је хтела да први, упамћен по добру, свој овоземаљски живот оконча радећи посао на коме је био вољен и прихваћен, док се патријарху Гаврилу Трећем Николићу практично губи траг и данашња историографија не може са сигурношћу тврдити где је и како провео своје последње дане.

Др Љиљана Чолић

¹¹ Љубомир Стојановић, *Сѣтари срѣски записи и напѣиси*, II, 3179, 203.

СРПСКИ МОНАШКО ПОДВИЖНИЧКИ ЗБОРНИЦИ*

ПРИЛОГ ИСТОРИЈИ СРПСКЕ КЊИГЕ 1371–1459. ГОДИНЕ

Наша тема је омеђена хронолошким границама диктираним не само историјским догађајима, него и прогресивним луком развоја монашко-подвижничких зборника као најкарактеристичније и најважније књиге овог периода, и као једном од најважнијих извора за проучавање српске културе од 1371–1459. године. Наиме, истраживања српске средњовековне књиге, односно монашко-подвижничких зборника, кретала се у задатим оквирима евидентисаних примерака према остварењу Димитрија Богдановића, Инвентар ћирилских рукописа у Југославији (XI–XVII века), Београд 1982, као год и каталога кодекса манастира Хиландара, такође ауторства Д. Богдановића.

Посматрати токове развоја српске културе у светлости настанка продукције ових типова наше књиге значило је тражити правац истраживања, уз то имати у виду да је свака претпоставка настала у борби на истрајавању за тим правцем. Било је неопходно пронаћи везе између различитих нивоа и сегмената историјских токова друштва, који често, како то бива у историји, нису синхрони, макар био у питању и средњи век, који се често посматра као механичко јединство различитих аспеката друштвеног живота. Посматрајући развој културе и друштва од 1371–1459. године тражили смо везе између често анахроних феномена веровања, учења, схватања и друштвене стварности у којој је књига настајала. Без обзира што смо стално пред собом видели слику различитих нивоа историјске стварности, књига је успостављала везу, али везу рефлексивне, где се идеја уграђивала у историју да би се између ње и стварности смањила дистанца увек присутног анахронизма идеје и историјске

* Реферат је прочитан поводом одбране магистарске тезе 17. фебруара 1999. г. на катедри за историју Филозофског факултета у Београду (ментор: академик Сима Ђирковић).

стварности друштва. Исихастички препород XIV века покренуо је читаву плимину утицаја на тип и нове облике развоја српске књиге. Под утицајем византијске теологије, заједно с претечама исихазма и актуелним исихастима, у српској књизи домаћи аутори и њихова дела постали су конститутивни део утицаја на стварање продукције наше књиге, настале и као одраз рецепције исихастичког покрета у српском друштву. На основу увида у нашу преводну књигу, по свему екуменског карактера и монашко-подвижничког састава, неодржива је констатација Димитрија Оболенског да је исихазам продором касно у српске земље, и то како овај еминентни византолог истиче „врло површно“. Егзактни увиди у целину сачуване продукције српске књиге коју је покренуо исихазам оповргавају ово мишљење. Идеја исихастичке културе постојала је да би се као модел живота уздигла изнад тренутне историјске стварности. Ту идеју дубоко је одразила српска књига монашко подвижничких зборника настала у периоду од 1371–1459. године.

За Св. Григорија Паламу књига је имала онтолошки миметички карактер, односно духовно-екуменски, „која покреће читаоца на подражавање“. Код нашег аутора Константина Философа, смисао књиге је у задобијању премудрости у циљу способности даљег стварања „светих књига“. Српски аутор записа на једном од кодекса, даје можда најпрецизнију перспективу значења и функције књиге. Наиме, он вели да је смисао „светих књига“ у човековом откривању Христа. Овај приступ истоветан перцепцији средњовековног сликарства, на пример, даје нам аутентични податак о улози књиге у формирању историјске свести културног слоја српског друштва. Заправо, норма квалитета књиге била је истоветна естетичким вредностима друштва, где се стваралачки приступ књизи изражавао патосом вере.

Од XIV века, посебно Маричке битке 1371. године Света Гора је давала духовне импулсе уобличавању тематике српске књиге, а то исто реципирао је простор постнемањичке државе и учествовао у паралелном процесу стваралаштва. Као што је познато, у средњем веку у целокупној европској култури тог раздобља, није било битних дистинкција између писара, преводиоца, писца и преписивача. Константин Философ ипак нијансира степен и квалитет ауторства. Тај податак о одговорности за књигу улази у хијерархију ауторских вредности, а на самом врху били су светоотачки аутори и теолошки ауторитети, јер по Константиновим речима њихово ауторство се „складно одржавало“. Највеће ауторске односно редакторске, иновације од 1371–1459. године постигнуте су у области књиге зборника монашко-подвижничке садржине. Ако би се на основу појединих исихастичких аутора, како преводних тако и домаћих изразио однос према ауторском текстолошком материјалу књиге, можда је најконзистентнија констатација да је делатност и приступ основном

материјалу књиге схватан теургијским даром, богодејством Светог Духа који се излива на креативну личност аутора.

О читаоцу српске средњовековне књиге, преписивач Григорије Хиландарац даје податак универзалног значења. У запису на преводу хронике „Јована Зонаре“ овај српски преписивач казује да се од саме књиге не стиче просветљење, него путем чистог разума који се освештава благодаћу Светог Духа. Као таква, за српског читаоца књига дело стваралаца или групе разних аутора, постајала је сакрална предметност која се уметничком имагинацијом и дејством благодатних Божанских енергија украшавала и на тај начин постајала мистички преносник нестворене истине, доброте и лепоте стваралачке речи која је имала за циљ откривање лика Христовог. Из свега се стиче недвосмислен утисак и доказ да је Црква имала пресудан значај на формирање српских читалаца и учених људи.

У српској средини исихазам је утицао на појаву свестраније теолошки образованих људи. Они се могу условно сматрати интелектуалцима у нашој и уопште православним културним срединама, људима који су преко одређених типова књига били заокупљени духовном делатношћу. Садржина кодекса зборничког типа уводи нас у истраживање једног од веома битних и примарних историјских извора за проучавање интелектуалних кретања, утицаја књиге и њене рецепције на заласку наше средњовековне државности. Ако је на Западу појава градова, по речима Жака ле Гофа, обележила и појаву првих интелектуалаца чији је занат био да пишу и проучавају, на примерима српских високоучених људи, као што су били инок Исаија или деспот Стефан Лазаревић, њихов интелектуализам био је у функцији многих делатности.

У разним збиркама на простору бивше Југославије за период од 1371–1459. године постоји око 213 кодекса, а добар део припада бившем фонду Народне библиотеке у Београду, који је изгорео за време немачког бомбардовања 1941. године. Фонд збирке манастира Хиландара на Светој Гори броји око 40 зборника, чију смо структуру узели у обзир у егзактном делу овог нашег рада.

„Зборници у ужем смислу“ како их је према структури садржине окарактерисао Димитрије Богдановић, односно зборници монашко-подвижничке провенијенције давали су књизи насталој од 1371–1459. године креативан тон. Наиме, ова продукција српских средњовековних кодекса била је динамична компонента, а носиоци њеног историјског динамизма били су преводи актуелних покретача и носилаца византијског исихазма. Свему треба придодати и имена и саставе оригиналних српских аутора, затим и бугарских који су стварали у трнавској или српској средини, а били су под утицајем исихастичких духовних кретања. Динамички део структуре садржине српских зборника ове врсте обједињавао је и идејно актуелизовао

дела претеча исихазма, на које се исихазам ослањао и историјско-теолошки надовезивао.

Према структури састава ових зборника, најконзистентнију типологију ове књиге дала је бугарска научница Климентина Иванова, и то је постао стандард и модел за њихово класификовање и почетно истраживање. Према поменутој класификацији, зборници се деле у три групе: 1) постојаног састава; 2) релативно постојаног састава и 3) зборници непостојаног састава. Првој групи припадају књиге које садрже дела једног аутора или једну тему или пак тематски разноврсна дела, тј. зборници монографског типа. За период од 1371–1459. године у збиркама на простору бивше Југославије и библиотеци манастира Хиландара овој групи припада укупно 25 кодекса. И поред правила К. Иванове, о типу зборника релативно постојаног састава, када су у питању монашко-подвижнички зборници исихастичке оријентације, определили смо се да у ову групу уђу зборници с монографским нуклеусом уз додатке других аутора, посебно веће фреквенције или генетичке тематике. Заправо, намера нам је да се оваквим типолошким класификовањем избегну схематизације, суочени с потребом да постојећи модел учинимо еластичнијим. Знајући да су монашко-подвижнички зборници најмање истражени, наш задатак је био да такве књиге класификујемо сходно степену нашег егзактног увида у њену структуру и садржину. Тек тада било је могуће класификовати их онако како нам се чинило најприближније моделу једног свеобухватнијег сагледавања српских зборника уопште. У периоду од 1371–1400. године само 3 зборника су релативно постојаног састава. Трећој групи зборника непостојаног или мешовитог састава припада највећи број ове врсте домаћих кодекса, и они су, како је већ у науци констатовано, били на историјској линији развоја византијског и јужнословенског исихазма.

Поред динамички тематизованих зборника с актуелним ауторима исихазма, постоје и статични текстуални садржаји. Међутим, њихова статичност је само условна. Статични су текстуални делови зборника само у односу на време у којем су деловали њихови аутори, али не и на њихов идејни потенцијал, јер је реч о претечама исихазма на које је исихазам максимално ослоњен. У зборнике постојаног састава спада и кодекс под називом *Григорије Палама* из 1360/80. и сред. XIV века (Дечани 88), тематски антилатинске полемичке садржине. После сабора у Цариграду 1341. године где су осуђени Паламини противници исихазма, превод појединих састава вође византијског исихазма ушао је врло брзо у српску књигу. Заправо, реч је о најдинамичнијој и најактуелнијој књизи, насталој готово непосредно после догађаја које је покренуо исихастички спор и у вези с тим и црквени сабори. Ова књига одражава догматско-полемичке основе исихастичког учења, и носилац је идеје што су покренуле велику продукцију стварања српских зборника монашко-

-подвижничког типа. Поред зборника *Григорије Палама*, велики број идејно и тематски генетичких књига овом зборнику, сведочи о антилатинизму као егзистенцијалној идеји очувања ортодоксије вере на простору српске државе, која се директно граничила с областима под јурисдикцијом Рима. Други велики представник византијског исихазма Св. Григорије Синаит, вођа аскетског исихазма, много је заступљенији аутор у српским зборницима од 1371–1459. године, јер су ти састави били рецептивнији у српској и уопште православно-словенској средини. Наиме, један од најозбиљнијих узрока веће фреквентности састава Св. Григорија Синаита је и чињеница да је исихастички спор настао из проблематике византијске друштвене средине образованих људи. У свим зборницима непостојаног састава, дакле оним убедљиво најмногобројнијим, нема два која би се садржином подударала.

На основу увида у садржину светогорских збирки грчких кодекса, не постоје зборници сличне садржине који би наликовали српским. Сматрамо да су узор српских наручилаца и редактора били знатно старији грчки зборници, или нешто доцнији преписи истих, али су се у нашој средини стваралачки селектирали и компоновали према домаћим потребама. Ова констатација односи се на сва три типа српских зборника, а најмањем утицају били су подложни зборници непостојаног састава.

Стање бугарских књига типа монашко-подвижничких зборника, за период друге пол. XIV века веома је слично српским, али је продукција ове специфичне књиге мања. Трећи тип бугарских зборника, тј. оних непостојаног састава, тематски су компоновани и према ауторским делима селектирани на истоветним принципима и потребама као и српски.

Према постојећим руским описима и каталозима, констатује се доминација зборника постојаног састава. Међутим, да би се разумела православно-словенска књига, неопходно је истаћи да су Руси сачували ране преводне зборнике, налик доцнијим српским и бугарским које је у XIV веку покренуо исихазам.

У периоду од 1400–1459. године, типологија монашко-подвижничких зборника је нешто друкчија него у периоду од 1371. до поч. XV века. Број зборника постојаног (монографског) састава нагло опада, они релативно постојаног састава остају пропорционално исти као и у периоду до пол. XV века, док, као у претходној фази развоја, доминирају зборници непостојаног (мешовитог) састава. Наиме, њихов број, не само да се пропорционално повећава, него је приметан развој, што сведочи да су ови зборници она типична књига која је најактуелније одражавала духовне идеје и историјске утицаје исихазма на српску књигу и друштво прве пол. XV века. *Зборник* („Шестодневник Никона Јерусалимца“) из 1440. године (Савина 21) представља парадигму добро компонованог зборника

исихастичке тематике који се односи на суштину ове аскетике и мистике. Заправо, Никон Јерусалимац се представља као изузетна појава прве пол. XV века, а стварање поменутог зборника било је инспирисано потребама једне епохе. Услед постигнуте апстрактности и тематске универзалности, представља књигу развојног лука српских и православно-словенских исихастичких зборника.

Анализа појединих зборника из прве пол. XV века показује да је сваки од њих различито компонован, мада многи имају слична текстуална језгра, што чини основну конструкцију њихове теолошке садржине. Развој ових зборника прве пол. XV века кретао се узлазном линијом започетог процеса формирања ове књиге у другој пол. XIV века, па је то и најубедљивији доказ њихове рецепције, која се одвијала у оквирима стваралачког усвајања.

Продукција бугарских зборника, на основу увида у постојеће збирке у Бугарској, била је знатно испод српске. И бугарски зборници непостојаног састава показују прогресију у текстолошком компоновању у односу на зборнике друге пол. XIV века. Недостатак ових кодекса у бугарској средини, барем на основу данашњег стања књиге, попуњава укупно 8 зборника српске језичке редакције. Од XIV–XV века утицај на Русију имале су и српске и бугарске књиге, преваходно зборници, јер је то била актуелна књига стваралачких исихастичких тенденција, модерна и утицајна у том периоду. И поред потенцијалног утицаја, као што је раније речено, типична руска преводна књига током XV века били су монографски зборници постојаног састава.

Период историје српске књиге од 1371. године можемо сматрати граничном појавом, како због политичких и друштвених околности државе у којој се за духовне и културне потребе свог народа ствара књига, нагле продукције преводних зборника актуелних исихастичких аутора и њихових претеча, тако и због осмишљеније и креативне рецепције све сложенијих садржаја вековне хришћанске традиције. Нови динамички садржаји продукције зборника покренутих византијским исихазмом XIV века, проширују хоризонте сазнања и образовања српског човека до свих најважнијих духовних и културних пунктова некада моћног и великог Ромејског царства. Хиљадугодишња традиција „Васељене“ мада селективно, сходно домаћим потребама реципирања, нашла се у садржини српске књиге новог типа зборника монашко-подвижничке идејне типологије. Због тога је веома сложен задатак изучавања ове врсте књиге, али и занимљив и крајње неопходан.

ЕВРОПА У БОГОСЛОВСКОЈ МИСЛИ СВ. ВЛАДИКЕ НИКОЛАЈА

*„Ја не сћражујем за судбу Индије и Кијаја.
Ја сћражујем за судбу Евроје.
Пројаиће као Кајернаум.“*

Епископ Николај (Велимировић)

1. ЖИВОТ И ДЕЛО

Владика Николај Велимировић родио се у селу Лелићу близу Ваљева (Шабачко-ваљевска епархија Српске православне цркве), 1880. године. После основне школе завршио је гимназију. После гимназије Никола хтеде да се упише на Војну академију (нема сумње да је и материјална сиромаштина била један од главних фактора одлучивања), али га лекарска комисија лако одби, јер он беше ситан телом и узак у грудима. Тек после тога потражио је пут који му је Бог, за добро његовог народа, приправио: уписује се у београдску Богословију.

И у Богословију је с муком примљен! – Божјим људима ни у Цркви не иде лако. На пријемном испиту код свога епископа показало се да Никола има слаб слух за певање, па још када га је епископ видео онако малог, без обзира на све богатство његове душе, рекао је: „Шта ће нам овај? Зашто да шаљемо ово слабуњаво дете? Неће издржати тамо, умреће, те ћемо узалуд бацати паре“.¹ Међутим, дете се није дало поколебати, и било је примљено.

¹ Архиепископ Јован Бриселско-шангајски и западноевропски, у књизи прото-синђела Артемија (касније епископа), *Нови Златоуст*, Београд 1986, стр. 41.

Никола је у Богословији постигао далеко шире образовање од онога које је школовање у Богословији предвиђало. Са ретком одареношћу свога ума сједињавао је исто толику марљивост. Тада је проучио Толстоја, Достојевског, Шекспира, Пушкина, па и Маркса и многе друге светске писце и домаће писце и философе, упијајући знање „као сунђер воду.“² Потом је школовање наставио у Русији, Немачкој и Швајцарској где је стекао докторат из теологије на старокатоличком универзитету. Када је завршио студије у Берну, Бернски универзитет му је понудио, због његовог великог знања и ерудиције, место уредника угледног часописа *Revue internationale de Theologie*, који је излазио на три језика, али он то није прихватио.³ После краћег боравка у Енглеској постављен је за суплента богословије Свети Сава у Београду као свештеномонах (1911). Тада је отпочео свој беседнички, књижевни и мисионарски рад. Првим својим беседама прочуо се широм Србије.

За време Првог светског рата српска влада шаље га у Енглеску и САД да блокира утицај Аустро-Угарске пропаганде, што је он, заједно са Михаилом Пупином, и постигао. „Историјска наука још увек није на одговарајући начин указала на то каква је и колика његова стварна улога у Првом светском рату и у ширењу и реализацији *југословенске идеје*“.⁴ Мало је познато, пише Радован Биговић, или чак непознато, да је он тада био један од најватренијих поборника *југословенске идеје*. Прво, идеја словенофилства, која га је привлачила као магнет, друго, свест о јединству културног простора јужнословенских народа, посебно језичка блискост; треће, национални и ослободилачки покрети, црквена и државна политика ондашње Србије томе су дали допринос.

Идеју словенофилства Николај је преузео од руских мислилаца, посебно од Достојевског и Хомјакова. Ове словенофилске идеје налазе се у многим његовим делима. Ипак, најсажетије их је изнео у мањем спису *Сан о словенској религији (сањан цело̄ живоїѡ)*. Будућу заједничку словенску земљу он види као „широки океан“. Она треба да буде утемељена на религији, а не на науци, уметности и економији. Религија, која би била основна кохезиона и интеграциона сила словенске државе, треба да има три карактеристике: *свѣтосїѡ, саборносїѡ и аїосїѡлсїѡ*.⁵

У својим беседама *Изнад греха и смрти* Николај југословенску идеју још дубље заснива. Словенско уједињење (првенствено мисли

² Протосинђел Атанасије (Ракита), *Патрологија*, од I до XX века, необјављен рукопис.

³ Радован Биговић, *Од свечовека до боџочовека*, Рашка школа, Београд 1998, стр. 29.

⁴ Исто, стр. 32.

⁵ Исто, стр. 32–33.

на Јужне Словене) могуће је само у Христу, јер ти народи још у својим генима носе свесветску идеју љубави.⁶

Истовремено, у овом периоду Николај је био зачетник и екуменске идеје о уједињењу православних и римокатолика, о којој се, у то време, није говорило међу римокатолицима.

Углавном, његов рад, мисионарски, дипломатски и сваки други високо је цењен међу савезницима. „За српску и југословенску ствар, по мишљењу начелника енглеске армије, тада је ‘отац Николај био трећа армија’.“⁷ А његов пријатељ и сарадник (познати научник (Михаило Пупин је, осврћући се на његов рад, рекао: „Оно што је у средњем веку за Србију учинио Свети Сава пред иностранством, то је ових дана учинио Николај пред Англосаксонцима“.⁸

У том периоду Николај се посебно зближио са Англосаксонском Епископалном црквом. Њима су се нарочито допадале његове идеје о уједињењу свих хришћанских цркава. Колико је у Лондону био омиљен говори и чињеница да је често позиван да држи предавања у Оксфорду.⁹

По завршетку рата изабран је за епископа Жичке епархије. Ускоро одлази на Охридску епархију одакле се после више година, поново вратио у Жичку епархију.

Боравак у Охриду заправо је преломни тренутак када се рађа „други Николај“. „У овом другом периоду свога живота, Николај отура од себе и свог народа разне облике туђинштине и површног западњаштва. Њега у целини обузимају и прожимају топле струје Православља, одушевљава га и плени прекрасни и спасоносни лик Христов и црквенонародна делатност Светога Саве.“¹⁰ Од Николаја генија постаје Николај светитељ.¹¹

За време Другог светског рата, према исказу генерала фон Лера, лично је Адолф Хитлер наредио да се ухапсе патријарх СПЦ Дожић, митрополит Зимоњић и владика Николај Велимировић.¹² Крај рата проводи у концлагору Дахау где је и написао своје чувено дело, посвећено Европи, *Говори српском народу кроз њамнички*

⁶ *Изнад зреха и смрти*, Сабрана дела, књ. IV, стр. 308.

⁷ Р. Биговић, нав. дело, стр. 36.

⁸ Исто.

⁹ Исто, стр. 38.

¹⁰ Протосинђел Артемије (касније Епископ рашко-призренски), *Нови Златоуст*, Београд 1986, стр. 14.

¹¹ Исто.

¹² „Фирер је своје генералу фон Леру сјавио до знања да се међу Србима као највећи непријатељ Немачке мора смањити врх Српске православне цркве. Посебно је Хитлер сјоменуо патријарха Дожића, митрополита Зимоњића и владика Николаја.“ О томе видети: Данко Поповић, Синан-паше у српској историји, *Глас цркве*, Шабац, 2/1989., стр. 24; Никола Милошевић, Жртве нацизма и комунизма, *Глас цркве*, Ваљево, 3/1991, стр. 47–48; Хитлер је лично издао наређење да се ликвидира епископ Николај Велимировић, *Глас цркве*, Шабац, 3, 1987, стр. 35–36.

позор. После слома нацистичке Немачке одлази у Америку где је и умро 18. 03. 1956. године (у руском манастиру св. Тихона).

Најпознатија дела владике Николаја су:

Религија Његошева (1911); *Беседе под гором* (1912); *Изнад греха и смрти* (1914); *Молишве на језеру* (1922); *Нове беседе под гором* (1922); *Мисли о добру и злу* (1923); *Охридски пророк* (1928); *Омилије I–II* (1925); *Рај и Библија* (1931); *Вера образованих људи* (1931); *Царев завет* (1933); *Емануил* (1937); *Духовна лира* (1938); *Номологија* (1940); *Земља негођија* (1950); *Живе Господње* (1952); *Касијана*; *Песме молишвене* (1952); *Диван* (1953); *Песме Богу и роду* (1956); *Први Божји закони и рајска пирамида и Једини Човекољубац*, штампане посмртно 1958. године. Његова непотпуна сабрана дела обухватају око 9.000 страна.

На енглеском су му штампана, између осталог, следећа дела:

Living Church (Жива Црква); *Serbia in Light and Darkness* (Србија у светлости и тами); *The Soul of Serbia* (Душа Србије) и *Gusle* (Све за време Првог светског рата). *Catishism* (Катихизис); *The Universe as Sign and Symbol*; *The Life of St. Sava* (Живот Св. Саве).

На немачком: *Die Auferstehung* (О васкрсењу), итд.¹³

2. ДРУГИ О НИКОЛАЈУ

Нема сумње да је владика Николај био занимљива и значајна личност, *иако га немачка теолошка школа поцењује и умањује његов значај*¹⁴ (што и није чудо). Поред овог теолога Римске цркве и нациста још су једини против њега били комунисти који су га прогласили „ратним злочинцем“,¹⁵ иако је евидентно да он није учествовао у рату (него је све време био у интернацији, тј. у концлагору).

¹³ Димитрије Најдановић, Владика Николај, *Глас цркве*, Ваљево, 3/1991, стр. 11. Упор. *Православни мисионар*, Београд, 3–6/1995, стр. 78–84.

¹⁴ Немачки римокатолички теолог Tomas Bremer, *Vera, kultura i politika*, Ekleziјalna struktura i ekleziјologija u Srpskoј pravoslavnoj crkvi u XIX i XX veku, Gradina/JUNIR, Niš, 1997, str. 111, први је делатник на овој тези. Међутим, то није никаква новост. Сличну судбину доживео је и Св. Сава. Први римокатолички теолог, од кога је потекла бујица срамног и подцењивачког односа према утемељивачу новије српске културе и просвете, био је доминиканац Фрањо Рачки. Види, Атанасије Јевтић, *Богословље Св. Саве*, Св. Симеон Мироточиви, Врњачка Бања, 1991, стр. 8–9. Исту судбину имао је и историчар, војник и богослов Милош С. Милојевић (заступник руске историографске школе међу Србима) кога је немачка историографска школа толико оцрнила да је његова научна рехабилитација још увек у току. О томе Р. Биговић пише: „Српска историографија и историософија имале су за циљ, све до Илариона Руварца, да буде и оживљавају народну традицију и предање. У овом периоду оне су потпале под снажан утицај немачке историографије. Историја постаје позитивна наука која обара народне традиције уколико се оне не могу поткрепити историјским чињеницама“. *Од свечовека до боџочовека*, стр. 17.

¹⁵ У српској политиколошкој мисли, посебно оној која обрађује православље и десне политичке идеје врло се често говори о томе да су комунисти радили у корист

Епископ Николај је поред Србије, посебно цењен у Енглеској и САД. Већ приликом Николајевог боравка у Енглеској за време Првог светског рата врата му је отворила Англиканска црква, као и универзитети. Тако је професор Лондонског универзитета Др С. Р. Веле о Николају рекао: „Знамо да је епископ Николај Велимировић изузетан тумач Православља и историје свога српскога народа. Знамо да је оригиналан мислилац, који потстиче инспирацију и активност. Међутим, он поседује и нешто изузетно, лично и оригинално. Поседује редак дар практичне примене идеала у животу.“¹⁶

У Америци Николајев рад је толико цењен да је Представнички Дом САД усвојио и посебну Резолуцију – *саучешће српском народу* поводом смрти владике Николаја. Текст Резолуције гласи:

„Резољенцијом Представнички Дом Сједињених Америчких Држава је примио са дубоком жалошћу смрти Епископа Николаја, највећег сина нашег досијојног Српског савезника у два светска рата, и духовног вођу Српског народа у Јужној Америци.“

*Представнички Дом овим упућује саучешће Српском народу због губитка свој великог Духовног вође и досијојног (заслужног) сина.“*¹⁷

Ово поштовање дела и личности владике Николаја деле и српски-православни свештеномонаси. Они се, заправо, труде ко ће да изговори лепшу и прецизнију реч, што звучнији назив када се спомиње Николај. Тако проф. Богословског факултета, Р. Биговић када говори о владици Николају користи појмове: „Свети Божји угодник“; „боговидац“ и „тајновидац“. За њега „Николај је увек млад и нов. Никад исти. Увек актуелан и савремен.“ „У Цркви је примљен као свечовек, светитељ, свети Божји човек и за то нису потребни

Римокатоличке цркве. Наиме, све оне српске теологе који су указивали на одговорност Ватикана за савремена догађања на Балкану били су или убијени или проглашени ратним злочинцима. Пример такве комунистичке делатности је и декан Богословског факултета СПЦ у Београду Радосав Грујић који је проглашен ратним злочинцем, а као доказни материјал узета је његова књига *Политичко-верска активност Ватикана на Балкану*. Ново издање ове књиге, са копијом пресуде и „доказа“ објавила је „Слободна књига“, Београд, 1998. Нове доказе да се у Србији смишљено ради (у неким социјалним слојевима од стране Римокатоличке цркве) на пропаганди дао је рад Владислава Панића, Психолошка анализа доживљавања и поимања израза „Византија“ и „Византијска култура“ у студентској популацији, у зборнику, *Српска Византија*, Дом културе Студентски град, Београд, 1993, стр. 254–256, који је дошао до емпиријских података да 78 одсто студената у Србији има позитиван и 27 одсто негативан став према овим појмовима. За њега и нас интересантно је да 30% студената уметности у Београду имају негативан и одбојан став према византијској култури. *Зашто је то тако?* Панић сматра да разлога има више: *један је деловање Римокатоличке цркве, други недовољно артикулисана одбрана*. Упор. Жан-Пол Бес, Римокатоличка црква и Срби од 1880–1913. године, *Свети Кнез Лазар*, Призрен, 1/1996.

¹⁶ Николај политички мислилац и агитатор, Сабрана дела, стр. 743.

¹⁷ Резолуција, Глас цркве, Шабац, 2/1987, стр. 28.

никакви нови докази“.¹⁸ „Николај је наш сѣтарозавѣтѣни Јов, ѣророк Јерѣмија, Јован Крстѣиѣељ, Златѣоустѣи – највѣћи храм и айосѣол!“¹⁹

Посебно је интересантна следећа оцена, пошто је владика Николај предвидео 1927. године нови светски рат, а што је и објавио у својој књизи *Раѣи и Библија*, Биговић о томе пише: „О будућим догађајима тачније је говорио него сами учесници тих догађаја“.²⁰ Због тога сматра да се у Николају оваплотио Христос, настанио Апостол Павле, Јован Златоустѣи, Свети Сава, продужили Достојевски и Његош.²¹

За протојереја Др Димитрија Најдановића епископ Николај је одмах иза Св. Саве: „Од Светог Саве до данас Срби у овом погледу нису имали вѣег учитеља и просветитеља од Владике Николаја“.²² За Војина Марковића Николај је за Србију оно што је Његош за Црну Гору.²³

За српске епископе Николај је светац, иако званично није проглашен.²⁴ За владика жичког Стефана Николај је „Највѣћи Србин и муж наше савремене историје“;²⁵ за владика Лаврентија Николај је „други Христос“.²⁶ За митрополита Амфилохија Николај је „Златоуст Српски“,²⁷ светац који је добио име *Св. Николај Охридски и Жички, нови Просветѣиѣељ Срѣпски*.²⁸ Најуждржанији у оцени Николаја свакако је Патријарх српски Павле за кога је он „Велики сарадник Божји“.²⁹ У Шабачко-ваљевској епархији сада се слави као *Бо-*

¹⁸ Радован Биговић, Слово о владици Николају, *Глас цркве*, Ваљево, 3/1993, стр. 19.

¹⁹ Исто, стр. 20.

²⁰ Исто.

²¹ Исто, стр. 21; Упор. Радован Биговић, Увод у гносеологију св. владике Николаја Велимировића, *Светѣи Кнез Лазар*, Призрен, 2/1993, стр. 154, (епископ) Атанасије Јевтић, Косовска мисао и опредељење епископа Николаја., *Глас цркве*, Шабац, 3/1988, стр. 19–25.

²² Димитрије Најдановић, Владика Николај, *Глас цркве*, Ваљево, 3/1991, стр. 13.

²³ Војин Марковић, Повратак, *Глас цркве*, Ваљево, 3/1991, стр. 21.

²⁴ Званична Црква је по смрти Николаја ћутала, иако је тада изгубила једног од највѣћих јерарха у својој историји. Ни црквена штампа се није огласила макар једним малим некрологом. Требало је да прође 31 година па да званична Црква то уради. Види, Р. Биговић, нав. дело, стр. 46. Други велики савремени српски-православни теолог Ава Јустин, писао је о Николају као о највѣћем Србину после Св. Саве. Истовремено, пребацивао је званичној Цркви што Десет година није издала парастос највѣћем српском владици. Види, Ава Јустин о владици Николају, *Глас цркве*, Шабац, 2/1987, стр. 22 и 26.

²⁵ *Глас цркве*, Ваљево, 3/1991, стр. 33–36.

²⁶ Исто, стр. 36–39.

²⁷ Физичка смрт и сахрана еп. Николаја, *Глас цркве*, Ваљево, 2/1991, стр. 29.

²⁸ Беседа еп. Банатског Амфилохија, *Глас цркве*, Шабац, 3/1987, стр. 30.

²⁹ *Глас цркве*, 3/1991, стр. 29–31.

жји уџодник. Он је патрон и слава уредништва *Гласа цркве*. Прва слава одржана је 18/5. марта 1986. године.³⁰

3. ЕВРОПА У БОГОСЛОВСКОЈ МИСЛИ ЕПИСКОПА НИКОЛАЈА

У његовом основном приступу европској култури осећа се велики утицај Достојевског, посебно до 1920. године. У том периоду Европа га је привлачила, зато и има толерантан однос према њеној култури, премда је и тада био критичан.³¹ Посебно је био критичан према Аустрији, за коју је сматрао да није европски изузетак, него маска, врхунац европске лажи.

„ – Куда ходиш војничке српски?
– На Аустрију.
– Познајеш ли је? Слушај:

Ми смо после петстогодишњег ропства васкрсли, она је остала у уверењу да смо ми мртви. Ми смо од једног турског пашалука створили државу, она се смејала над нашом државном грађевином као над децјом играчком.

Ми смо сто година подизали школе и цркве, она нас је називала варварима и хијенама. Ми смо се сто година трудили надчовечанском моћи, да европску културу схватимо и у своју земљу пресадимо, она је земљу нашу сликала као разбојничку пећину...

Шарена је сва споља као вашарска шатра, но где је год прстом дохватите ту се провали чир од лажи. Њена дипломатија, њена журналистика, бирократија, хришћанство, цео државни систем, све лаж, лаж. Она је лаж и отац свију лажи, које су се икада у Европи чуле о нама.“³²

Овај однос Аустрије према Словенима, посебно Србима, није усамљен. И Француска и Енглеска су имале своје антисловенске представе. Нарочито када је почео устанак Јужних Словена, тј. Срба за ослобађање од Турака.³³ Овај српски устанак Николај назива

³⁰ Исто. Амфилохије пише да се отац Јустин само један дан молио за покој његове душе, а после тога му се обраћао као светитељу. Молитвом: „Свети оче Николаје, новојављени просветитељу Српски, моли Бога за нас...“

³¹ Р. Биговић, *Од свечовека до боџочовека*, стр. 360.

³² *Аустрија – маска*, Сабрана дела, књ. III, стр. 20.

³³ Академик Милорад Екмецић, Година 1806. у српској револуцији, у зборнику *Бој на Мишару, 190 година касније*, Народни музеј, Шабац, 1997. стр. 35–43, говори о томе како се Наполеон Бонапарта противио српској револуцији и ослобађању од Турака. Чак је (Наполеон) изјавио султановом посланику да је Далмација запоседнута због Турске. Његов министар спољних послова Таљеран је у исто време објаснио да су у Пожунски мир, окупацијом Далмације, унесене одредбе корисне за Турску. Његови пукови су ушли у Книн 16. фебруара 1806. затим одмах у Сплит и 8. марта у

Усїанак робова, а он је у Европи дочекан молитвом: „*Нека би Све-мо̀у̀ћи дао њобеду оїѡманском оружју*“.³⁴ Ова молитва образложена је *сїѡрахом од ѡанславизма*. О томе Николај пише: „Ваше питање гласи: Зашто се Западна Европа, не изузимајући ни Енглеску ни Француску па чак донекле ни Америку, плашила кроз цело столеће од такозване *Словенске оїасносїи*? Мој одговор гласи: Зато што су господари, у којих су Словени робовали, слутили, и већ осећали, устанак робова,... Ко је измислио панславизам и објавио га свету? Пангерманисти. (...) *Панѡерманизам је ѡосїѡјао и ѡосїѡји, док ѡанславизам ниїи је ѡосїѡјао ниїи ѡосїѡји*. Оно што постоји јесте словенофилство.³⁵

Током боравка у Енглеској одржао је неколико предавања у којима је Енглезима представио своје виђење света и Европе. „Моја теза је једноставна и јасна. Ја тврдим: Европа није више центар и средиште светске цивилизације... Европа је у 18. веку престала да буде ценар најнапредније светске цивилизације. Она сада посрће и тетура по самој ивици провалије сопствене пропасти, похлепно се хватајући час за ове, час за оне променљиве вредности. Европа је помрачила извор светлости, изгубила прави пут и постала несигурни водич човечанства у будућност.“³⁶ У последњих 150 година Европа је пролила више људске крви, него цела Азија у последњих хиљаду година,³⁷ да би нешто даље закључио: „Очигледно је да су европски народи изгубили духовну подлогу свога живота. Другим речима разорена је покретачка снага која ствара цивилизацију. (...) Европа данас стоји на самом рубу сопствене пропасти. Свет се само може заваравати са материјалним напретком. Али, потпуно је сигурно да ни једна цивилизација у историји није пропала због глади за хлебом, већ због духовне глади.“³⁸ Када говори о *Сїварносїи и*

Макарску, (стр. 35). „*Наїѡлеон је сїѡраховао од срїске државне ауїѡномије и намеїѡао јој сїѡїѡус ѡѡкраїнске ауїѡномије сулїѡановѡ царсїѡва*.“ А када је Карађорђе, ипак, створио Српску државу за Наполеона је то био знак за узбуну. Зато је покушао да продором преко Црне Горе помогне Турцима и угуши српску буну, али је био спречен од Руске морнарице и Црногорске пешадије. Тада је Наполеон помогао реформу турске војске и дао јој своје чувене топове модела („Grebeauval“), којима је добијао своје чувене битке. Наполеон је нудио војну помоћ за разбијање српске опсаде Београда, *па чак и маршовање Мармоновог корїуса за окуїѡацију Србије*. Брзина којом су Срби заузели варош и тврђаву ово је онемогућила. Када ни то није помогло *орѡанизовао је заверу за убисїѡво Карађорђа*. Из овог времена остала је и претња Наполеона Србима да ће их уништити за пример осталим народима у Турском царству. О улози француског оружја и војних саветника у сламању Првог српског устанка видети зборник *Сїѡменица војводе Сїѡјана Чуїића*, Салаш Ноћајски, 1997.

³⁴ *Усїанак робова*, Сабрана дела, књ. III, стр. 36–37.

³⁵ Исто, стр. 40 и 41.

³⁶ *Духовни ѡреїѡрод Евроїе*, стр. 744.

³⁷ Исто, стр. 751.

³⁸ Исто, стр. 751–752.

обмани мира владика Николај уочава опет лаж: „Кад се на европском континенту говори о слободи и о еманципацији загледајте у корен тога и видећете да је све то лажно – да је и даље крајњи циљ – *попљачкињавање груђих*, мање организованих и мање еманципованих,“ да би нешто даље записао: „Имајући све то у виду кад говоримо о европској цивилизацији не можемо а да не кажемо да то није цивилизација слободних људи, него више робова или у најмању руку бораца за слободу. *Јер приишјено попљачкињавање ходи међу људима у новом руху али увек по истјој циновској мери и тежини.*“³⁹

У свом познатом раду *Рај и Библија*⁴⁰ он Европу назива Вавилоном⁴¹ проричући јој нови рат: Европа је чак зрелија од (САД – ЗМ) за рат.⁴² Међутим, Николај не штеди ни Америку: „О, ви Американци, о ви Европејци! Како сте много страдали и како ћете много још страдати! *Сва њакозвана култура ваша свела се на борбу за моћ, за надмоћ.*“⁴³ И како видимо, није погрешно. Догодио се Други светски рат, а после њега борба за моћ, тј. надмоћ наставила се. Ученици су и овај пут, изгледа, понављали и из страдања нису ништа, или скоро ништа нису научили.

У књизи *Земља недођија, једна модерна бајка*⁴⁴ Николај Европу назива „земљом недођијом“. Земља недођија означава земљу среће коју су политички агитатори увек обећавали а никад видели пре смрти. На питање саговорника (Немца) да ли тако мисли и о политичким партијама и теоријама у целој Европи, Николај одговара:

„– Да, у целој Европи, какве су оне сада“.⁴⁵

Зашто је то тако у Европи?

За Николаја узрок европског лудила је у европским материјалистима и агностицима који теже да своје идеје реализују. „Кад би европски материјалисти и агностици скривали своје лудило у себи, и држали своју несрећу само за себе, они би били мале штеточине. *Али је особина лудила да учи груђе, и несрећа да се прошири. Гоњени руком немира они се намећу друштву за учишеље и вође.*“⁴⁶ Иако се Европа развија и напредује у материјалном и техничком смислу етика виче: *НЕ ТИМ ПУТЕМ?* Међутим, Европљани иду тим путем. Зато Николај пише нови рад који има метафоричан наслов *Разговор са ђаволом* у коме пише:

³⁹ *Сиварности и обмане мира*, стр. 764.

⁴⁰ Овде је наводимо према Сабраним делима књ. IV, Химелстир, 1984.

⁴¹ Исто, стр. 182.

⁴² Исто, стр. 181.

⁴³ Исто, стр. 183.

⁴⁴ Сабрана дела, књ. XII.

⁴⁵ Исто, стр. 13.

⁴⁶ Исто, стр. 18.

„– А ти још верујеш у одржање Европе! Велиш, постоје велике народне масе у Европи што се Њега држе? Знам ја то. *Али све ћу ја њо привесити у свој обор као љују сѝоку*, како моји верни докторанти и називају те народне масе, које они хоће да васпитавају и преваспитавају, наравно *на зло и њо мом рецејѝу*“ – вели ђаво.⁴⁷ Да ли је, дакле, модерна Европа дело Сатане?⁴⁸

У раду *Жејѝве Госѝодње*⁴⁹ Николај поново размишља о Европи: „Двадесети век је феноменалан мимо све минуле векове у томе што милиони људи ѝуѝују а не знају камо ѝуѝују, не знају циљ своѝа живоѝноѝ ѝуѝовања. Зар се такви могу назвати нормалним? Па још и хришћанима?

У незнању ова људска бића, жедна среће и заведена погрешним теоријама и лажном пропагандом, сматрају најближу станицу, или постају, циљем свога животног пута. А те станице носе привлачан назив: *Кулѝура, Проѝрес, Цивилизација, Срећа, Хуманиѝеѝи, Земалски рај*, итд. Међутим, све се оне могу назвати општим и правим именом: *Разочарење*.“⁵⁰ Оно што нуди спас јесте византијска цивилизација, која је „најдуховнија и најнебеснија цивилизација на земљи.“⁵¹

У свом знаменитом делу *Изнад Исѝока и Зајѝага* Николај много више пажње поклања Европи и месту српског народа у тој Европи. „Кад говоримо о Западу ми мислимо опет на кућу подељену унутра у самој себи. То је папизам и антипапизам (у разним облицима протестантизма). Ово су два пута западног човечанства, оба погрешна.“⁵² У Сусрету са оваквим Западом Срби су *ѝодлеѝли*: „И кнез Милош и Љубица, па чак и Вучић, увиђали су опасност од ‘немачкара’ али им нису могли одолети. Викали су и претили, али пробијену брану нису могли учврстити. Кнез Александар је подлегао утицају Запада безвољно и малодушно; кнез Михаило драговољно, а краљ Милан свим срцем и душом.“⁵³

⁴⁷ Исто, стр. 35.

⁴⁸ Питање да ли се Сатана на Западу враћа, да ли је мода или вера? актуелније је него икада. Тако познати словеначки психолог Јанко Бохак у свом раду *Se hudič vgača, Naša družina*, Ljubljana, št. 1, 1999. str. 20 пише: „Не претерујемо, ако поред алкохола и дроге у сатанизму видимо нову опасност, нови облик омамљивања“. А у зборнику који је приредио Ђакон Иван Глушчанин, *Сатанизам – мода или вера?*, Београд, 1998. имамо неколико преведених радова са немачког и словеначког где се читалац може уверити колико је Николај добро опажао процесе и појаве у Европи његовог времена.

⁴⁹ Сабрана дела, књ. XII, стр. 206.

⁵⁰ Исто.

⁵¹ Исто, стр. 220.

⁵² Сабрана дела, књ. XII, стр. 795.

⁵³ Исто, стр. 799.

Иако је та Западна Европа увек мислила лоше о Србији⁵⁴ „Турци су предали кнез Михаилу кључеве од градова, а кнез Михаило почео је предавати кључеве српске духовне самосталности Западу. Последњи Обреновићи и Карађорђевићи ту су предају довршили. И те кључеве Запад држи у својим рукама и царује над Србијом.“⁵⁵ А што је најгоре Николај сматра да Запад не може да реши економско питање савременог света па ни своје. „Проблем економски није могла решити ничеанска Европа – а таква је била сва западна Европа – њега ће решити само словенско православље, непретенциозно, ненаучно.“⁵⁶ И ко се бунио против драговољне предаје Западу – пита Николај? „Црква православна са сељачким народом својим. Кроз цео деветнаести век свештеници су српски викали и писали: ‘Трули Запад! Трули Запад!’ *Бранимо се од ѿрулоџ Зайага!*“

3.1. ЗАПАДЊАЦИ – БЕЛИ ЂАВОЛИ

Част нека је свештенству српском. Част сељачком народу српском! „Срам на безглаву *џосиоду српску*.“⁵⁷

Међутим, српски свештеници су исмевани због свог одлучног става против јеретичког Запада. Свештеници су исмевани као „русофили“ и „назадњаџи“.⁵⁸

Овде, дакле, долазимо до кључног питања, а то је *зашто је Запад ѿруо, односно јехѿичав (ѿуберкулозан)*, како то вели владика Николај?

На ово питање Николај одговара: „У ствари хришћански Запад нема смисла за философију. Историја западне философије јесте историја највећих заблуда у прошлости човечанства.

– На Истоку влада мир, на Западу немир.

⁵⁴ О томе Николај на више места сведочи. „Од цивилизације Средње Европе, ми смо примили мало светлости са много сенки“. *Енџлеска и Србија*, књ. III, стр. 636; исто и у раду *Место Србије у свейској историји*, књ. III, стр. 417.

⁵⁵ *Изнад Исѿока и Зайага*, стр. 799.

⁵⁶ *Словенско време*, књ. III, стр. 211.

⁵⁷ *Изнад Исѿока и Зайага*, стр. 799.

⁵⁸ Исто. О ширем схватању Европе у православној богословској мисли видети код о. Гергије Флоровски, Европа, Свети оци и унутрашње памћење цркве, *Теолошки погледи*, Београд, 1–4, 1991. Где се каже да и независност од Запада не значи и истинско ослобођење. Оно је дубља, онтолошка категорија. Епископ Атанасије (Јевтић), Хришћанска визија Европе из православне перспективе, Реферат на V Европском екуменском сусрету у Сантјаго де Кампостела, Шпанија, 12–18 новембар 1991, Богословље, Београд, 1–2, 1991. Епископ Данило (Крстић) у интервјуу Владимиру Димитријевићу такође говори о православном виђењу Европе. *Знаци времена и знаци наде*, манастир Хиландар, Београд, 1997. Т. Мангала, Кад би Европа имала дух Свете Горе, *Православни мисионар*, Београд, 1, 1998.

Мир почиње у човеку па се шири на друштво. И немир почиње у човеку па се шири на друштво.

– На Западу је немир. Тај немир створила је машта учених западњака, која их је љуто заварала. Машта им је поништила сва решења, која их је љуто заварала. Машта им је поништила сва решења, којим су живели у миру преци њихови, и сва праисконска питања отворила поново као рашчешане ране. *Због тога је на Западу све постојало ишчањем...* Све је само питање и питање. (...) Ниједно питање западна наука није решила. *Јер је западна наука челична чеша у рукама антихристина*, четка што раздире старе ране и отвара нове.⁵⁹

Ипак, најзначајније мисли о Европи Николај је написао за време заточеништва у злогласном концлагору Дахау, код Минхена у Немачкој. У овом делу Николај почиње своје мисли о Европи размишљањем о Југославији. Он пише: „Југославија је значила *пркос Христу*, пркос Светом Сави, пркос Српству, пркос српској народној прошлости, пркос народној мудрости, и народном поштењу, пркос свакој народној светињи – пркос и само пркос.“⁶⁰ Као пркос Богу морала је пропасти, и пропала је.

А Европа? О њој Николај беседи: „Некада се апостол Павле тужио на Јевреје што не живе по Божјем закону, говорећи: *јер се име Божје због вас хули међу незнабошцима* (Рим. 2, 24). У наше дане рекао би свети Павле јеретцима и безверцима европским: име се Христово због вас хули међу незнабошцима на све стране, и у Африци, и у Индији и у Китају и по осталима. Јер догађа се оно што је Господ говорио за Јевреје: *Где год дођоше оскврнише светино име моје* (Језек. 36, 20). *Сви незнабошци мрзе Христина због хришћана. Сви га одбацују јер чују од хришћана како га се и они сами огричу у име своје културе. А културне и кришћане западњаке називају БЕЛИМ БАВОЛИМА*. Трагом тих белих ђавола, тих поклоника културе, нових идолопоклоника пошли су и многи синови српски.“⁶¹ Јер, култура је за Николаја ново незнабоштво, ново идолопоклонство. Због слеђења ових Европејаца, који су одавно објавили рат Христу, и ми смо пропали, тј. Југославија. „Али, авај Боже,“ говори владика Николај, „ми смо пошли за онима који су пољубили као нашарани гробни сиоменици, а унутра су мртве кости и смраг.“⁶²

⁵⁹ Исто, стр. 804.

⁶⁰ *Говори српском народу кроз тамнички прозор*, стр. 192.

⁶¹ Исто, стр. 200. Е. В. Ешман, Проблеми европске црквене политике, у *Хришћанство и политика*, Бели анђеоски, Шабац, 1998. стр. 31. и даље говори о појави свештеничке демоничке на Западу, а које је мимоишло источно хришћанство. Она се огледа у тражењу политичке и социјалне власти свештенства. Изгледа да је владика Николај ово проширио и на Западне хришћане.

⁶² Исто, стр. 206.

Африка и Азија, вели Николај, називају Европејце *белим демонима* према томе, *они би могли Евроју назвајти Бела Демонија. Назвали би је Бела због боје коже, а Демонија због црне душе*. Јер, се Европа одрекла јединога правога Бога и заузела престо и став римских ћесара. И као римски ћесари пред пропаст Рима објавила је свима народима на земљи, да се свако може клањати својим боговима како зна и уме, *Евроја ће њо њолерисајти, али да се сви морају клањати њој као врховном божанству, било њод именов Евроје, било њод именов културе*.⁶³

Узрок мрачне трагике западног човечанства, који, ево, за кратко време изазива два светска рата, према Николају, може се објаснити једном речју. *Јер су изабрали Вараву умесно Христа*.^{63а} Зашто се догодио овај избор на Западу? Одговорност за овај избор пада, према Николају, на науку и научнике. „Тешки смрадни гасови од лажних наука (преко истих таквих учитеља, гуруа, проповедника...) затровали су сав ваздух на Западу.⁶⁴ Европа живи у зачараном кругу проналазака. Ко изиђе с неким новим проналаском, тај се оглашава за генија. Ко пак опсује туђе проналаске, тај се оглашава за доктора науке. Проналасци су европски многобројни, скоро безбројни. Но ни један од тих проналазака не чини човека бољим, поштенјим и просвећенијим. Европа за последњу хиљаду година није се јавила ни са једним јединим проналаском у области духовној и моралној, но само у области материјалној. *Проналасци евројски довели су човечанство на обронак њројаси,...*⁶⁵ Зашто? Зато што Европа све своје проналаске у току последњих двеста година употребљава за *своје самоубиство* у светским ратовима, на злочин, на мржњу, на рушење, на превару, на изнуђивање...⁶⁶

Иако је Европа презрена од свих континената она и даље истрајава на политици да Христос није чудотворац, него она, Европа. „Ја сам пронашла бусолу, ја сам избројала звезде, ја сам израдила микроскоп и телескоп... ја сам богиња проналазака машина, парних бродова и железница, електричних справа и направа, ја проналазачица телеграфа и телефона, и радија и телевизије. Ја па ја, па ја, па ја! Ја сам у овом веку главни чудотворац. Не постоји више Бог

⁶³ Исто, стр. 274.

^{63а} *Кога хоћете да вам њусим: Вараву или Исуса?* Али на превелико незнађење многобошца Пилата повикаше у глас једнобожни Јевреји: Вараву, Вараву! (бунтовник и крвопија)... *А штиа њу учиниши са Исусом?* На то једнобошци залајаше као гладни шакали: *Расјни га! Расјни га!*

⁶⁴ *Говори...*, стр. 214. Очигледно да православље није безгрешно када је у питању Европа, пошто је и оно учествовало у стварању европске културе. О томе опширније видети код Панајотис К. Христу, *Учешће Византинца у формирању европске културе*, *Теолошки њогледи*, Београд, 1–4, 1996.

⁶⁵ Исто, стр. 274.

⁶⁶ Исто.

чудотворац; то је бајка старих глувих времена. Постоји само Европа као чудотворац.⁶⁷

А Словени, претежно они били су полигон ове политике. „*Чини́ти зло, ѿо је ѿосѿала сѿрасѿ Евроѿе. Тиранисаѿи, свеѿиѿи се, ѿљачкаѿи, ѿревозносѿи се, унишѿаваѿи, речју чини́ти зло у ѿо-ме је врлина.*“⁶⁸

Како они схватају културу? Појам културе, говори владика, се код њих састоји у поштовању твари, тј. видљиве природе и служењу њој већма него Творцу природе. Смртни богови и обожена природа! То је за сада последња станица западног човечанства у незадрживом и вековном срљању са висина Христових у тартар сатанин. То је врхунац изједначења крштених људи на Западу са негдашњим паганизмом римским и садашњим азијским. Хиљаде књига годишње објављују они све у славу великих људи и у похвалу своје културе, и хиљаде новина дневно стоје у служби исте пролазне лажне славе и у служби похвале човечјих дела под надувеним именом културе.⁶⁹ „Јер, кад мишљаше Европа да је културна, она подивља. И кад мишљаше да све зна, онда полуди. И кад мишљаше да је врло јака, онда беше ништавна као паучина.“⁷⁰

Ова Европа се хвали културом, она се хвали не неким, него нечим, јер, и други народи имају своју културу, те им европска није потребна. Неки, пак, народи као Индијани и Кинези имају културу много лепшу, разрађенију и утанчанију, од европске културе, због чега они и мрзе и презиру европску културу. Зато кажемо: *ако се Евроѿа хвали кулѿуром, она се хвали ничим.*⁷¹ Ово брине Николаја, јер он жели да се Европа хвали Хришћанством као својим најдрагоценијим наслеђем и највећим достојанством.

И сада долазимо до кључног питања. *Шѿа је Евроѿа?*

За владикy Николаја Европа је похот и памет. Обоје човечје: човечја похот и човечја памет. А то двоје оличено је у папи и Лутеру. Шта је, дакле, Европа, папа и Лутер. Засићене људске похоти до врхунца, и засићене људске памети до врхунца. *Евроѿски ѿаѿа је људска ѿохоѿи за влашћу, Евроѿски Луѿер – људска решеносѿи да све објасни својом ѿамећу.* Папа као владар света и научник као владар света. То је Европа у суштини својој, битно и историјски.⁷²

⁶⁷ Исто, стр. 279. Упор. *Биѿи и раѿиѿи*, стр. 519.

⁶⁸ Исто, стр. 278.

⁶⁹ Исто, стр. 217.

⁷⁰ Исто, стр. 234.

⁷¹ Исто, стр. 245. Упор. *Тако је ѿоворио Зараѿусѿира*, стр. 542–556.

⁷² Исто, стр. 236.

3.2. ХРИСТОС ИЛИ ЕВРОПА?

„Папизам се служи политиком, јер тако се само долази до власти. Лутеранизам се служи философијом и науком, јер тако мисле доћи до памети. Тако је похот дигла рат против памети и памет против похоти. *То је нова вавилонска кула, њо је Европа*. Али је у наше време устало ново поколење европско, које је венчало похот и памет у атеизму а одбацило папу и Лутера. Сад нити ко скрива похот нити хвали памет. *Људска њохот и људска њамет венчани су у наше дане и створен је један брак који није ни католички ни лутерански, негачи очигледно и јавно сајтански. Данашња Европа није више ни њајска ни лутеранска. Она је изван њога и ван њога*. Она је скроз земаљска, и без жеље да се пење на небо ни са пасошем непогрешивог папе нити пак уз лествице памети протестантске.“⁷³

Ако би се историја последња три столећа, осамнаестог, деветнаестог и двадесетог, хтела назвати једним правим именом, онда се не би могло наћи подесније име него: *Пројокол суђења између Европе и Христја*. Јер, за триста последњих година ништа се у Европи није догодило што не би имало битне везе са Христом Богом.

На суду између Христа и Европе стварно се збива следеће: Христос говори Европи, да је она у Његово име крштена и да треба да остане верна Њему и Његовом Јеванђељу. На то оптужена Европа одговара:

– *Све су вере једнаке*. То су нам рекли француски енциклопедисти... *Европа њолерира све вере као народне сујеверице због својих империјалистичких инјтереса, но сама она не држи се ни једне вере*. Када постигне своје политичке циљеве, онда ће се она брзо обрачунати са овим народним празноверицама.

На то Христос с тугом пита.

– Како можете, ви људи, живети само империјалним, тј. материјалним интересима...⁷⁴

Дакле, пита Николај, по ко зна који пут – шта је Европа?

„То је други Јерихон. Првенац Европе јесте папа а мезимац Европе јесте безбожник. Речено је за стари Јерихон, кад је проклињан да ће на првенцу своме засновати нови Јерихон а на мезимцу своме поставити му капију (Исус Навин 6, 26).

Шта је Европа? Јерес. То је јерес. Најпре папска архијерес потом лутеранска јерес, па калвинска, па суботарска и тако скоро без

⁷³ Исто. Упор. Драган Суботић, Православље изнад Истока и Запада у богословској мисли Николаја Велимировића и Јустина Поповића, у зборнику: *Шта нам нуди православље данас*, приредила Гордана Живковић, Градина, Ниш, 1993; упор. Драган Суботић, *Ејиској Николај и њавославни бољомљачки њокреј*, Нова искра, Београд, 1996.

⁷⁴ Исто, стр. 269–270.

краја. Конац свих тих јереси завршава се атеизмом, тј. безбожницима европским,... Како може такав град опстати? *Како може служи́ти за у́глед и́ај нови Јерихон? Нико́ме осим ѓлу́ицима.*⁷⁵ *Али ои́ку-да да се међу ѓлу́ицима нађу Срби – и́иша се Николај?*

И за Николаја је проблем што то његова браћа не виде и следе ту и такву Европу. Зато он тражи да се они (његова браћа изјасне): *Да ли су уз Европу или Христиа? Уз смрт или уз живот?... Он саветује да се изабере живот.*

Када је Србија у питању и овде Николај предлаже решење. *„Србија је сусед Европе, али Србија није Европа. Нека ѿмогне Европи, ако хоће и може, али нека се не улева у Европу и не губи у Европи.* Потребно је поћи путем отаца наших и нећемо се преварити. Услов да се то постигне је да се Срби врате на прави пут пре Европе и мимо Европе.⁷⁶

А ти Србијо, пита владика, куда си пошла за Европом? Ти никада ниси ишла њеним путем и никад за њом. Ти си имала своју мисао, своју веру, свога Господа и свој пут. *Назад, на своје*, ако хоћеш да се спасеш и живиш.⁷⁷

Али Србија се застидела и заруменила, јер је и она пошла за Европом. Удружила се са отпадницом. Повела се за блудницом. *„Ако ћеш променити свој пут, нека си благословена“*⁷⁸ – тек тада.

ЗАКЉУЧАК: КА САВЕЗУ ПРАВОСЛАВНИХ НАРОДА БАЛКАНА И РУСИЈЕ

Николај је, како видимо, заговарао сасвим другачије решење за Балканске народе, посебно за Србе. *„Карађорђева идеја о савезу слободних народа Балкана запечаћена је Вождовом крвљу у Радовању и чекала је своје остварење до сада ето 120 година. Но то је идеја велика и спасоносна, те ће се с Божјим благословом и остварити, ако је сви Балканици ѿрихваће.“*⁷⁹ Савез Балканских народа није једини политички циљ Николаја. Он заговара да се ови народи, после свог уједињења, удруже са Русијом. Тако у свом раду *Србски народ као Теодул*, то отворено и каже: *„Царство балканских народа са царством светије Русије – не Русије неруске и чивујске, него светије ѿправославне Русије – може донети целом човечанству срећу*

⁷⁵ Исто, стр. 323–324.

⁷⁶ Исто, стр. 250. Упор. *Ниче и Досиојевски*, Светосавски говор Др Ник. Велимировића у Богословји Св. Саве 1912. године.

⁷⁷ *Говори...*, стр. 336.

⁷⁸ Исто, стр. 280.

⁷⁹ *Србски народ као Теодул*, Сабрана дела, књ. V, стр. 681.

и остварити оно мистично хиљадугодишње царство мира на земљи, које се показало на павлосу у визији ономе славном апостола визионару, светом Јовану Еванђелисту. Јер тај милениум још није у историји света остварен. А оно што је суђено од Бога, мора се остварити. Ко ће остварити ако не они, који су до сада били највише мучени и презирани, сечени и жажени, иј. Словени и остали православни народи. Речено је србском пословицом, да на мрзану кућа остваје. А у Руским народним причама увек је презрени и "глухи" Иванушка на крају морао сававати своју браћу, која су се правила павитија од њега. Тако ће православни Словени са осталим православним народима, као мрзан и презрени Иванушка, сававати обе хемисфере света, Исток и Запад."⁸⁰

Каквим програмом?

Да ли насиљем, освајањем, гордошћу, себичношћу, палежном теократијом, светском аутократијом, вашарском демократијом?

„Не, него теодулијом“ – одговара свети владика Николај.⁸¹

Зоран Милошевић

⁸⁰ Исто, стр. 681.

⁸¹ Исто, стр. 682.

ВЕРА И НАУКА

ДА ЛИ ЈЕ 1923. = 2001?

Знајте да морате служити не временом, већ Богу.

Св. Атанасије Велики

ДЕО I – 1923.

Јануара 1920. објављена је патријаршијска и саборна посланица васељенског патријарха у Цариграду „Христовим црквама свуда у свету“. У овој посланици васељенског православног патријарха, у којој се ни на једном месту не помиње Православље, поред осталог се каже:

„...По нашем мишљењу, такво пријатељство и усрдна духовна склоност једних према другима може се показати и изразити нарочито на следеће начине:

а. Прихватањем једнообразног календара за прославу великих хришћанских празника у исто време од стране свих цркава.“

Овом посланицом положен је темељ за одржавање конгреса који се збио три године касније.

1. СВЕПРАВОСЛАВНИ КОНГРЕС. – У својој књизи *УСПОМЕНЕ, ДОЖИВЉАЈИ, САЗНАЊА*, Милутин Миланковић каже следеће:

„То се десило првога априла 1923. године. Кад тога дана дођох у уобичајено доба у своју собу Универзитета, затекох на писаћем столу писмо Министарства вера, а у њему саопштење да ме господин министар¹ позива на врло важан и хитан разговор. Одјурих у министарство. Ту ми већ помоћник министров саопшти велику новост. Васељенски патријарх, поглавица православних цркава, сазива за први мај у Цариград конгрес свих тих цркава. Главни предмет тога састанка и договора биће реформа старог јулијанског календара. Господин министар жели да се о томе питању са мном посаветује. Одмах иза тога саопштења уђох у кабинет министров...

¹ Тадањи министар био је Љуба Јовановић.

Тада ми господин министар прочита позив Васељенског Патријарха и рече: »Ево прилике и могућности да нађемо излаз из тог тешког стања. Ако се у Цариграду спроведе таква реформа нашег старог календара да његови свеци падају у исте дане када и свеци грегоријанског, онда је наше календарско питање решено, бадавадисање уклоњено, а и наше национално јединство стављено на чврсту основу. Зато је Краљевска Влада са великим задовољством примила позив Васељенског патријарха и одлучила да му се одазове. Мени, а вама тим више, познат је цео историјат нашег календарског питања. О њему има да главну реч каже астрономска наука. Зато сам предложио краљевској влади да вас пошаље на тај конгрес као свог изасланика. Наша православна црква прихватила је наш избор, а влада се сагласила да изасланика цркве, црногорског митрополита Гаврила Дожића, призна и за свог властитог. Он ће узимати реч у чисто црквеним питањима која су, поред календарског, стављена на дневни ред конгреса. Ви ћете својим научничким ауторитетом иступити у питању реформе календара. Ваша пуномоћја леже спремна за потпис. Наше Министарство иностраних дела даће вам дипломатски пасош и снабдети вас новчаним средствима потребним за путовање и боравак у Цариграду, а како одговара рангу изасланика. Треба само да ми дате ваш пристанак и примите моје инструкции за вашу нову мисију.«

Дадох свој пристанак и добих потребне инструкции. Оне су биле строго поверљиве природе и зато их не могу овде саопштавати, но оне ће се прозирати из улоге коју сам играо на цариградском конгресу.“

1.1. *Опшарање конгреса.* – Предлог са којим је требало да иступи ова државно-црквена или црквено-државна делегација дао је Максим Трпковић, а усвојио га је Синод српске православне цркве.

Милутин Миланковић вели да су у раду конгреса у Цариграду узеле учешћа скоро све православне аутокефалне цркве, а оне које не послаше своје заступнике изјавише свој пристанак на све одлуке конгреса.² Владало је расположење да на сваки начин треба уклонити разлику од 13 дана која постоји између јулијанског и грегоријанског календара. Али, разилазили су се у начину како то извести. Једни су били да треба уклонити разлику, али остати при јулијанском календару и сачекати заједничко решење. Јер, образлагали су они, до разлике ће доћи тек 2100. године, а дотле има доста времена за нове договоре и решења. Други су били за потпуно усвајање грегоријанског календара. Српска делегација није била ни за једно од поменутих решења. Разлог за давање великог значаја календарској реформи лежи у чињеници да је постојао план да се уђе у преговоре

² Имајући у виду хаотично стање у Русији и недефинисан статус многих, данас аутокефалних цркава, оваква тврдња је доста проблематична.

са протестантским црквама и римокатолицима око уједначавања календара. Због тога се тежило да се изађе са што тачнијим и комплетнијим предлогом. Јер, да би се касније избегле могуће примедбе друге стране, тражило се да буде заснован на што је могуће чвршћим научним темељима.

На отварању је утврђено да су поднета два предлога реформе – Румунске и Српске православне цркве. Ради ефикаснијег рада конгреса, одлучено је, после прве седнице, да се образују три комисије: каноничка (у коју је ушао митрополит Гаврило), научна (у њој је био Милутин Миланковић) и практична.

1.2. *Румунски предлоџ*. – Румунски предлог је био крајње радикалан. Проста година траје 364 дана или тачно 52 недеље. Сваки датум у години има свој дан у недељи, који је непроменљив и непромерив. Разлика од једног дана и прекобројних сати у свакој години скупља се у једну недељу која се сваке пете године ставља између 31. јуна и 1. јула, а не припада ниједном месецу. Сваке 40. године испушта се једна прекобројна недеља настала због размака више категорије, па се на тај начин држи корак између средње дужине календарске године и дужине тропске године.³ Година је подељена на 4 дела. Сваки од делова је једнак по дужини. Прва два месеца у сваком тромесечном периоду имају по 30 дана, а последњи месец периода је са 31 даном. Завршни месеци су март, јуни, септембар и децембар. Ускрс је фиксиран за 29 април, без обзира на месечеве мене. Овим су укинута и остали покретни празници.

Као аутор овога календара конгресу се легитимисао члан румунске делегације, сенатор Драгић. Међутим, незванично се сазнало да је стварни аутор био барон Бедеус из Сибиња (Ердеља), али се као неправославни није смео појавити са својим предлогом православног конгресу.

1.3. *Предлоџ српске делегације*. – Трпковићев предлог реформе гласи:

1. Из старог календара треба изоставити 13 дана.

³ Да се не постиже нека нарочита тачност, показује једноставан рачун: Разлика између тако дефинисане године и тропске године износи 1 дан 5 часова 48 минута 46 секунди. Убачена недеља има 168 часова, док се горе поменута разлика накупи на само 149 часова 30 минута 50 секунди. Значи да је сваки период од 5 година краћи за 18 часова 29 минута 10 секунди од убачене седмице. Када се врши корекција после сваких 40 година, онда је накупљена разлика 147 часова 53 минута 20 секунди. Тих 20 часова и неколико минута разлике до 168 часова вероватно се пребацује у наредни обрачунски период. На тај начин се, опет вероватно, донекле изједначаје следећи петогодишњи период. Пошто о овим вишим категоријама изједначавања немам никаквих података, ово су чисте претпоставке. Могло би се, зато, сасвим логично претпоставити да је први период од пет година који наилази после 40 годишњег периода избалансиран, па он не учествује у образовању следећег 40 годишњег циклуса.

2. Биће година две врсте: простих са 365 дана и преступних са 366 дана. Преступне године ће бити оне које се могу поделити са 4 без остатка (као што је и до сада).

3. Секуларне године (2000, 2100 итд.) биће преступне ако подељене са 9 дају остатак 0 или 4. Све остале секуларне године биће прости (ново правило).

Следила је табела

1900	2000	2100	2200	2300	2400	2500	2600	2700
2800	2900	3000	3100	3200	3300	3400	3500	3600
3700	3800	3900	4000	4100	4200	4300	4400	4500

Сви месеци у години задржаће исти број дана који и сада имају, а непокретни празници падаће на исте датуме као и по староме.

4. Ускрс ће се празновати после равнодневнице (21. марта) у прву недељу која падне од 14. искључно до 21. дана закључно од младине месечева. Тако је прописано Апостолским установама (књ. V гл. 17).

Дани младине месечева броје се просечно од конјукције по јерусалимском времену. Конјукција се рачуна као први дан, а пун месец као 15. дан младине, сагласно пракци Александријске цркве. Пасхална граница или 14. дан пада просечно 1 дан *пре* пуног месеца. Ускрс ће се поклапати са пуним месецом сваки пут када 14. дан падне у суботу, а то ће бити просечно по 1 пут у 7 година, или 14 до 15 пута у 100 година. Уопште сваки пут кад први пун месец после 21. марта падне у недељу, биће и Ускрс истог дана. Тако је било по староме календару у 4. и 5. веку док је био тачан, а тако ће бити и по овоме пројекту.

Пасхална граница или 14. дан одређује се за сваку годину по 19. годишњем кругу или златном броју са основанијима (епактама). Тако је било и по старом календару. Овај начин је мање тачан, али је zgodнији и практичнији од астрономског израчунавања.⁴

Трпковићев предлог је садржао и нови приступ Пасхалији. Наиме, после дугогодишњих истраживања он је дошао до закључка да се Васкрс треба празновати:

а) после пролетње равнодневнице – 21. марта

б) у недељу

в) која се поклопи са првим пуним – пасхалним месецом или у најближу идућу недељу ако се не поклопи са њим.

Новост коју он уноси је да се Васкрс може празновати и у недељу када је пун месец. Сем тога, његов епактни рачун је знатно побољшан у односу на григоријански.

⁴ Овај текст је дат према Прилогу бр. 1 из дела Милутина Миланковића РЕФОРМА ЈУЛИЈАНСКОГ КАЛЕНДАРА, Београд, 1923, СКАНУ.

1.4. *Раг на новом календару.* – Митрополит Гаврило Дожић је успео да у каноничној комисији прихвати Трпковићеву интерпретацију Пасхалног правила.

У научној комисији су, поред професора Миланковића била и два румунска представника. Из бојазни да не буде надласан, професор је успео да комисија да своје мишљење о предложеним пројектима, а да се одлука донесе на пленарној седници. Али, како ни један од предлога није могао да задовољи иоле озбиљнију анализу, поверено је професору Миланковићу да пронађе решење из ћор-сокака у који је упала реформа календара. Што се тиче Трпковићеве интерпретације Пасхалног правила, оно је остало на снази, мада је његов предлог реформе одбијен.

Како је требало отклонити разлике између јулијанског и грегоријанског календара, али тако да то не буде пуко прихватање папског календара, Трпковићев предлог није прихваћен, пошто би по њему већ 2000. године дошло до разлике. Јер, по Трпковићевој схеми, 2000. година била би проста, док је и по григоријанском и јулијанском преступна.

Предлог који је у току трајања конгреса израдио професор Миланковић овако је формулисан:

1. Из постојећег календара треба изоставити 13 дана.
2. Просте године имају 365 дана, а преступне 366. Преступне су оне које су без остатка дељиве са 4.
3. Секуларне године ће бити преступне ако њихов број векова подељен са 9 да остатак 2 или 6. Остале секуларне године су просте. (На овај начин отступање између григоријанског календара и Миланковићевог настаје тек 2800. године, која је по Миланковићу проста.) Овим приступом добија се велико поклапање са астрономским прорачуном трајања године, разлика је само негде реда 2 секунде, односно тек после 40000 година разлика достиже 1 дан. Код грегоријанског се то дешава тек после неких 2000 и више година (ова разлика није тачно одређена и варира од 2500 до 3300, јер код првобитног грегоријанског календара нису многи, тада непознати ефекти, били узети у обзир).
4. Структура дотадање године се не мења, сви месеци остају са непромењеним бројем дана, а не мењају се ни датуми непокретних празника.
5. Узима се Пасхално правило по Трпковићу, али се пасхални месец одређује по грегоријанским епактама.

У овај списак правила нису унети разни детаљи мање-више техничке природе.⁵

⁵ Видети расправу проф. Миланковића *РЕФОРМА ЈУЛИЈАНСКОГ КАЛЕНДАРА*, Београд, 1923, СКАНУ.

1.5. *Оглука*. – Мада је израда новог предлога поверена професору Миланковићу од стране конгреса, са његовим усвајањем није ишло глатко.

Као прво, изненада су се појавили нови предлози. Митрополит визијски Антим дао је свој предлог реформе, с тим што се одређивање месечевих мена, пасхалног месеца и датума Васкрса вршило астрономским рачуном.⁶ Референтни меридијан у односу на кога би се вршило одређивање датума Васкрса био би онај који пролази кроз цркву Светог Гроба у Јерусалиму, на основу осматрања из опсерваторија у Атини, Београду, Букурешту и Петрограду.

Затим се појавио један предлог архимандрита Панкратијуса, који је објављен био још 1918. године у Цариграду. Интеркалационо правило за преступне године које се даје у овом предлогу врло је компликовано, па су сви били изненађени кад је реактивиран овакав један предлог.

Српска делегација је без двоумљења прихватила предлог митрополита Антима. Тако су биле задовољене жеље грчких цркава, па се очекивало скоро прихватање српског пројекта, поготово кад је уважена и примедба професора Панкратијуса, којом су Дионисијеви кругови замењени византијским.

Али, на следећој седници Васељенска Патријаршија излази са својим предлогом:

- задржава се јулијански календар
- избацује се 13 дана
- пасхални рачун се замењује егзактним астрономским рачуном.

Овим предлогом није решен проблем интеркалације, а није узето у обзир ни празновање Васкрса по Трпковићевој интерпретацији, мада га је комисија била прихватила.

Већина је била за прихватање предлога Васељенске Патријаршије. Српска делегација се нашла у незавидном положају, јер се о њеном предлогу није уопште расправљало. Зато је затражила да јој се Патријаршијини предлози доставе писмено. Затим је у приватним разговорима дала до знања да ће задржати резерве у погледу календарске реформе, односно да их неће прихватити ако се српски предлог не узме у разматрање. А без јединства свих конгрес пропада.

Дана 23. маја на пленарној седници професор Миланковић узима реч и оштро критикује фаворизовани предлог. Јер, само избацавање 13 дана без правила интеркалације у преговорима са западним црквама о изједначењу календара значи да признајемо своју немоћ.

⁶ Пре него што је изнет овај предлог митрополита Антима, на ручку код патријарха професор Миланковић изложио је своје мишљење у коме се заложио да се епактни рачун замени астрономским.

Зашто то чинити, када постоји српски предлог, у сваком погледу комплетан. Грчки представници су били поколебани, поготово кад је професоров предлог подржао румунски делегат, архимандрит Скрибан, уз захтев да се српски нацрт прихвати. Упркос противљењу другог члана румунске делегације, сенатора Драгића, који је тражио одлагање прихватања интеркалационог правила за период после преговора са западним црквама, интервенцијом васељенског патријарха српски предлог је прихваћен. Једино је избачена допуна да се Васкрс може празновати и на дан пуног месеца, јер се томе успротивио професор Антонијадис, делегат Васељенске Патријаршије, а подржали су га представници других Цркава. Са овим ставом се на крају сагласила и српска делегација. Текст одлуке дат је у Прилогу. Исто тако, у Прилогу је дат и текст друге одлуке, која се односи на иницијативу православних да се одржи један светски скуп о календарском питању.

1.6. *Распљећ.* – У својој аутобиографији⁷ професор Миланковић каже:

„Архијерејски сабор Српске Православне Цркве, одржан у Сремским Карловцима септембра 1923, усвојио је у принципу нови календар, али је спровођење те одлуке одложено за доцније, придржавајући се и надаље јулијанског календара са свим његовим грешкама и незгодама. Остале православне цркве прихватише, мање-више, григоријански календар.

Тако је одлука Свеправославног конгреса у Цариграду 1923. доживела исту судбину као и календарска одлика Александријаца, донесена 238. пре наше ере: одлучено, но не спроведено у живот. Па као што се о тој календарској реформи Александријаца сачувала само прибелешка, тако ће и одлука цариградског конгреса остати сачувана и прибележена потомству. Отвориш ли, драги читаоче, велику немачку енциклопедију, Мајеров лексикон, наћи ћеш онде у прегледу свих, бивших и садашњих, календара овај извештај.

‘Нови календар источне цркве, прихваћен 14. октобра 1923. Основне јединице: обичне године по 365 дана, свака четврта преступна са 366 дана, а од секуларних само оне које деобом са 9 дају остатак 2 или 6. Са таквом интеркалацијом добива се дужина средње календарске године од 365,2422 дана, па је само за 2 секунде већа од садашње тропске године.’

Па да се тиме задовољим!“

Незлобиви научник, какав је био професор Миланковић, није ни био свестан тада да је био само оруђе које је својим резултатима, и нехотећи, изазвало један од највећих расцепа у историји Православља.

⁷ Милутин Миланковић – *УСПОМЕНЕ, ДОЖИВЉАЈИ, САЗНАЊА II* – Нолит; Београд 1988; стр. 214.

Српска православна црква је стала на становиште да пре него што се пређе на нови календар кога је прихватила у Цариграду 1923. године треба постићи свеправославно јединство о томе, јер није хтела дозволити да се нарушава молитвено јединство. Тај став је утолико оправданији када се има на уму стање помесних православних цркава после Првог светског рата. Међутим, нису све помесне цркве биле тог мишљења.⁸ Јер, уместо реформисаног календара за редом, Васељенска патријаршија, Грчка архиепископија, Румунска православна црква и Александријска патријаршија, прихватају григоријански календар. Разбијено је молитвено јединство.

ДЕО II – 1997.

Шта би било то што је заједничко, што би дозволило да се постави једначина у наслову:

1923. = 2001.

2.0. *Заједничка сјона.* – Од својих почетака „хришћанство је примило и усвојило многе »форме« паганске религије не само због тога што су то вечни облици религије уопште, већ и због тога што се цела замисао хришћанства не састоји у томе да све »форме« у овоме свету не замени новим, него да се испуне *новим и исијинским садржајем*. Крштавање водом, верски обед, помазање маслиновим уљем – све ове религијске чинове Црква није ни измислила, ни створила, сви су они већ постојали у свакодневном религијском животу људског рода... Прихватајући сваку »форму«, црква је – у својој свести – враћала Богу оно што Му по праву припада, увек и у свему васпостављајући »пали лик«.⁹ Дакле, док је у првим вековима дошло до потпуне христјанизације друштва и друштвеног живота, на Западу се, од доба Ренесансе, догађа нешто супротно. То је време

⁸ Путујући у Цариград са митрополитом Гаврилом, професор Миланковић је са њим говорио и о реформи календара. Ево шта је митрополит, према њему, рекао о томе:

„Немам ништа против таквог предлога. Нашем празновању Ускрса месечина неће ометати, већ само улепшавати тај наш празник. А неће нас у томе ометати ни Јевреји. Кад смо се на то обавезали, треба да поднесемо тај Трпковићев предлог. Ако га остали делегати не усвоје, нећемо од тога правити питање. Наш главни задатак је да дођемо до споразума са свима осталим православним црквама. Само у таквом случају успеће календарска реформа, која нам је потребна као насушни хлеб...“

„Ни против тога (замене пасхалног рачуна – прим. писца) немам ништа. Но да такав предлог не поднесемо ми, већ да сачекамо да га когод поднесе. Онда вам стоји на вољу да кажете своје мишљење.“ Милутин МИЛАНКОВИЋ – УСПОМЕНЕ, ДОЖИВЉАЈИ, САЗНАЊА II – Нолит; Београд 1988; стр. 206.

⁹ Протојереј Александар ШМЕМАН – *Исијоријски љућ Православља*, Цетиње 1994, стр. 136, 137.

ужурбане, страсне жеље да се човек уздигне и постави изнад свега – изнад природе, изнад оних њему сличних, и коначно, изнад Бога, а настало је, јер је: „...видљиво незадовољство схоластиком и средњовековном концепцијом човека и света, реакција против онога што би се могло назвати ‘провинцијалним’, то јест потпуно *загњачким* хришћанством...”¹⁰ Јавља се рационализмом, па почиње да се тражи да се хришћанство прилагоди друштвеним новинама. Временом је овим захтевима обухваћен како католички, тако и протестантски Запад. Православни свет је дуго одолевао оваквом развоју, али је и његова отпорност временом слабила. Уносе се новине које су правдане на два начина. С једне стране новине су оправдане враћањем старим обичајима.¹¹ С друге стране, објашњавано је да се црква мора модернизовати и на тај начин наметнути свету – да црква, дакле, мора да иде у корак са временом.

2.1. *Og 1923. go 1948.* – После Свеправославног конгреса у Цариграду, јулијанском календару остају верне Руска (како она под московским патријархом тако и она загранична) Српска православна црква, Грузијска православна црква, Јерусалимска патријаршија и Света Гора. Остале цркве су, раније или касније, прихватиле григоријански календар за непокретне празнике. Али, у међувремену, било је још покушаја да се и поменуте цркве које су остале верне јулијанском календару доведу на папски. Тако се за 1925. спремила прослава 1600 година од Првог васељенског сабора. Српска православна црква је захтевала, да би се избегли неспоразуми настали после Свеправославног конгреса, да учествују све аутокефалне цркве, да се по комисијама изврши озбиљна припрема васељенског сабора, а да се потом одржи општа припремна конференција. Св. владика Николај је предводио српску делегацију која се опет одупрла захтевима за прихватање григоријанског календара на заседању међуправославне конференције 1930. у манастиру Ватопеду.

За цркве које су прихватиле григоријански календар настаје интересантна ситуација. Иако су многе прихватиле григоријански за непокретне празнике, јулијанску пасхалију¹² нико није смео дирнути.

Зато је баш јулијанска пасхалија постала главни предмет расправа како у Светском савезу цркава (ССЦ), тако и у помесним црквама. Саме предлоге који се односе на реформу црквеног кален-

¹⁰ Мирча Елијаде – ИСТОРИЈА ВЕРОВАЊА И РЕЛИГИЈСКИХ ИДЕЈА, том 3, пар.310, стр. 215, Просвета, Београд 1991.

¹¹ Отац Георгије Флоровски у вези са тим каже да „античко“ само по себи још није довољан доказ истините вере. (Према *Aspects of Church History*, Belmont, MA, 1975, стр. 15).

¹² Само се Финска православна црква у потпуности равна по григоријанском календару, укључујући пасхалију.

дара могуће је поделити на две групе: на предлоге који би се односили на предлоге за промену календара који садрже и нову пасхалију и на предлоге који се односе само на промену пасхалије.

Мада одлука Свеправославног конгреса 1923. о реформи календара никад није примењена у пракси, она се може сматрати првом у низу предлога. Исто тако је важна и друга одлука, којом се Васељенски патријарх овлашћује да представља све православне у Друштву народа, мада се она ретко помиње. Ова друга одлука указује да је већ било кругова, истина првенствено протестантских, који су узели чак у разматрање промену календара на бази 12 месеци, али да недељни период износи шест дана. Вероватно желећи да поврате првенство, одређени православни кругови су били вољни да прихвате и такву промену календара, чак и са непроменљивим датумом за Васкрс. Избијањем Другог светског рата утихнуле су активности на том плану. После Другог светског рата није више било предлога за промену календара од стране православних цркава.

2.2. *Активностии после Другоџ светскоџ рата.* – Године 1948. образован је Светски савез цркава. Сачињавале су га различите протестантске цркве. Захваљујући ранијим везама Васељенске патријаршије са протестантским црквама, нарочито са Англиканском, патријарх Атинагора објављује 1952. године Енциклику у којој је позвао поглаваре помесних православних цркава да се придруже ССЦ. Патријарх каже да „он (мисли се на ССЦ – *примедба аутора*) омогућава заједничке активности Црква и развије кооперацију“.¹³ Када се има у виду да су многе православне цркве у источноевропским земљама после рата биле подвргнуте великим искушењима од њихових тадањих народнодемократских власти, не чуди што су приступиле ССЦ, јер је то била једна од малог броја могућности за добијање материјалне помоћи и обезбеђивања неких стипендија у иностранству.

Међутим, ССЦ се интересовао и за друга питања¹⁴, а међу њима и за календарско. Тражио се начин да се уведе јединствени календар за непокретне празнике којима су се служиле остале цркве, дакле григоријански. То би био први корак. Следећи би требало да буде увођење јединствене пасхалије.

Патријарх Атинагора започео је своју каријеру као архиђакон тадањег архиепископа атинског Мелетија. Када је архиепископ Мелетије постао васељенски патријарх и његов архиђакон је пошао за њим. Зато и не чуди што је патријарх Атинагора решио да завр-

¹³ Цитирано према делу јеромонаха Саве Јањића *ЕКУМЕНИЗАМ И ВРЕМЕ АПОСТАСИЈЕ* – Свети Кнез Лазар, Призрен 1995, стр. 16.

¹⁴ Није ми намера ни квалификација да пишем о осталим теолошким питањима које је покретао ССЦ. О њима се пише у књизи јеромонаха Саве Јањића *ЕКУМЕНИЗАМ И ВРЕМЕ АПОСТАСИЈЕ* – Свети Кнез Лазар, Призрен 1995, стр. 16.

ши посао који је започео његов учитељ. Дао је свој предлог за нову пасхалију. По том предлогу, Васкрс би се славио у недељу која падне у периоду од 8–14. априла.

На Симпозијуму православних теолога одржаном у Атини 1969. године дат је сличан предлог – Васкрс би се славио у недељу која падне у периоду од 15–21. априла. Затим је професор Д.П. Огицки са Богословске академије у Москви објавио свој предлог. По њему, најповољнији период за Васкрс био би од 12–18. априла, са могућношћу да се некад слави и касније, да се не би прекршиле канонске норме. Поставља се питање, на основу чега је проф. Огицки сачинио свој предлог. Пошао је од раматрања који би седмодневни Васкрса. Ако би се узео период од 22–28. марта, каже професор, онда би он задовољавао правила само у случају да пун месец падне 21. марта. Следећи случај који разматра је период од 23–29. марта. Тада би канони били задовољени само у два случаја, да пун месец падне или 21. или 22. марта. Настављајући са испитивањем, на пока-

ОДРЕЂИВАЊЕ ВАСКРСА ПО ПРОФЕСОРУ ОГИЦКОМ

год. лунарног циклауса	циклична календарска година	развој прве пролећ. младине –епакта	прол. пун месец (14.нисан)	ограничени седмодневни период за Васкрс
1	1963, 1982	11	9. април	12–18. април
2	1964, 1983	22	29. март	12–18. април
3	1965, 1984	3	17. април	18–24. април
4	1966, 1985	14	6. април	12–19. април
5	1967, 1986	25	26. март	12–18. април
6	1968, 1987	6	14. април	15–21. април
7	1969, 1988	17	3. април	12–18. април
8	1970, 1989	28	23. март	12–18. април
9	1971, 1990	9	11. април	12–18. април
10	1972, 1991	20	31. март	?
11	1973, 1992	1	19. април	20–26. април
12	1974, 1993	12	8. април	12–18. април
13	1975, 1994	23	28. март	12–18. април
14	1976, 1995	4	16. април	17–23. април
15	1977, 1996	15	5. април	12–18. април
16	1978, 1997	26	25. март	12–18. април
17	1979, 1998	7	13. април	14–20. април
18	1980, 1999	19	2. април	12–18. април
19	1981, 2000	29	22. март	12–18. април

зани начин, који би период највише одговарао, он утврђује да би у случају 24–30. марта била покривена само три датума. На основу оваквог испитивања утврдио је да би најпогоднији период за празновање Васкрса био од 12–18. априла. У том случају, каже професор, избегава се свака могућност да се Васкрс слави граница лунарног периода, док се на минимум своди могућност прераног одређивања датума Пасхе Господње. Јер, у 14 од 19 случајева Васкрс би пао унутар граница ограниченог периода од 12–19. априла. Сем тога, Пасха Господња увек би падала:

- после пролећне равнодневнице
- после првог пролећног пуног месеца
- пре другог пролећног пуног месеца

У изузетним случајевима, зависно од астрономских осматрања, могуће је да се Васкрс слави чак и до 26. априла.

Ови и слични аргументи користе се у свим трима поменутих приступима на основу модела ограниченог недељног периода.

2.3. *Предлози Ватикана.* – На Другом ватиканском концилу, папа Павле VI избацио је крилатицу: VOX TEMPI – VOX DEI – (ГЛАС ВРЕМЕНА ГЛАС ЈЕ БОГА). Овај талас осавремењавања римокатоличке цркве није мимоишао ни календар. Тако је 4. децембра 1963. донета одлука којом се налаже да се установи непокретна недеља за празник Пасхе. Овај концилски предлог подржао је и васељенски православни патријарх Атинагора. Он се у својој посланици о Васкрсу 1966. заложио да Васкрс буде непокретан празник који би се славио у исти дан у целом хришћанском свету. То исто је урадио и његов наследник на васељенском патријаршијском престолу Димитрије – и он је подржао папину идеју у посланици о Васкрсу 1974.

2.4. *Предлози Свјетског савеза цркава.* – Мада Римска католичка црква није члан ССЦ, многе хришћанске заједнице са Блиског и Средњег истока јесу. Оне, са друге стране признају папски примат, у унији су са Римом. На тај начин је Рим индиректно био у могућности да утиче и на ССЦ, али је добијањем статуса посматрача та могућност повећана. Међутим, иако су идеју папе о реформи календара подржала оба васељенска патријарха, због отпора других помесних православних цркава привремено се одустаје од те намере.

Зато ССЦ организује низ састанака, од оног у Шамбезију 1970, па до састанка у Јашију 1994, на коме је основна идеја да се треба прећи на нову пасхалију: „У сваком случају цркве би морале да постигну решење због разлога који се потпуно заснивају на религиозном значењу празника и због хришћанског јединства, а не да би се задовољили уски секуларни интереси.“¹⁵

¹⁵ Видети документ у прилогу, КА ЗАЈЕДНИЧКОМ ДАТУМУ ЗА ВАСКРС.

ПРЕДЛОГ НОВОГ МЕТОДА ОДРЕЂИВАЊА ВАСКРСА
ПРЕМА ССЦ

година	Васкрс по астр. рачунању	Васкрс по григ. рачунању	Васкрс по јул. рачунању	прол. пун месец по астр.рачуну	Песах по јевр. рачуну
2001	15. април	15. април	15. април	8. април	8. април
2002	31. март	31. март	5. мај	28. март	28. март
2003	20. април	20. април	27. април	16. април	17. април
2004	11. април	11. април	11. април	5. април	6. април
2005	27. <i>марти</i>	27. <i>марти</i>	1. мај	25. <i>марти</i>	24. <i>април</i>
2006	16. април	16. април	23. април	13. април	13. април
2007	8. април	8. април	8. април	2. април	3. април
2008	23. <i>марти</i>	23. <i>марти</i>	27. <i>април</i>	21. <i>марти</i>	20. <i>април</i>
2009	12. април	12. април	19. април	9. април	9. април
2010	4. април	4. април	4. април	30. март	30. март
2011	24. април	24. април	24. април	18. април	19. април
2012	8. април	8. април	15. април	6. април	7. април
2013	31. март	31. март	5. мај	27. март	26. март
2014	20. април	20. април	20. април	15. април	15. април
2015	5. април	5. април	12. април	4. април	4. април
2016	27. <i>марти</i>	27. <i>марти</i>	1. мај	23. <i>марти</i>	23. <i>април</i>
2017	16. април	16. април	16. април	11. април	11. април
2018	1. април	1. април	8. април	31. март	31. март
2019	24. <i>марти</i>	21. <i>април</i>	28. <i>април</i>	21. <i>марти</i>	20. <i>април</i>
2020	12. април	12. април	19. април	8. април	8. април
2021	4. април	4. април	2. мај	28. март	28. март
2022	17. април	17. април	24. април	16. април	16. април
2023	9. април	9. април	16. април	6. април	6. април
2024	31. <i>марти</i>	31. <i>марти</i>	5. мај	25. <i>марти</i>	23. <i>април</i>
2025	20. април	20. април	20. мај	13. април	13. април

Који је разлог за прелажење на нову пасхалију? Исти документ каже:

„Један врло осетљив предмет расправе са огромним пасторалним последицама за све хришћанске вернике постаје све хитнији: потреба да се нађе заједнички датум за слављење Васкрса, свете Пасхе, празника Христовог васкрсења. Празновање овог празника над празницима у различите дане цркве дају подељено сведочење овог основног вида апостолске вере, излажући сумњи своју веродостојност и ваљаност при пројављивања Јеванђеља свету.“ У ССЦ се сматра да новом приступу решавања проблема пасхалије посебан квалитет даје чињеница да је нови предлог заснован на научним – астрономским методима за одређивање елемената за пасхалију. Дакле, по овом предлогу не узима се да је Васкрс непокретан, већ

покретан празник одређен према новој пасхалији заснованој на астрономским осматрањима. Разлог за нови приступ је у чињеници да: „Никејски принципи за прорачун Васкрса, заснованих као што и јесу, на циклусима Сунца и Месеца, одражавају космичку димензију много потпуније него систем са непроменљивим датумом.“¹⁶

ДЕО III – ПАРАЛЕЛЕ

Чувени енглески историчар науке Кромби каже:

„Циљ историчара науке при истраживању извора открића или нових теорија мора бити на првом месту да утврди који су проблеми збуњивали научнике *пре* него што се дошло до решења, која су питања постављали, какве су биле њихове претпоставке и очекивања и шта су *они* сматрали одговором и објашњењем... То је тумачење циљева, идеја и решења из прошлости, *како су се они десили у прошлости*, а то је оно што историчар науке примарно хвата... Јер, тумачења која одстрањују као варљиве све оне елементе мишљења и обичаја који нису прихватљиви за поједину философију или одбацује оне елементе који су се показали погрешним у светлости каснијег научног сазнања, може само да успе да сакрије од нас неопходно сведочење о стварном уређењу и развоју научне мисли и стварним процесима проналажења и открића. И неће ово само фалсификовати историју, већ ће у исти мах философу науке дати тако погрешан преглед те ‘природне историје’ научне мисли која је битан податак за њега, да ће он тако бити обманут, да би боље било да историју науке није уопште ни проучавао.“¹⁷

3.0. *Историјске паралеле*. – Реформе календара предузимане су, по правилу, у време и после великих друштвених врења и искушења. Тако је едикт из Канопе донет после низа дугих и крвавих ратова Александрових генерала у борби за што већи део пређашњег његовог царства. Цезарова реформа догодила се у предвечерје установљења царске власти, а после дугих и исцрпљујућих грађанских ратова. Реформа Хилела II десила се после стравичних догађаја у Јудеји и Јерусалиму, када је јеврејска држава разорена, а они расељени по целом свету. Предлог реформе Никифора Григоре дат је за време грађанских ратова у тек васпостављеном Византијском царству, уочи трагичних расплета на балканским просторима, уочи турских најезди. Тражила је истрошена Византијска царевина начин да стане на чело хришћанског света, да се наметне и покаже вредна помоћи Запада која јој је толико била потребна пред надирућим

¹⁶ *Ibid.*

¹⁷ A. C. Crombie – *Augustine to Galileo*, 1.

Агарјанима. Ни папска реформа није проистекла ни из ког другог разлога, већ просто из чињенице да су се папе једва избориле са Реформацијом у Европи, а посебно Италији, да су је крваво угушиле у Вартоломејској ноћи у Француској. Да је ова реформа била првенствено политички чин, види се најбоље из неколико чињеница. Сам датум за прелазак на нови календар био је изабран на брзину – усред Метоновог циклуса. Толико им се журило са новим календаром да нису успели ни да сачекају нови циклус.¹⁸ Други доказ је то да су Енглези, огорчени противници папа, чим су сазнали за папску булу за реформу календара реаговали својим противпредлогом. Циљ тог предлога био је да се уздигне углед Енглеске како међу протестантским земљама, тако и међу католичким и да се докаже да је баш Енглеска та, достојна и вредна да влада плавим просторствима и – прекоморским новооткривеним земљама. Није им сметало што у њиховом предлогу није било ни речи о новој пасхалији, а баш је она била изговор за папину реформу.¹⁹ Француски револуционарни календар требало је да објави свим народима света ново доба братства и једнакости међу људима. Ништа није требало да их сећа на старо, на *style esclavage* (на робовски стил, односно робовски календар), ни називи месеца, ни дужина месеца, ни подела месеца на недеље, ни подела дана на часове, ни часова на минуте, ни минута на секунде. Све је требало да буде сјајно и ново – нова ера слободе, нова подела месеца (декадна), нови револуционарни дан који је освануо са поделом на десет револуционарних часова, часа од стотину револуционарних минута и минута са сто револуционарних секунди. Овим сјајним достигнућима револуције није сметала сенка пирамиде настале од глава непријатеља револуције, на чијем су се врху налазиле главе чланова краљевске породице, али и једног од творца новог календара.²⁰ Ни промена календара у Русији, у доба рево-

¹⁸ Никифор Григора и његови ученици предлагали су да њихов реформисани систем почне да се примењује од 1409, прве године великог пасхалног круга од 532 године.

¹⁹ Енглези су предложили календар са интеркалационим циклусом од 33 године, чије је творца био Омар Хајам, муслиман. Да ни папској комисији то није била препрека, види се из чињенице да је један члан те комисије био Сиријац Наматалах.

²⁰ Fabre d'Églantine, Philippe (–François-Nazaire) (рођен 28. јула, 1750, Каркасон, – гиљотиниран 5. априла 1794, у Паризу), француски сатиричар и истакнута личност Француске револуције. Додао је свом надимку Фабр и титулу d'Églantine лажно тврдећи да је добио златни шипак на књижевном конкурс. Мада није био упућен у астрономију, добио је задатак да учествује у изради републиканског календара. Захваљујући њему добијени су називи месеца у години који су сваки од њих описивали по њиховим природним особинама, као што су жарки, или ветровити или магловити. Иако је као члан Конвента гласао за гиљотинирање краља Луја XVI, то није значило да је довољно напредан, па је само неколико месеци по усвајању календара завршио као и краљ.

луције није била другачија по својој природи. Довођење у хармонију са осталим светом увођењем новог календара и овде је било пропраћено смакнутим крунисаним глава. Не зна се једино да ли је и неко од предлагача новог календара завршио на неком од острва Архипелага Гулаг. Огромно, некад православно, царство довођено је на пут хармоније и помоћу система трудодана, стварањем стаховских бригада. Створен је посебан интерни календар. Али није му само то била сврха. Требало је, помоћу оваквог интерног календара, избрисати из сећања и онемогућити свако организовање верског живота. Јер треба знати да је постојало више од 50 различитих шема по којима се у совјетским предузећима одређивало који је дан нерадан. Тиме је било само друштво подељено на два дела – на део који се управљао по григоријанском календару и на део по трудоданима, алиас „вечитом календару“.²¹ Када се има у виду да је то време убрзане индустријализације, а да је за њу било потребно много нове радне снаге која је довођена са села, јасно је да се на тај начин, „вечитим календаром“ и његовим шемама, ломила кичма патријархалног и верујућег тела Русије. И предлог несрећне реформе православног календара настао је после Првог светског рата и нове поделе снага у Европи, али и после катастрофе грчке војске, неуспеле обнове основа Александровог царства и Византије. Пошто нису успели да њихов предлог реформе одмах заживи, прелазе на григоријански календар. А главни покретачи и присталице реформисане реформе бивају и награђени – архимандрит постаје апхи-епископ, патријарх васељенски бира коју ће потом патријаршију узети за свој нови трон, архиепископија постаје патријаршија.²²

²¹ Г-ђица Elisabeth Achelis из Светског календарског удружења тврдила је да је у Совјетији постојао календар од 12 месеци са по 30 дана и пет дана посвећених различитим револуционарним прославама. По томе би он био копија француског револуционарног календара. Једино није могла да тврди колико је трајао недељни период или 6 недеља по пет дана или 5 недеља од по 6 дана. Зато је рекла да је прво пробано са недељом од 5 дана, а после са недељом од 6 дана. Ипак, испоставило се да су то били само неки од интерних радничких календара.

Зашто је г-ђица Elisabeth Achelis овако представила ситуацију у вези са календаром? Разлог за овакво представљање ситуације у тадањем Совјетском Савезу можда лежи у чињеници да описани „Вечити календар“ много подсећа на календар Светског календарског удружења. Како је то Удружење било изузетно активно у годинама пред Други светски рат и очекивало да са својим предлогом прође Друштво народа, било је упутно представити да је негде у свету ситуација таква да још само један корак недостаје до усвајања новог календара за целу земљу. Зато је и настала таква прича на страницама званичног гласила Удружења, *Journal of Calendar Reform*. Када се има у виду стање у Совјетији у време пред Други светски рат, време најжешћих чистки, када се ништа ни за шта са сигурношћу није могло рећи ни проверити, не изненађује што је таква ситуација искоришћена да се исприча онаква прича. Томе се прибегавало и данас, чему смо и сами сведоци.

²² Васељенски патријарх је из Цариграда, где је дао оставку, отишао за александријског патријарха, архимандрит Хризостом постаје архиепископ атински и целе Грчке, румунска црква од архиепископија бива дигнута у ранг патријаршије.

3.1. *Астрономске паралеле*. – У документу из Алепа предлаже се следеће:

„По процени овог саветовања најизвеснији начин да се успе у постизању заједничког датума Васкресења био би:

(а) да се задрже никејска правила (Васкрс би требало да пада у недељу која следи први пролећни пун месец) и,

(б) да се рачунају астрономски подаци (пролећна равнодневница и пун месец) по најтачнијим могућим научним методима,

(в) као основа за рачунање да се користи јерусалимски меридијан, место Христове смрти и васкрснућа.“

Упоредимо тачку (а) са конгресним одлукама, тачка 7. Види се да је поклапање потпуно, с тим што се у препорукама из Алепа још каже: „да се задрже никејска правила...“. Сада се поставља следеће питање – која никејска правила? Зна се да од Никејског сабора до нас нису дошла никаква правила у виду канона. Једино постоји писмо св. цара Константина и писмо епископа Сократа. Оба писма се односе на одлуку да се Пасха Господња слави у недељу после равнодневнице, али не са Јеврејима, са њиховим Песахом. Ове проблематике не дотичу се ни Конгрес у Цариграду ни саветовање у Алепу. Зашто?

Прегледом табеле коју је дао проф. Миланковић за празновање Васкрса види се да је јеврејски Песах падао:

19. април 1924; 17. април 1927, 20. април 1943; 18. април 1954; 19. април 1962, 25. април 1967,²³ а православни Васкрс према цариградском предлогу: 23. марта 1924; 24. априла 1927; 28. марта 1943; 25. априла 1954; 25. марта 1962, 2. априла 1967. Дакле, у периоду од 50 година, пет пута је Васкрс слављен пре јеврејског Песаха, што се противи традицији која потиче од Никејског сабора, а о чему пише и св. цар Константин у својој посланици.

Према табели ССЦ, види се да се то код њега дешава пет пута у току круга од 25 година (у табели су подвучени датуми када се Васкрс слави пре Песаха). Ако се по јулијанској пасхалији ово не дешава ниједанпут у посматраним периодима, који је разлог за ову појаву у другим, на научним принципима,²⁴ како кажу, заснованим пасхалијама? Разлог лежи у чињеници да су помакнуте пасхалне границе, на шта су упозоравали још Никифор Григора, Матија Вла-

²³ Слаба је утеха што је Васкрс 1927. и 1954, кога су римокатолици славили заједно са јеврејском Пасхом, требало бити слављен недељу дана после њих, у складу са канонима. Податке о датумима Пасхе добио сам захваљујући љубазности господина Amos-a Sharig-a из Израела, преко Интернета.

²⁴ У овом случају показује се колико је апсурдно кићење атрибутом „научни“. Јер, ни јулијанска пасхалија није настала никаквим враџбинама и произвољностима, него су на њој радили најчувенији научници, знани и незнани из Александрије, научног центра тог времена. Дакле, једна старија теорија далеко боље задовољава каноне него нова.

стар и Исак Аргир још у 14. веку, предлажући своје верзије пасхалија. По православној – јулијанској пасхалији пун месец се рачуна до четири дана доцније у односу на астрономски пун месец. Последница оваквог одређивања пуног месеца је разлика од месец дана између римокатоличког и православног датума за Васкрс у 3, 8, 11, 14. и 19. години Метоновог циклуса. Друга последица ове разлике у пасхалним границама је да ће григоријански Васкрс пасти пре јеврејског Песаха у три од ових пет година. Иако је по модерним мерилима јулијански календар несавршенији, у њему не долази до празновања Васкрса пре или са Јеврејима.

Што се тиче тачака (б) и (в) оне су директно преузете из одлуке цариградског Конгреса. Једино није договорено које опсерваторије ће одређивати када наступа равнодневница, а када млад месец.

3.2. *Паралела осјоравања (прећукивања)*. – Јулијанска пасхалија представља математички, решење проблема који је пред њу постављен захтевом да се Пасха Господња не сме славити заједно са јеврејским Песахом. Желећи да своје решењу пасхалије дају што сјајније научно рухо, њени творци, и у Цариграду и у Алепу, као и они раније у Риму падају у замку – Васкрс се слави пре Песаха.

Изгледа да је у Цариграду 1923. било решено да се не помиње правило „Не са Јеврејима“. Када се има у виду други документ тог Конгреса којим се васељенски патријарх овлашћује да преговара и, ако треба, прихвати, у име свих православних, и нови календар са шестодневном недељом, можда је решено да се на примедбе у вези са поменутиим правилом одговара – ћутањем. То је стара пракса Васељенске патријаршије. Треба се сетити да су они упорно ћутали и нису одговарали на писма и позиве протестаната шездесетих и седамдесетих година 16. века. Али, када су после Другог светског рата предлози за промену календара пали у воду, од ћутања прелази се на јавно порицање. Јер, проф. Огицки баш и пориче ваљаност позивања на ово правило. Враћајући се у предникејско и никејско време, проф. Огицки каже:

„Чак и пре Сабора у Никеји, општа пракса Цркве одражавала се у правилу прославе Пасхе у Недељу после 14. у месецу нисану (обично је то била прва недеља, али је у неким приликама била друга). Ново питање које је Сабор у Никеји требало да реши састојало се у следећем: Мора ли увек да се пун месец који Јевреји сматрају 14. нисаном сматрати као 14. нисан? Или, морају ли се хришћани изложити опасности да имају своје сопствено мишљење и да независно одлуче питање првог пролећног лунарног месеца и његовог 14. дана, имајући у виду тачније астрономске податке?

Питање је постављено због разлике која је постојала и пракси различитих цркава. Хришћани истока – Сирије, Месопотамије и дела Киликије држали су се првог решења, тј. увек су без резерве следили јеврејски календар, славећи своју Пасху, мада у недељу, али

дефинитивно после јеврејског Песаха. Хришћани Европе, Африке и Мале Азије, који су представљали већину хришћанског света, већ су се у то време ослободили такве зависности од Јевреја и нису следили јеврејски календар, због његових недостатака. У случајевима када би се јеврејски Песак догодио пре пролећне равнодневице, тј. пре момента који се сматрао почетком пролећа и природном границом годишњег доба у години, хришћани ових земаља рачунали су следећи пун месец као 14. нисан. У таквим случајевима, постојао је јаз од четири или чак од пет недеља између Пасхе источних и остатка хришћанског света. Да би се окончала таква разлика, после убеђивања источних, Сабор у Никеји је прогласио да се мора следовати друга пракса, заснована на прорачунима независним од јеврејског календара. Такав је смисао никејске дефиниције и забране прослављања Пасхе »са Јеврејима«.

Задатак проф. Огицког је да утемељи ново тумачење овог правила да би се оправдало слављење Васкрса пре или на дан Песаха.

Као прво, поставља се питање у вези са тврдњом проф. Огицког да је код осталог дела хришћана 14. нисан одређиван „имајући у виду тачније астрономске податке“. Да ли је она тачна? Истина, папа Лав Велики у писму цару Маркијану пише да су овај посао никејски оци поверили александријском епископу: „quoniam apud Aegyptios huius supputationis antiquitus tradita esse videbatur peritia“, али у вези са нечим другим. Наиме, пошто је постојала подвојеност и међу осталим хришћанима, онима из Европе, Африке и Мале Азије, у одређивању Васкрса, папа Лав Велики прихвата александријски компут и престаје да користи римски. Дакле ни остали хришћани нису имали јединствен метод за одређивање Васкрса, што предлагачи нове пасхалије из неког разлога прећуткују. Зато би се проф. Огицком могло поставити питање: На који се компут односе тачнији астрономски подаци? Да ли је намерно прећутана подвојеност и ривалство двају компут-а? Било како било, не може се саборским оцима стављати нешто што нису рекли и о чему не постоје сачувани ни подаци ни предање. Затим долази професорова тврдња да су хришћани са Истока „без резерве следили јеврејски календар, славећи своју Пасху, мада у недељу, али дефинитивно после јеврејског Песаха“. Ову тврдњу, да су само следили јеврејски календар, али да су Пасху славили у недељу после јеврејског Песаха могуће је доказати или оповргнути само анализом светоотачких текстова који се баве овим проблемом, јер оригиналних докумената Сабора нема, већ само посредних. Архимандрит Сергије,²⁵ негирајући исправност става проф. Огицког цитира Св. Атанасија, св. Амвросија Миланског, св.

²⁵ На Web site-у ECUMENISM AWARENESS налази се његов чланак The First Ecumenical Synod and the Feast of Pascha.

Јована Златоустог, св. Епифанија Кипарског, св. Кирила Александријског, св. Протерија и св. Максима Исповедника.

У писму афричким епископима, св. Атанасије Велики пише: „Синод у Никеји сазван је због Аријеве јереси и због питања Пасхе. Јер хришћани Сирије, Киликије и Месопотамије нису били у сагласности, у *истио време* (τὸ καιρὸν) *кад су Јевреји славили свој Песах*, и они су славили... [хришћанску Пасху].“²⁶ У другом једном писму, посвећеном саборима Армину и Селеукији, свети ревнитељ каже: „Није без разлога одржан Сабор у Никеји, већ због доброг разлога и хитне потребе; јер хришћани Сирије, Киликије и Месопотамије су грешили у вези са светим данима и прослави Пасхе са Јеврејима (μετὰ τῶν Ἰουδαίων ἐπιούων το Πάσχα).“²⁷

Св. Јован Златоуст је одржао три беседе „Против Јевреја“ у јесен 386. године у Антиохији, где је још био свештеник. Разлог за ову проповед је различит датум слављења Васкрса, јер су га неки славили заједно са јеврејским Песахом. „Више од три стотине Отаца, сабраних у земљу битинијску (у Никеју) одлучили су ово [односно, да се Пасха не сме једновремено са Јеврејима славити – *иримедба архимандритија Серџија*], а ви сте их на овај начин осрамотили. Ви их осуђујете или због незнања, као да они нису били свесни оног на шта су указивали, или због кукавичлука, као да су они знали истину, али су се претварали и издали су је. То је последица ако не поштујете њихову одлуку. *Очиљедна је велика мудросиј и мужевностиј у свим делима Сабора...* Будите онда свесни онога што чините, јер подижете оптужбу против многих мудрих и мужевних Отаца. Ако се Христос јавља где су двоје или троје [Матеј 18:20], у свему се Он много више нашао међу више од три стотине, када су они одлучили и установили све ове ствари. Шта више, ви оптужујете целу *икумену*, јер је она примила њихову одлуку. *Да ли ви сматрајте Јевреје паметнијим од Оцаца који су се сакупили из сваког дела настиањеног светиа?*“²⁸

Св. Епифаније Кипарски, мада Јеврејин пореклом, пише о аудијанској секти да „жели да слави Пасху заједно са Јеврејима; односно они пробају да докажу да би Пасху тобоже требало славити у исто време када и Јевреји припремају свој бесквасни хлеб.“²⁹

У свом делу *Крайко објашњење стасијељне Пасхе Христиа Бога нашега*, поглавље 14, св. Максим Исповедник каже: „Ми који смо, Благодаћу, удостојени да слаavimo Пасху Христа Бога нашег са бесквасним хлебом искренности и истине [I Коринћанима 5:8] пуштамо да протекне један дан [да би се славила Пасха] када 21. март

²⁶ Migne, *Patrologia Graeca*, Vol. XXVI, col. 1029.

²⁷ *Ibid.*, col. 688.

²⁸ Трећа проповед против Јевреја, Migne, *Patrologia Graeca*, Vol. XLVIII, col. 865.

²⁹ *Adversus LXXX Haereses*, пог. 70, Migne, *Patrologia Graeca*, Vol. XLII, col. 360.

падне у суботу а та субота је месечев четрнаести дан. Ако се деси да 18. април падне у недељу, а та недеља је, по јеврејском календару, четрнаести дан лунарног месеца, онда ми пуштамо да протекне седам дана пре него што славио Пасху. Због тога се, унутар периода од тридесет пет дана између 22. марта и 25. априла, одређује спasonосни дан Пасхе да се слави, према канонима, не пре првог датума и не после другог датума, на основу правила Цркве и предања које се тиче ових датума.³⁰

Предлагачи нове пасхалије, како из Цариграда тако и из Алепа, свесно негирају, прећуткују праксу да се Васкрс не славити пре Песаха. Та линија прећуткивања, негирања, иде, дакле, од Конгреса у Цариграду, преко одлуке о прихватању григоријанског календара у Цариграду, Атинагориног предлога пасхалије ограничене седмодневним периодом, атинског предлога, предлога Огицког до предлога ССЦ. Она нам открива један занимљив поступак. На Конгресу у Цариграду дат је *нов* календар и *нова* пасхалија. Затим се прихвата григоријански календар са јулијанском пасхалијом. Потом долази низ предлога да се Васкрс ограничи на период од једне недеље. Када су се заморили расправљајући који је предлог пасхалије ограничен на недељу бољи, долази се до закључка:

„Никејски принципи за прорачун Васкрса, заснованих као што и јесу, на циклусима Сунца и Месеца, одражавају космичку димензију много потпуније него систем са непроменљивим датумом.“

Зато се излази са новим предлогом пасхалије, која је идентична по принципима цариградској. По тој новој пасхалији, до поклапања „научне“ пасхалије са григоријанском у циклусу од 25 година догађа се 24 пута. Тако ће оне цркве које су прихватиле григоријански календар а задржале јулијанску пасхалију по новом пројекту користити „научну“ пасхалију. Како је поклапање „научне“ и папске 24 случаја од 25, може се мирно рећи да је

„научна“ пасхалија = папска пасхалија.

Како су већ раније многе православне цркве прихватиле за циклус непокретних празника папски календар, то значи да ће све оне које су прихватиле папски календар за непокретне празнике прихватањем „научне“ пасхалије у стварности следити папски календар.

А шта ће се десити са оним црквама које су задржале јулијански календар, а прихватиле „научну“ пасхалију? Вероватно да треба сачекати ново решење ССЦ за календар непокретних празника којим ће јулијански календар бити замењен неким „научним“ календаром, за кога ће исто важити једначина слична горњој

„научни“ календар = папски календар.

³⁰ Migne, *Patrologia Graeca*, Vol. XIX, col. 1232.

3.3. *Сума њаралелизама*. – У вези са историјским паралелама може се рећи да потреси који су пратили промене у Русији 1918. и Цариграду 1923 могу поредити само са ужасом пада Константиновог града под Турке. На пад највеће православне империје надове-зао се духовни пад – прихватање григоријанског календара у нај-угледнијој, првој по части, Васељенској патријаршији. За овим су следиле и друге одлуке о којима је више писано на другим мести-ма.³¹

Астрономска подударност је потпуна. Као да је исти дух вла-дао и у Константиновом граду 1923. године и у Алепу 1997. – просто су преликани принципи из Цариграда који се односе на пасхалију.

Једно поглавље документа из Алепа носи наслов „Даља при-кладност Сабора у Никеји“. Неупућен би могао помислити да је тиме постигнута потпуна сагласност и са духом Првога сабора. Међутим, намена овог поглавља је да се непомињањем правила „Не са Јеврејима“ прикрије његово постојање. Сам Васељенски сабор је преиспитан, изгланцан и исправљен – тумачен по нашим потребама, па је добио изглед прикладан за данашње време. Док у Цариграду 1923. ово правило није поменуто, професор Огицки га је негирао по смислу. Сада, у светлу нових тумачења, ССЦ даје сагласност за прикладност одлука Никејског сабора за данашње време у вези са празновањем Пасхе Господње. То се чини у складу са општом теж-њом да се све постави на научне основе и да се свему да научна аргументација, па се зато ССЦ позива на ауторитет Никејског са-бора за празновање Пасхе. А у сачуваним одлукама Никејског сабо-ра не помиње се проблем Пасхе. Постоји само светоотачко предање које се позива на писмо св. цара Константина које је супротно иде-јама ССЦ, па њега не желе да помену. Тако је извршена поменута монтажа – позива се на Никејски сабор као ауторитет за празно-вање Пасхе, а под његовим именом се протурају сопствене идеје и ставови, изневеравајући светоотачко предање. И ово је пример непоколебљивог и истоветног духа у Цариграду и Алепу.

Дакле, служећи се науком (није дефинисано којом) као пара-ваном и оправдањем за све промене, усвојене су новине и 1923. и 1997. Иако је између одлука у Цариграду и документа из Алепа лежи распон од више од седамдесет година, самом приступу решења проблема ништа се није променило. Ко год да је дао смернице за Конгрес 1923. није посустао ни после седамдесет година.

(наставка у следећем броју)

Бранислав Скробоња

³¹ Видети, на пример, дело јеромонаха Саве Јањића *ЕКУМЕНИЗАМ И ВРЕ-МЕ АПОСТАСИЈЕ* – Свети Кнез Лазар, Призрен 1995.

ДУХОВНИ ПУТОКАЗИ

Парос, 16-5-1973.

Архимандрит Филотеј Зервакос

У ХРИСТУ ЉУБЉЕНОМ НАЈЧАСНИЈЕМ БРАТУ И САСЛУЖИТЕЉУ О. ДИМИТРИЈУ, ДА СЕ РАДУЈЕ У ГОСПОДУ

Ваистину васкрсе Христос, живот вечни дарујући и Царство Небеско поклањајући свима вернима, који исправно верују и познају истину.

Примио сам Ваше писмо и одговарам на Ваша питања.

Најпре за оца Кипријана који је приступио старом календару и званична Црква га је свргнула (грчки текст) а он поново врши јавну службу и врши богослужења и потписује се Игуман манастира святих Кипријана и Јустине, обавештавам Вас следеће:

Ако га је само ради старог календара званична Црква свргнула, да би било правоснажно свргнуће његово морала би да свргне све Старокалендарце, да осуди и сам тај стари календар, чак и сам Први Васељенски Сабор, који је, на основу старог календара, такозваног Јулијанскога, установио Празник Пасхе да буде непроменљив, вечан. Морала би да свргне и свих 6 Светих Васељенских Сабора који су га следили, Сабор у Антиохији који у свом првом Канону одређује, да ко се усуди да промени правило Светога Првога Васељенскога Сабора, које установљује да Пасхалија остане непроменљива, ако је клирик да се свргне, ако је световњак да се одлучи.

Нови календар у Православној Цркви ниједан, нити Васељенски нити Помесни Сабор није увео. Увео га је противканонски и безаконно Васељенски Патријарх Мелетије, имајући 33-ћи највиши степен масонске ложе, са 6 Архијереја противправославно мислећих, да би показао презир према Православној Цркви и према предањима Светих Апостола и Светих Отаца и сагласност са новачењима модерниста схизматојеретика Паписта и Протестаната Лутерокалвиниста.

Нови Григоријански Папски календар који је Папа Григорије увео најпре у Западну Цркву покушао је да уведе и у Православну Источну Цркву. Православна Црква, међутим, не само да га није

примила, него га је и анатемисала на два Помесна Сабора у Цариграду.

Званична Црква дужна је да себе најпре ослободи од две анатеме под које подпада. Једна је анатема Седмог Васељенског Сабора која одређује: *„онај ко било које предање њисано или усмено одбацује нека је анаџема“*.

Свети Први Васељенски Сабор састављен од 318 Богоносних Отаца предао нам је стари календар. Нови је предао Папа Григорије и масон Мелетије Метаксакис. Званична Црква га је прихватила без тешкоћа, презрела је и преступила предање Светог Првог Васељенског Сабора, дакле потпала је под горњу анатему Седмог Васељенског Сабора, и под следећу Анатему истога Сабора: *„свима њроџивно учењу и њпримерима Преславних Свеџих Оџаца новоџаријама или учињенима или која ће њосле овоџа биџи учињена анаџема џри џуџа“*.

Безаконно и противканонско од стране Патријарха Мелетија Метаксакиса увођење новог Папскога календара је новачење (новотарија) које се противи Предању Светих Богоносних Отаца. Друга анатема је од Богопроповедника Апостола Павла. *„Ако вам неко џроџоведа јеванђеље друкчије неџо џиџо џримисџе, анаџема да буде“*. Свети Апостоли су нам предали након Седмице Свете Педесетнице, управо Недеље Свих Светих, пост, који је безаконно увођење новог календара неколико пута потпуно укинуло. Пост Светих Апостола ниједан дан! Неки пут један дан, неки пут два. Ове године је 4 дана. А да ли су можда и такозвани аутентични (истински) Православни Старокалендарци ослобођени анатема? Они су преступници и презиратељи првога предања Велике заповести о Љубави. Заповест о љубави су презрели, преступили, одбацили, међусобно се мрзе, међусобно се уједају, једни друге бију.

Поново крштавају и поново помазују миром многе новокалендарце, крштене у Име Оца и Сина и Светога Духа.

Православна Црква прихвата чак и јеретике, који су крштени Православним Крштењем, поново помазује миром оне који су се одrekli Христа или Крштења, али их не крштава поново. Неки зилоти старокалендарци верују и умују да Свете Тајне без календара нису ваљане и да без календара нема спасења. Већа јерес од ове не постоји!!

Љубљени ми оче Димиџрије. У џоку 40 џодина џреклињао сам и џреклињем Боџа да заусџави сџрашину олују, сџрашину буру у Цркви и да је умири, и чуо сам у џоку ноћи неки невидљиви џлас који џовори: Злима ће Боџ криве џуџеве џослаџи. Ожалошћен сам, разочаран сам, плачем и ридам и ништа друго не говорим, као мал-оверни, него само Петрову реч изговарам. „Учиџељу, сџаси нас џроџадамо“, и спаси нас Господе од овога рода злога, неморалнога, покваренога, нечистога, рђавога и подмуклога.

Не губимо, међутим, наду потпуно, већ продужимо да вапијемо као Петар: „Учишељу, сјаси нас њројадамо“, и надајмо се да ће сажаливи, Милостиви и Милосрдни пружити, као Петру тако и нама, своју руку и да ће нам рећи: „Маловерни, зашто њосумњаште?“.

Моли се и преклињи и преизобилуј у молитви да просветли Небески Отац поглаваре Цркве да престану да једни друге уједају да се не би истребили, него да се умире и Цркву да поврате на отачки (од отаца предани) Православни календар и да буде опет једна Црква.

У вези другог Вашег питања које се односи на миомирис који излази из Светог Престола Ваше цркве, у којој служите.. Нити ја нити било ко други треба да сумња да је то преславно чудо. Одакле потиче? Потиче од Жртве која се приноси на Светом Престолу, од Безгрешнога, Непорочнога, Пречистог, Благога, Незлобивога Јагњета, Сина Божијег, који узима грехе света, или од Светих Моштију која су положена испод Светог Престола, или приликом освећења. Али најсигурније и најизвесније потиче од невидљивога, непојмљивога, неистраживога, безгрешнога, жртвованог јагњета Божијег и Сина и Логоса Бога и Оца који узима грехе света. Зашто се ово не дешава на другим Жртвеницима није нам од користи да то истражујемо, и зато остани верујући тако...

Превео Јеромонах Симеон

НОВИ СВЕТИТЕЉИ

БЛАЖЕНА МАТРОНУШКА

У манастиру Покрова Пресвете Богородице у Москви 2. маја обављена је канонизација блажене старице Матроне у народу зване „Матронушке“. Обред је обавио патријарх Алексије у присуству много хиљада верника који су стрпљиво чекали да целивају нетљене мошти нове светитељке.

* * *

Матрона Димитријевна Никонова родила се 1885. у Тулској губернији у селу удаљеном двадесетак километара од Куликова поља. Родитељи су јој били сељаци, Димитрије и Наталија, живели су више него скромно и имали четворо деце, два сина Ивана и Михаила, и две кћери Марију и Матрону. Матрона се родила слепа, затворених очију и парализована. Необична знамења дешавала су се за време трудноће њене матере и приликом крштења. У најранијем детињству бивало је да је мајка повије и стави на починак, а када се ноћу пробуди дете је седело у углу пред иконама и на свој дечији начин разговарала са њима. Нико није могао да схвати како је то било могуће.

Рано је престала да контактира са својим вршњацима пошто није могла никуда да излази. Још у детињству код ње се појавио дар духовног расуђивања, моћ предсказивања догађаја и временом почели су да је посећују људи не само из села, већ и са стране. Њеним молитвама исцељивали су се од болести душевних и телесних, а њена пророчанства помогла су многим да избегну опасности. Стално се молила, волела да присуствује богослужењима, Господ јој није дао способност да види свет телесним очима, али је зато обдарио своју изабраницу духовним видом, с којим је продирала у тајне видљивога и невидљивога света. Године 1925. прелази у Москву где је стално мењала места боравка пошто јој је увек духовно било откривено када ће доћи милиција пошто није имала никаквих докумената, а тиме је и спасавала своје гостољубиве домаћине.

Умрла је природном смрћу, о којој јој је било откривено три дана раније, 2. маја 1952. године. Сахрањена је била на Даниловском гробљу у Москви где је стално горело неугасиво кандило.

Синодална комисија која се бави канонизацијом испитала је Матронин подвижнички живот и поштовање народа. Није нађена никаква препрека да се причисли лику светих. Црква ће од сада славити њен спомен 2. маја (19. април по старом стилу), а то је дан њенога упокојења, а и прослављења.

Патријарх Алексеје Други лично је прочитао указ о причисљењу блажене праведне Матроне лику светих Московске епархије. По завршетку св. литургије он је одслужио молебан пред моштима светитељке. Након тога освећен је камен темељац за звонару која је порушена у годинама безбожја. Обнавља се и сама обитељ трудом сестара којима је на челу игуманија Теофанија и као што сестре верују, молитвама блажене „Матронушке“.

КАНОНИЗАЦИЈА СВЕШТЕНОМУЧЕНИКА ИЛАРИОНА

Дана 10. маја ове године указом патријарха московског Алексеја причислен је лику свештеносмученика архиепископ Иларион Троицки, најближи помоћник светога патријарха Тихона.

Архиепископ је рођен 1886. и звао се Владимир Алексејевич. По завршетку Московске духовне академије, докторирао је из историје догматике, замонашивши се, постао је професор и инспектор академије. У чин епископа верејског хиротонисан је 1920. године. Био је неуморан борац против раскола и ревнитељ црквеног јединства. Послат је од болшевика у логор на Соловецким острвима који је он назвао „школом кротости, смирења, уздржања, трпљења и трудољубља“. У логору су га сви волели и поштовали. Није могао да трпи лицемерје, претворство, самољубље. Храбрио је и помагао друге. Када је вест о расколу у црквеном народу дошла до концентрационог логора у коме је био, он је одлучно стао на страну митрополита Сергија и писао је да такво дело тј. раскол сматра неоснованим који штети Цркви, позивајући се на правила сабора.

После истека логорске казне, 1929. је након ревизије процеса прогнан у Казахстан. Пут га је водио кроз Петроград. На путу се разболео од пегавог тифуса и нашавши се у затворској болници, њега су обријали. Из болнице је писао лењинградском митрополиту Серафиму. Његово здравље се погоршавало и температура је расла до 41°C. Молио је митрополита за сок од исландског лишћаја који је лековит, но када је пошиљка стигла митрополита су известили да је владика у бунилу услед температуре. У агонији је често понављао „Ето, сада сам сасвим слободан, нико ме неће узети“ а одмах затим

се упокојио. Митрополит Серафим је измолио од управе затвора остатке исповедника и уз саслужење два архијереја и лењинградског свештенства извршио опело у храму Новодевичјег манастира на периферији града. На гроб је постављен бели крст са натписом „Архиепископ Иларион Тројицки“.

У патријарховом акту помињу се остаци свештеномученика, који су пренети у московски Сретењски манастир.

Живица Туцић

О ЧУДОТВОРНИМ ИКОНАМА ХИЛАНДАРСКИМ

Осим Тројеручице, најпознатије чудотворне иконе која се налази у српској царској хиландарској лаври, има више чудотворних икона о којима се мало зна. О њима пише Е. Посељанин у књизи БОГОМАТЕР. Његово право име је Евгениј Николајевич Погожев и 1931. год. је стрељан од безбожника, да би после 50 година био прослављен са новомученицима и исповедницима руским. Под 12. јануаром (по старом стилу) прва је чудотворна икона „Млекопитатељница“, која се налази у Карејској испосници, која припада Хиландару. Првобитно та икона се налазила у лаври Св. Саве Освећеног, који је прорекао братији да ће лавру некада посетити ходочасник царског рода, из Србије, такође Сава, коме треба да се да та икона на благослов. Он се упокојио 532. год. у време Цара Јустинијана. Више од шест векова икона је чекала тај дан. Св. Сава, као архиепископ, посетивши Св. Земљу, стигао је и у овај манастир. Тамо му је дата ова икона, као и Тројеручица. При повратку, свратио је у Свету Гору и у карејској келији, званој Типикарница, поставио ту икону на иконостас али са леве стране, где обично стоји престопа икона Господа Исуса Христа. Назив је добила због саме композиције, јер на слици доји Богомладенца, што је врло редак приказ у сликарству.

Следећа икона је „Попска“ и налази се у хиландарском саборном храму, испред стуба код леве певнице. Пред њом сваки служашчи јереј или јеромонах после службе изговара отпуст, тј. речи: Молитвама светих отаца наших, Господе Исусе Христе, Боже наш, помилуј нас! Некада је, каже историја, један јеретички свештеник, Бог зна из каквих разлога, ступио у Хиландар, објавивши себе православним. Вршио је све што је монашки устав предвиђао и за многе служио као узор. Но, ако је и успео да завара телесне очи братије, није могао преварити Царицу Небеску која бди над овом обитељи. Пре него што је успео да оствари своје тајне намере, Пресвета Владичица је уклонила са земље овог вука у јагњећој кожи. Носећи за време литије ову икону, неочекивано је пао у море, за време водоосвећења и потонуо. Од тада, ову чудотворну икону

носе увек у литијама и за време водоосвећења, а пошто је увек, по правилу носи јереј или јеромонах, Срби су и усвојили простосрдачни назив „Попска“ икона. Постоји и друго објашњење. Ова икона се сматра заштитницом појаца, јер на њој Богомладенац држи прсте десне руке као диригент када даје знак за почетак певања. А пошто се код Грка знање ноталног певања некад називало поповским умећем, отуда и назив, „Попска“ икона.

Поред горње две, у Хиландару се налази и трећа чудотворна икона, названа „Акатистна“. Када је 1837. године због непажње црквењака изгорео у саборном храму иконостас, неповређена је остала само ова икона. Пошто се пред њом за време пожара читао акатист, отуда јој и назив. За ову икону је везано и следеће предање. Св. Сава, у време зидања хиландарске обитељи, када му је било најпотребније, пред овом иконом је добио откровење о благу, које се налазило у близини. Колико је то истинито, тешко је рећи, јер у житију св. Саве нема ништа о томе. Још хиландарски монаси називају ову икону „Скоропослушницом“ због њене брзе помоћи вернима.

Четврта икона Мајке Божје је икона која је „уразумила еклисијарха“. Једном је еклисијарх (црквењак) саборне цркве у Хиландару узалуд покушавао да запали пред овом иконом кандило. Пошто се икона налази на северној страни, заправо код северних врата која воде из припрате у храм, ту увек има промаје. Изнервиран, црквењак је почео роптати и негодовати и кренуо је, не упаливши кандило. Одмах га је стигла казна. Био је поражен гневом Богомајке за своје безумље и нестрпљење и пао је на земљу. Нашли су га како лежи пред иконом без свести. На тај начин еклисијарх је био уразумљен и зато је икона добила овај назив. Од тада стрпљиво је палио кандило, не ропћући.

И пета икона, „Не изгорела за време пожара“, налази се у хиландарској обитељи. Она се налази у „дохијарни“ – магацину. Када је 1711. цела обитељ била обухваћена страховитим пожаром, који је опустошио половину манастира, када су изгореле келије са источне, западне и јужне стране, сачувала се саборна црква, али су у манастирској ризници уништене многе вредне ствари и документи. Обухваћена је била и дохијарна. Изгорео је кивот у коме је стајала чудотворна икона, но сама икона Пресвете Богородице, за утеху манастирској братији, није пострадала од огња. После обнове магацина, ова св. икона је опет постављена на исто место, али сада јој се указује већа част и пред њом гори кандило непрестано, јер се сматра чудотворном, што и јесте.

То су најважније хиландарске чудотворне иконе. Иначе се у ризници, по параклисима и у самом олтару чува безброј чудотворних икона Мајке Божје, сликаних у Светој Гори или донетих из Свете Русије, почев од чувене „Феодоровске“, па до „Серафимо-Дивјејевске“. Такође има и више верних копија Пресвете Тројеручице,

радова некадашњих монаха зографа. Зато је Пресвета Богородица, која је била игуманија хиландарска, вековима и штитила своју св. обитељ од пожара, непријатеља, туђих утицаја, немаштине, а данас је раширила свој омофор на цео наш народ који је благословила копијом своје иконе, која је свечано ношена по многим нашим крајевима, пробудила веру код многих, чинећи чуда.

Припремио Ж. Туцић

КАДА СУ СЕ СВИ ПОТУРЧИЛИ, СРБИ НИСУ!

СРПСКА УМЕТНОСТ И ДУХ

писао 3 јуна ове године Британац пољског порекла

(извод)

Грачаница? Чудесна црква, колико је се сећам, са више купола које крунишу мали црквени брод. Грачаница се налази неколико километара изван Приштине, а настала 1313 године. Турци су је први пут попалили и порушили само неколико деценија касније. Међутим, Срби је одмах обновили. Паљење, рушење и обнова, и опет паљење рушење и обнова одржавала је духовни жар, из века увек са препознатљивом улогом овог славног духовног центра.

Тако: Када су се Босанци (у ствари део Срба у Босни, јер аутор не претпоставља да је босански народ измишљен указом КП 1963 године П. Р.) потурчили, Срби нису. Када су се Арнаути потурчили, Срби нису, Они су кроз 500 година били убеђени да воде свету крсташку битку у корист цивилизованог Запада, а против муслиманског освајача који је дошао са Истока. Када су Турци били прогнани, сучелили су се са новим великим ратовима, инвазијом Бугара, Аустријанаца и Италијана. Затим и нациста. Тада су много достојанственије него мој народ, Пољаци, Срби себе одржали у отпору према нападима непријатеља. Њихова Црква, сачувала се као стуб и ослонац упорно будући исконско верско предање, и била је главна жижа стваралаштва у том отпору.

Тако: Када су Хрвати пришли Хитлеру, Срби нису. Када су Шиптари пришли Хитлеру, Срби нису. Све док коначно, око 1960 године, под колебљивим и удворним Титовим комунизмом, муслиманско становништво Косова није толико набујало после масовног и илегалног усељавања из најсиромашније и псеудо-маоистичке Албаније, и толико се намножило под светом муслиманском забраном контроле рађања, тако да је коначно преузело већину српског домаћачког становништва. Тек у последних 40 година савремене историје почео је процес поништавања 700 годишњег историјског српског обстојања на Косову и Метохији. Манастири су разграђивани,

а многи су преображени у џамије. Гробови су обешчашћивани. Цркве су скрнављене и рушене. Сада се ради баш о одбрани тих цркава на Косову и Метохији, за које Срби сматрају да ће бити одмах и безобзирно збрисане када буду освојене.

Објашњење косовског сукоба, с времена на време, подстиче ме да га тумачим као узрок игнорисања моћне високоразвијене технологије над нискоразвијеним технолошким богатствима. Ни једна реч није никад посвећена великој српској црквеној уметности. Ниједном се није искрено пришло дубоким историјским коренима овог рата. На брзину су доношени закључци о историјској битци на Косову 1389 године, без икакве жеље да се она схвати озбиљно. Ниједан ред, који сам прочитао из узвишеног епског Косовског циклуса, није био узет у обзир, по коме су Срби „Косовски народ „ чиме су од рођења напајали своју децу, од времена пораза од Турака.

пренео:
Bob Djurdjevic
Phoenix, Arizona

ПРИМЕДБА ПРЕВОДИОЦА:

У овог Пољака осећа се искреност у одбрани онога што је угрожено код словенске браће Словена. Братство међу католичким и православним Словенима врло се компромитовало после Јасеновца и њене завршне круне коначним губитком Крајине. Међутим, за братство Пољака и Срба из доба Другог светског рата постоји сасвим друга, антифашистичка и антикомунистичка основа која не меша верску опредељеност, иако има једна паралела страдалништва у овом нашем најновијем времену између нашег мученика Ђорђа Мартиновића, и пољског православног свештеника Попелушка. Обојица су страдали под незамисливим начинима иживљавања њихових још неоткривених извршиоца. У Другом светском рату и Пољаци и Срби су страдали борећи се упоредо против фашиста и комуниста и имали покрете отпора, Пољаци Бора Комаровског, а Срби генерала Драгољуба Михајловића, које су „демократски“ савезници после рата издали на милост и немилост комунистима. Позната су трагична писма која су ова двојица жртвованих хероја још за време рата размењивала.

После моралне катастрофе у емиграцији заједно су се налазили избегли омаловажени пољски и српски хероји отпора и могли тајно да се једни другима изјадају. Тако је највероватније и овај Бриганац пољског порекла коме се не наводи име, имао вероватно подстрека и разумевања да мало боље проучи и узроке наше косовске Голготе. Почев о XVII века од када је енглески историчар Едвард Гибон са ниподаштавањем проценио све оно што је долазило из Ви-

зантије, као дегенерацију западне културе, и наш пријатељ Пољак највероватније школован у Енглеској култури ипак је делимично у неким детаљима подлегао њиховим надменим ставовима, па је прихватио да је у средњем веку у нас постојао неки „Босански“ народ, „који се само конвертовао у муслимане“.

Вероватно је ову омашку починио под непосредним утицајем сада у овом рату изхитреној и веома популарној пропагандној псеудо-научној обимној „студији“ Ноела Малколма, „Историја Босне“ књизи од 400-500 страна, која је пригодно написана када је измишљен грб, застава, химна и цела држава Босна, да би се историјски оправдала садашња политичка потреба и оправдала обнова фантомске аустроугарске анексије окупиране Босне, и која ће и сада трајати толико колико траје и та окупација. Ми би пак препоручили уопште западњацима да читају и књигу Ерика Хобсбома (Eric Hobsbawm) „Inventig tradition“ која посматра ове „проналаске“ мало другачије.

Др Предраг Ристић
архитекта

ИНТЕРВЈУ

ПАТРИЈАРХА МОСКОВСКОГ АЛЕКСИЈА II

ДАТ НЕМАЧКОМ ЧАСОПИСУ *ФОКУС*

7. ЈУНА 1999. ГОДИНЕ

Питање: Могу ли Албанци и Срби после косовског рата заједнички да живе?

Одговор: Не мислим да косовски конфликт има верске корене. Нико не треба да покушава да му да верску димензију. Међу Албанцима има много хришћана, православних и римокатоличких. Како би хришћани и муслимани заједнички живели и међусобно се помагали, потребно је разумевање и праштање. За то мора да се развије дијалог између религија, као у Босни.

Питање: Могу ли НАТО земље да учествују у мировној мисији?

Одговор: Групе за осигурање мира морају уживати поверење и Срба и Албанаца. Зато би било боље да оне не буду из земаља из којих се учествовало у нападима.

Питање: У време међународне затегнутости Цркве се приближавају. Ваш апел за мир на Косову временски се поклопио са Папиним апелом. Да ли сте разочарани да апел није уважен?

Одговор: Наравно. Управо сада, пред велики јубилеј 2.000 година од Рођења Христовог, целокупна култура која се заснива на Хришћанским принципима, треба да поклони пажњу гласу Цркве и верским идејама.

Питање: Да ли у трећем миленијуму после Христа може да се дође до сједињења хришћанства?

Одговор: Немогуће је да се хиљадугодишњи раскол између Источне Цркве и Римокатоличке Цркве превазиђе за годину дана. У овом тренутку у нашој Цркви, на жалост, постоји снажно расположење против екуменизма – Мешетарење секти и псевдомисионара који су преплавили Русију, да би куповали људске душе, поистовећује се са правим екуменским контактима између цркава. Добијам многа писма од мајки, чија су деца потпала под утицај деструктивних секти. Парадоксално је да у Русији има више подмлатка јапанске секте Аум него у Јапану.

Питање: Да ли вам у сузбијању секти помаже нови закон о религији?

Одговор: По закону су све верске заједнице равноправне. Оне се морају регистровати. За егзотичне групе постоји одређени рок. Ко жели да стекне држављанство, мора прво да докаже да је достојан њега. Уосталом, историјска је истина, да је Русија, током своје хиљадугодишње историје била једноверна земља.

Питање: Да ли је посета Папе Русији могућа?

Одговор: Препреку томе чини стање у Западној Украјини, где се нама одузимају православни храмови. Верници се протерују из цркава, иако се после Другог Ватиканског сабора православне цркве називају сестринским црквама. Истеривање, на жалост, тече даље.

Питање: Сада се, међутим, ради о рату и миру. Да ли би сусрет са Папом био од значаја?

Одговор: Мислим да у садашњој етапи сусрет верских поглавара не би био потребан.

Питање: Планирате ли посету Ватикану?

Одговор: Не у овом тренутку. Ја сам за девет година, од када сам патријарх, 110 пута био ван Москве. Ми сада имамо 127 епархија, 64 сам већ посетио.

Питање: Када ће се решити проблем имовине Руске Цркве у Немачкој?

Одговор: На жалост, у овом тренутку не. Постоји одлука суда у Дрездену да имовина по закону из 1938. припада Руској Заграничној Цркви. На судској расправи било је присутно око 100 чланова православне парохије Московске патријаршије, а само једна особа заступала је Заграничну Цркву. Треба удовољити жељи већине.

Питање: Да ли немачка влада помаже?

Одговор: Ја сам се тадашњем немачком канцелару Кољу обратио. Речено ми је да је то у надлежности покрајина. Закон је донет у нацистичкој Немачкој. Он не одговара данашњим реалностима. То је питање које се мора решити.

ПОУКЕ

О ЈЕДНОДНЕВНОМ ПОСТУ

Многи верници су у недоумици када се почиње и завршава једнодневни пост. По једнима пости се од поноћи до поноћи, по другима од заласка до заласка сунца, по трећима од 5 или 6 сати после подне до истог времена сутрадан. Ни једна од ових варијанти није погрешна и може се упражњавати. Од поноћи до поноћи се употребљава више у свету, од пет или шест сати одговара више манастирском животу, а од заласка до заласка сунца је источњачки начин, никао у јеврејско-муслиманској средини, но никако погрешан. По црквеном учењу, сутрашњи дан почиње када се на вечерњу чита молитва „Сподоби Господи (Удостој Господе)“, а то зависи од времена почетка вечерња, које је прилично различито, а зависи понајвише од доба године (кад су дани краћи или дужи). Но, најважније је постити, а временски оквири поста и нису важни. Човек треба да се држи правила која се упражњавају у његовој средини, или оних на која му укаже духовни отац. Но у сваком случају погрешно је постити од ујутру до заласка сунца, што је и најчешће у нашем народу и што је остатак муслиманског утицаја из времена ропства под Турцима (јер се тако пости за време рамазана).

О РАДУ НА ПРАЗНИКЕ

Православна црква каже да је грех радити недељом и на празнике. У правилима Св. Отаца (Лаодикијски сабор, 29) лепо се каже да се анатемишу они, који следећи Јудејцима, не раде суботом. Хришћани треба да светкују недељу, и ако могу, уздржавају се од рада. У номоканону изричито се напомиње (105.) да се брани радити, но треба ићи у цркву, као што приличи хришћанину: ако ко ради недељом или на празнике, да се одлучи... Неки ће рећи да то подсећа на онај моменат из Јеванђеља, када су фарисеји осуђивали Исуса што чини чуда у суботу, на шта је он одговорио да није човек створен суботе ради, већ субота човека ради. Шта је истина?

За сваког хришћанина црквени празник, па и недеља, је време славља, молитве, богомислија, радости и празновања и зато се сви хришћани окупљају у храму. Зато се сматра да је онај, ко је отишао да ради, одбио да се сједини са свима у Чаши (причешћу), одрекао се радости. Сам посао није грех и ако је нешто важно у животу, то је рад. Али најбоље је, ако је могуће, испланирати своје послове тако, да се на празнике буде слободан ради одласка у цркву, ради молитве, ради породице и духовних сродника. А највећи је грех за време богослужења седети код куће и радити ручни рад, или било шта што није потребно. Свети Петар Александријски каже да недељу проводимо у радости, јер је тада Христос васкрсао. Недељом не треба клечати (15).

О ПОСТУ У БОЛЕСТИ И ТРУДНОЋИ

Неких строгих правила о посту у болести нема. Св. Јован Кронштатски се тешко разболео пред крај живота. Лекари су саветовали јачу храну, но он је строго постио. Св. Теофан затворник, пак, узимао је млеко, по савету лекара, чак и средом и петком. Потребно је у таквим недоумицама отићи свештенику, свом духовном оцу, и послушати његов савет. Он другоме може рећи другачије, јер благодат свештенства и искуство му говоре како да поступа. Није добро са истим питањем обраћати се разним свештеницима. Но, треба се посаветовати и са лекаром. У свему томе, а најпре у трудноћи, потребно је руководити се следећим правилима: Пост не сме да нашкоди ни здрављу детета, ни здрављу мајке. Трудноћа није оправдање (као ни болест) за распуштеност и неумереност. Пост је време двоструке молитве мајке, трезвености и самоконтроле. Пост труднице је строго уздржање од свега што може да нашкоди здрављу бебе или њој самој. Основне молитве будуће мајке нека буду упућене Мајци Божјој.

О СВЕЋАМА У ЦРКВИ

У доста цркава постоји пракса да неко ко је дежуран код свећа, које верници пале, те свеће премешта, пали и гаси и занима се тиме за време богослужења. Св. Јован Шангајски је био против тога. Он је говорио да не треба дирати свеће које је неко запалио и премештати их, јер су оне дар Богу и треба да горе тамо где су их ставили. Једном се десило да приликом јутрења, на полијелеју ђакону нису на време додали свећу. Он је сам узео свећу од оних које су биле упале. Владика је прекинуо кађење, затраживши да се свећа врати на

своје место и сачекао је да се донесе свећа за ђакона. Свеће са свећњака могу се склањати тек кад догоре, иначе се не дирају.

О КРАВАТАМА У ЦРКВИ

Свети Јован Шангајски, који је био прилично строг за време богослужења, није дозвољавао прислужницима (чтечевима) да носе кравате или лептир-машне. Он је напомињао, да свештеник може, у највећој потреби да употреби нит (конац) уместо епитрахилја, а прислужник следствено томе, не сме да носи око врата ништа за време богослужења. Ето поуке родитељима и младима, који мисле да је потребно да се стави кравата или лептир-машна да би се изгледало што елегантније.

О БДЕНИЈУ УОЧИ ВАВЕДЕЊА

Савременици шангајског архипастира се сећају, како је, дошавши у Америку, настојао да уведе један леп обичај у цркву, приликом бденија уочи Ваведења. У моменте пред полијелеј слао је прислужника да покупи из храма девојчице од 3 до 4 године, наложио да им се свима дају свеће и да стану испред солеје. Када је Владика износио икону празника, девојчице су га пратиле са упаљеним свећама до налоња, и остајале с једне и друге стране до целивања. То је била лепа замисао која нас је подсећала на речи богонадахнутог песника:

...Нашу Деву деве прате, са химнама и свећама,
Захарија приводи је Светињи над светињама... (Е.Н.)

На жалост, тај обичај није пустио корена код верујућих у Америци.

О ПОЧЕТКУ ЛИТУРГИЈЕ

Многи верници желе да присуствују литургији од почетка, па се двоуме када да дођу у цркву. Ако литургији претходи читање 3. и 6. часа, онда се долази пре почетка читања, ако се служи и јутрење, долази се пре почетка јутрења. Јер, закаснивши, човек греши, јер узнемирава својом шетњом, паљењем свећа и целивањем оне који су дошли на време. Иначе, сама литургија се састоји из проскомидије (за вернике невидљиве), литургије оглашених, која почиње речима: Благословено царство... и литургије верних. Ако се мора закаснити

стане се скромно и мирно код улаза, не реметећи мир у св. храму, а целивање икона и паљење свећа може се обавити и по завршетку.

О ПОСТУ И ЛИЦЕМЕРЈУ

Понашање у посту треба да одговара нашем душевном расположењу. Ако је душа склона да се привремено одрекне разонода и задовољстава, треба јој удовољити. Одбаците све сујетно, разноврсно, забавно, заводљиво. Треба се усредоточити на најважније, на испуњавање својих обавеза и на духовно, све остало касније. Како у јелу и пићу, тако и у брачном животу. Није толико важно шта се једе, него колико и како. Али, сада ту следи друга опасност. Добро је постити и испуњавати закон, ту се осећа радост у души. Но, од тог осећаја рађа се осећај гордости – грех фарисејства. Један са другим су тако повезани, да се јављају у души истовремено. Тешко их је раздвојити, али је могуће. Човек се временом може научити томе. Најпотребније је завољети заповести ради њих самих: чистоту ради чистоте, молитву ради радости коју нам дарује, пост ради дара смирености итд.

О РАЗЛИЦИ ИЗМЕЂУ ПРАВОСЛАВЉА И КАТОЛИЧАНСТВА

Православље и Католичанство су се развијали на различите начине. Њих одликује различитост језика (грчки и латински), различитост народних традиција, различитост философија и права, различитост политика. Коначно, не гледајући на то што је између Православља и Католичанства много заједничког, разлике су се показале врло важним да би молитва и литургија биле заједничке. Уосталом, Православље стреми ка Царству Божјем, ка обожењу човека, кад Католичанство тежи ка најбољем устројству земаљског хришћанског царства. Православном вернику је најдражи Христос и Његова реч, католику добра дела и права личности.

О СВЕМОГУЋСТВУ БОЖЈЕМ

Питање које је вековима мучило полуверне било је: Ако је Бог стварно свемогућ, да ли може да створи камен, који не може подићи? То је старо схоластичко питање. Бог није само свемогућ, већ и добар и свевидећи и не чини ништа, што би по својој природи било зло, тј. противно Њему. Све што је Бог створио је прекрасно, послушно Творцу и љуби Га, осим онога, што је сагрешио противљењем. Човек је лично тај камен, који не подиже Господ, не зато

што не може, већ што не жели да лиши човека његове слободе. И у томе се огледа љубав Божја према Његовом створу – човеку.

О ИЗЛАСКУ ИЗ ХРАМА

Брига Св. Цркве за нас грешне тече и даље, да не би од нас одступило оно благодатно расположење, кога смо се ми удостојили у храму Божјем. Она нам заповеда да се из храма разилазимо у побожном ћутању, без разговора, без смеха, са захвалношћу Господу, који нас је удостојио да присуствујемо св. богослужењу, са молитвом да нам Господ опрости наше грехе, учињене вољно и невољно и да нас удостоји да до краја свога живота редовно посећујемо Његов св. храм.

У уставу црквеном каже се: Након отпуста, излазећи из цркве, одлазимо са сваким ћутањем у своје келије, или на посао; и не приличи нам међусобно разговарати на путу, установљено је од светих отаца.

ПОП: ПАСТИР ОВАЦА ПРАВОСЛАВНИХ

Да ли је понижавајући назив „поп“? У Пензенском епархијском листу с почетка овог века, објављен је чланак у коме се каже да се обично сматра понижавајућим за духовна лица, када их називају „попом“, уместо свештеник, јереј, презвитер. Но, да ли је то стварно тако? У свим древним богослужбеним и другим књигама назив поп се среће исто тако често као и свештеник, јереј, презвитер. На пример: у службенику (руском из XV века): „свештеник га поставља пред царске двери и говори поп: – Вјерују во јединого“... Или у „стоглаву“ нпр.: „како треба архијереј и јереј руком да благослови, и благосиљали би протопопови и свештеници православне хришћане...“ Срећу се и таква места, где се употребљавају два назива: „Многи свештеници, попови и ђакони, заблудели су од истине...“ И у Светој Гори назив поп се употребљава за јеромонаха...

Таквих примера има много. А назив „протојереј“ нигде се не среће, него увек протопоп, а такође и поповски староста (старешина). У новоисправљеним црквеним књигама „поп“ се не среће.

Реч поп произилази од грчког „папас“ деда, предак. Одатле стари, најстарији, исто као и презвитер (пресвитерос) – одатле баћушка код Руса. Истина, поп се помиње често у народним пословицама и изрекама у рђавом контексту, али то постоји и за друга звања. По пореклу, назив поп је почастан. Но трагично је, ако се не познаје филологија...

Из „Руски паломник“ бр. 20 од 1910. год.
Припремио Ж. Туцић

ВЕСТИ ИЗ РУСКЕ ЦРКВЕ

ПОСЕТА ПАТРИЈАРХА АЛЕКСАНДРИЈЕ

Прву, канонску посету Московској патријаршији обавио је патријарх и папа Александрије и целе Африке. Програм посете био је прилично обиман. Посетио је храм Христа Спаситеља и Светоданиловски манастир, који је духовни центар руске патријаршије. Такође и чувену капелу на Црвеном тргу, где се налази Иверска икона Богоматере. Потом је посетио Светотроичку лавру и Московску духовну академију.

Освећено је ново подворје Александријске патријаршије. Досадашње је било у Одеси, пошто у совјетско време није било могуће имати подворје у Москви. Руска црква има своје подворје у Каиру посвећено светом Димитрију Солунском. Патријарх Алексије истакао је значај Цркве Александрије за православље у историји. Она је дала велике теологе и црквене оце, ту је настало православно монаштво.

ИКОНА ПРОТИВ ПИЈАНСТВА

У целој Русији је средином маја прослављен празник чудотворне иконе Богоматере „Неупивајемаја Чаша“ којој се дугогодишњи пијанци обраћају за излечење. Иначе она се налази у Серпуховском Висоцком манастиру. Јављање ове иконе забележено је 1878. године у Тулској губернији. Једном бившем војнику пијанцу, у сну се јавио старац са поруком да оде у град Серпухов у манастир Владичице Богородице, где се налази икона „Неупивајемаја Чаша“. Како је једва ходао од пијанства и сав новац је пропио, није послушао старца. Али, свети старац јавио му се још два пута. Тада је пијанац кренуо на пут и кад се приближио манастиру одједном је могао да хода без тешкоћа. У манастиру нико није знао за икону коју је он тражио. Потом су се сетили да имају једну икону, необичну, на којој је осликан Богомладенац у Чаша а Богородица руком указује на све људе жељне спасења. На полеђини иконе писало је „Неупивајемаја

Чаша“. Пијанац се кући вратио здрав, на својим ногама, а глас о томе прочуо се по целој Русији. Од тада се она слави као чудотворна.

ПОБОЖНОСТ И АТЕИЗАМ У РУСИЈИ

Средином маја у неким верским публикацијама објављени су резултати испитивања фондације „Опште мишљење“. Испитано је 3000 грађана руских градова и села. Установљено је да 55% грађана наводи, да исповеда православље, док број безбожника достиже 31% популације. Око 9% изјављује да исповеда неку неправославну веру, а за њих 5% је тешко да одговоре на питање о побожности. Код жена је побожност далеко присутнија – 66%, а код мушкараца 43%.

ПРАВОСЛАВНО ПОРОДИЛИШТЕ

У граду Белгороду Обласна акушерско-гинеколошка болница прерасла је у „Православни породилски дом“ а архиепископ белгородско-старосоколски Јоан осветио је све просторије дома. Са главним лекаром болнице архиепископ је потписао документ о намерама, који говори о правима и обавезама обеју страна. Епархија ће по својим могућностима помагати да болница буде снабдевана лековима и техником, а монахиње Белгородског манастира моћи ће да заједно са медицинским особљем буду на услузи пацијентима. Болница даје простор за капелу и запослиће сталног свештеника. Главни лекар истиче значај овог подухвата, мајке добијају „моралну подршку“.

ПРАВОСЛАВНО-ИСЛАМСКИ ДИЈАЛОГ

У Одељењу за спољне послове Московске патријаршије 4. јуна одржано је заседање Мешовите богословске комисије за дијалог „Ислам – Православље“. Главни учесници рада били су митрополит калињинградски Кирил, а иранску делегацију водио је председник Организације исламске културе ајатулах Мохамад Али Тасхири.

Како је саопштено, током три дана разматран је „широки спектар религиозно-моралних и социјално-политичких питања“, разматране су могућности узајамности Православља и Ислама и решавања актуелних проблема који постоје пред човечанством и савременим светом.

ДРЕВНОПРАВОСЛАВНА ЦРКВА (СТАРООБРЕДНИЦИ)

Древноправославна поморска црква Латвије преко свог председника централног савета, старијег учитеља Грабешчинског водила је у Московској патријаршији са митрополитом Кирилом разговоре. Свети Синод је 29. децембра прошле године нагласио „важност развоја сарадње ради укреплјења традиционалних духовних вредности и норми живота руског друштва“. Сада је разматрано уклањање става једних према другима. Ставове према старообредницима донели су раније помесни сабори руске Цркве 1971. и 1988. Раскол је настао пре 350 година. За време патријарха Никона (1652–1666) у Цркви је уведена једнообразност у богослужењима. Ова реформа наишла је на снажан отпор у једном делу Цркве. Црква и држава су реаговале такође оштро против противника реформи, дошло је до прогона. Московски сабор 1656. ставио је анатему на оне који се крсте са два прста како је до тада било по Русији најчешће. Сабор 1667. је поновио анатему на све противнике реформи. Раскол је оставио дубоке трагове. Помесни Сабор 1917–1918 имао је добрих намера да се ово болно питање реши, али настао је бољшевистички преврат и све је застало.

Сабор 1971. потврдио је православност богослужбених књига пре патријарха Никона, а тиме је анатема постала излишна. Старообредници се од тада поново сматрају православним хришћанима. Старообредника има по Сибиру, у балтичке земље су се склањали од прогона као и на североамерички континент још ранијих векова.

ПРОЗЕЛИТИЗАМ У РУСИЈИ

Московске верске публикације пишу о непрекинутом раду иностраних мисионара и верских група и секти на придобијању руских грађана. Из Канаде је пристигао мисионар Давид Шелц с намером да остане у Владивостоку три године и „помогне обнову еванђеоских цркава у Приморју“. На лето припрема камп за омладину.

Римокатолици из иностранства граде цркву у Новосибирску, а радове финансира „Реновабис“. Осим тога граде се њихове цркве у новосибирској и омској области и то од готових блокова тако да је градња готова за недељу дана. У том крају раде и двојица страних римокатоличких свештеника, један из Пољске а други из Словачке. У Новосибирску отворено је и представништво Каритаса.

У Краснојарску римокатолички свештеник из Пољске Јан Фракевић осим листа „Весник милосрђа“ сада издаје и другу публикацију „ЈУ“, за младе. У Новосибирску римокатолици организују молитве „Жива круница“. Верска група „Духовни препород“ објави-

ла је „пројект 250“ којим се предвиђа да што брже на територији бившег Совјетског Савеза има 250 „мисионарских центара“.

ЕКУМЕНСКЕ КОНСУЛТАЦИЈЕ

Регионалне консултације у оквиру пројекта „Мир у Европи – мисија црква у Украјини, Белорусији, Пољској и Немачкој“ одржане су у првој половини маја у Минску. Учествовали су представници православља, римокатоличанства, лутерана и баптиста из Русије, Немачке, Белорусије, Пољске и Украјине. Разматрани су историјски аспекти односа између црква, народа, о размени информација се разговарало и о постојању међусобних стереотипа. Током четири дана рада посвећен је и православни епископ у Гродном као и римокатоличка богословија.

ПРАВОСЛАВНО-КОПТСКИ РАЗГОВОРИ

Московску патријаршију посетио је епископ лосанђелески Коптске цркве Серапион. У разговорима са за спољне послове Руске цркве задуженим митрополитом калињинградско-смољенским Кирилом био је посебно речи о богословским контактима двеју црква. Саопштено је да је Московска патријаршија заинтересована за продужетак богословског дијалога са дохалкидонским, монофизитским црквама. Ово следи из препоруке Синодалне богословске комисије, која сматра да је тај дијалог користан. Разматран је и рад двеју црква у Светском савету црква, као и став према екуменском покрету. Гост је разговарао и са секретаром Богословске комисије В. В. Шмалием.

КИНЕЗИ ИЗУЧАВАЈУ ХРИШЋАНСТВО

Недељу дана боравила је у Русији делегација „Центра за изучавање хришћанства Академије друштвених наука Народне Републике Кине“. Његовог председника Ђуо Синпина примио је митрополит калињинградски Кирил. Кинези су истакли „важну улогу Руске цркве у историји и савременом животу Русије“ а разговарано је посебно и о Кинеској Аутономној православној цркви. Даље теме су, према саопштењу Патријаршије, биле: односи између Истока и Запада, светски мир, распрострањавање псевдорелигијских покрета и секти. У погледу решавања „конфликта на територији Југославије“ две стране су имале исте ставове.

Кинези су посетили Издавачки савет Московске патријаршије, Одељење за религијско образовање и катехизацију, Центар свештеноченика Иринеја Лионског, Свете Тројице Сергијеву лавру као и Петроград.

ПОСЕТА ГРЧКОЈ

Од 11. до 17. маја митрополит калињинградски Кирил, који води спољне послове Московске патријаршије посетио је Јеладску православну цркву и Свету Гору. Са архиепископом атинским Христулом водио је разговоре о питањима од значаја за свеправославље. Владика митрополит учествовао је на симпозиону на тему „Либерализам, традиционализам и моралне вредности обједињујуће Европе“. На Светој Гори посетио је манастире Симоно-Петра, Ватопед, Свето-Пантелејмонов руски манастир, Ксилургу, два руска скита – Андрејевски и Илински. Митрополит је разговарао са иноцима-светогорцима у вези устројства монашког живота у руским манастирима као и о оправкама и рестаурацијама манастира.

ЛЕЊИНА САХРАНИТИ НА ГРОБЉЕ

Због компликоване политичке ситуације у Русији питање „преноса праха револуционара са Црвеног трга“ гурнуто је у други план. Овим питањем бавила се политика, Црква и јавност у више наврата. Питање се периодично наново поставља.

На празник Светих Кирила и Методија патријарх Алексије упитан је о овом старом проблему. Изјавио је да се нада да је дошло време да се ван Црвеног трга сагради пантеон где би били пренети остаци „револуционара“. На тргу се одржавају разни рок-концерти, неморално је да то бива где су гробови људи.

На ово је реаговао писмом патријарху вођа Савеза комунистичких партија Олег Шенин, сматрајући да, како је написао, „генија човечанства, Лењина“ не треба премештати с трга који је „свети символ патриотизма“.

ПРИПРЕМА БОГОСЛОВСКЕ КОНФЕРЕНЦИЈЕ

Од 23. до 25. новембра ове године у Москви ће се одржати међународна научно-богословска конференција поводом 2000. годишњице пришествија у свет Господа Спаситеља, под називом „Исус Христос јуче је и данас онај исти и ва вијек“ (Јеврејима 13,8).

У оквиру припрема конференције састао се Савет хришћанског међуконфесионалног комитета 21. маја којим су председавали митрополит калињинградски Кирил и надбискуп ипоно-заритски (московски „апостолски администратор“ римокатолика латинског обреда) Тадеуш Кодрусевич.

ДАН РОЂЕЊА ЦАРА

Свесни греха цареубиства Руси се у многим местима окупљају 19. маја на дан рођења 1868. последњег цара, мученика Николаја. У Москви је традиционална литија (крсни ход) од спомен капеле хероја Плевне до храма Христа Спаситеља. Током литије певају се молитве и црквене химне. Затражено је убрзање поступка проглашења светим императора. По благослову Светога Синода већ годинама у појединим епархијама, цар се слави као светитељ, али не и на нивоу целе Цркве. Митрополит петроградски Владимир међутим није ове године допустио да се одржи литија.

Забележени су бројни случајеви чудесних јављања и исцељења захваљујући молитвама цару-мученику, благомирис и мироточење се често јавља од царевих икона. Многи у црквеним круговима прошлогодишњу сахрану остатака царске породице сматрају „фарсом“, то и ових дана износе. Кажу да „то никога није обмануло“ и све сматрају „спектаклом“. Сада је сабрано десет хиљада потписа на обраћање Патријарху и Синоду са речима да „народ Божији са нестрпљењем очекује канонизацију“ и с тим везују почетак обнове Русије.

Цар мученик Николај рођен је 1868. а погубљен 18. јула 1918. код Екатеринбурга са царицом Александром Феодоровном, наследником престола царевићем Алексејем, кћерима Олгом, Татјаном, Маријом и Анастасијом. Цар је 1894. по смрти оца, цара Александра III, преузео престо и био помазан на царство у Успенском саборном храму московског Кремља. Он се 2/15. марта 1917. одрекао престола у своје име и својега сина у корист млађега брата Михаила, после чега је ухапшен.

ХРАМ У АМБАСАДИ

У руској амбасади у Прагу освећен је храм светог Георгија Победоносца. Освећење и торжествено богослужење обавио је архиепископ калужко-боровски Климент заједно са поглаваром Православне цркве чешких земаља и Словачке, митрополитом прашким Доротејем. Иницијатор отварања храма, је руски амбасадор Николај Рјабов, зашта је добио подршку Министарства иностраних дела. Само у још једном руском дипломатском представништву у

свету, при амбасади у Бечу, постоји православни храм. Он је још из царских времена.

Овим поводом у Прагу је одржан међународни симпозион „Лик светога Георгија у историји и култури хришћанства“. Организацију је спровела Словенска академија Русије и Руски центар науке и културе у Чешкој.

ЕПАРХИЈА ВЛАДИВОСТОК: 100 ГОДИНА

На Далеком Истоку и Тихом океану пре сто година основана је православна епархија у којој је данас верски живот пример другим епархијама. Отварају се многи храмови, веронаука се предаје свуда, издаје се већи број књига и публикација. Поводом јубилеја организована је конференција о стогодишњем раду и историји православља у Приморју.

РУСКА АКАДЕМИЈА НАУКА

Почетком јуна Руска академија наука обележила је 275. годишњицу свог постојања. На свечаности тим поводом прочитана је порука патријарха Алексија у којој он истиче јединство вере и науке. Оне се обогаћују, хармонично граде човека и човечанство. Разум и срце чине човека. Наука и духовност обједињују напоре ка преображају света. Мудрост се стиче сазнавањем богомданих закона природе и изучавања процеса, то помаже човековом животу. „Кад је душа без знања, није добро; и ко је брзих ногу спотиче се“ кажу премудрости Соломонове (19,2). Од Господа дате таленте треба на благо себе и ближњих користити, али без оплодотворења знања Духом оно не постиже своју сврсисходност.

Руска црква и руска наука вековима су тесно сарађивали. Нарочито у прошлом веку та сарадња је била интензивна, у овом веку дошло је до насилног раздвајања, супротстављања науке вери. Сада се стање мења. Треба обновити узајамност Цркве и руске науке. Један од примера сарадње Академије са Црквом је наставак труда академика и митрополита Макарија Булгакова с почетка овог века који је радио на историји Москве и Цркве. Поводом 2000. годишњице доласка Спаситеља у свет, Академија и Црква раде на научним пројектима.

ПОМОЋИ ДЕЦИ

Поводом Међународног дана заштите деце патријарх Алексије обратио се руском народу с тражењем да се помогне нишчима, болнима, инвалидима, изражавајући хришћанску доброту, милосрђе

и састрадалништво. Русија је увек помагала по свету. Сада када народ Србије страда поново се код Руса јавља пожртвовање.

У Русији преко два милиона деце нема породицу, на граници су физичког опстанка, многи су лишени хлеба насушнога. У земљи постоје разни фондови који организују помоћ деци. Помажу се дечији домови како у Москви тако и до Забајкаља, али помоћ је потребно проширити. У националном је интересу помагати незбринуту децу.

ЈУБИЛЕЈ НОВОСИБИРСКЕ ЕПАРХИЈЕ

У најтеже време за Цркву патријарх московски, свети Тихон, 1924. основао је Новосибирску епархију на територији некадашње Томске губерније. Ту је пре 1917. било око 250 храмова. Први епископ био је Никифор Асташевски. Коју годину касније почињу масовна затварања храмова па и рушење, свештеници се затварају, а неки су стрељани. Дуго година епархија је била обезглављена. Тек 1943. долази до скромне обнове. Данас епархија има 86 парохија и 12 манастира. Мисионарски рад потпомаже и држава. Црква је присутна у школама, болницама, старачким домовима, дечијим домовима. Од 1995. постоје две православне гимназије и Православни богословски институт.

Данашњи епископ новосибирско-бердски Сергије примио је многа честитања. Приређени су бројни концерти и скупови, све у складу са православном традицијом. Између Цркве и органа власти постоји такорећи хармонија као ретко где у Русији.

ЧУДО У КАЗАНУ

Икона Казанске Богоматере у казанском храму Св. Параскеве проплакала је, а Њене сузе могли су видети сви верници. Ово чудо збило се за време заупокојене литургије за 400 жртава политичког терора. У граду је тридесетих и четрдесетих година овога века од большевичке тајне полиције убијено преко 400 грађана Казана и закопано у порти поменутог храма. Прошле године остаци су откопани и сада уз православни обред сахрањени на градском гробљу.

ФОНД „СЛАВОМИР“ ЗА СРБИЈУ

На иницијативу посланика Русије и Белорусије априла месеца ове године у Москви је основан хуманитаран фонд „Славомир“ за указивање помоћи пострадалим и потребитим православним вер-

ницима у Југославији. Фонд се обратио патријарху Алексију за благослов који је дат уз спремност да се помогне у раду Фонда. Сарађиваће се и са православним фондовима у свету ради координације помоћи. Рад подржава и градски парламент (Дума) Москве и општеруски покрет „Отечество“, затим разне друштвене, војне и интелектуалне организације.

СВЕТИ ИГЊАТИЈЕ БРЈАНЧАНИНОВ

Велики богословски скуп одржан је почетком маја у Ставропољу о животу и раду светога Игњатија који је од 1858. до 1861. био епископ ставропољско-кавказки. Његов рад у прошлом веку у вишеконфесионалној средини, како је истакнуто, створио је такву атмосферу да на северу Кавказа није било међуверских конфронтација. На скупу су учествовали бројни архиепископи и епископи, ректор свих московских духовних школа епископ Евгеније, представници синодалног мисионарског одељења, грузијски епископ Антоније, многи научници и свештеници. Округли сто и семинар били су посвећени историји православља на северу Кавказа.

ВЕРОНАУКА У КУРСКУ

У Курској области верници захтевају да им деца у школама уче веронауку. Иако ово питање није законски решено на нивоу целе Руске федерације, курске власти немају ништа против и сада предузимају потребне мере заједно са курским архиепископом Јувеналијем да се што пре уведе веронаука. Она је одмах уведена у неким школама, негде се предмет назива – основе познавања православне културе. На државном педагошком универзитету отворена је катедра православне културе ради хитног образовања вероучитеља. За полазнике је потребан благослов, а предавачи ће већим делом бити свештеници. Помоћ ће стићи и из Москве. Државни универзитет у Орлову такође уводи катедру за катихете.

КРШТАВАЊЕ ОФИЦИРА

У руском граду Чита отац Симеон крстио је већи број официра и „военослужашћих“ као и чланове њихових породица. Пре примања тајне крштења имали су предавања и прилику да на своја питања добију одговор. Како је извештено, крштено је 60 особа. Речено је да вера у Бога укрепљује морални дух оних који раде у војсци.

МАРТИРОЛОГ НОВОМУЧЕНИКА

С благословом митрополита петроградског Владимира из штампе је изашао Синодик санктпетербуршке епархије. Унета су имена две и по хиљаде православних црквенослужитеља и мирјана пострадалих за веру у нашем веку. Садржана су бројна сведочења потребна за канонизацију новомученика. У прогонима безбожника Црква Петрограда је изузетно много пострадала.

СВЕТИ КИРИЛО И МЕТОДИЈЕ У РУСИЈИ

На празник светих равноапостола патријарх руски по традицији служи божанску литургију у Успенском саборном храму московског Кремља. Потом кроз Спасака врата Кремља креће литија улицама првопрестолног града до Словенског трга где се служи молебан браћи просветитељима Словена. Под отвореним небом ове године уздигнута је молитва за низпослање мира међу једноверном браћом, за умирење раздора и за сачување словенских земаља од огња, мача, смртне опасности и од свакога зла.

У своме слову предстојатељ руске Цркве, патријарх Алексије поменуо је „проливање крви наше браће и сестара у Југославији, на Косову – светој српској земљи, коју сналази братоубиство“. Црква призива браћу Словене да укрепе јединство пред угроженошћу јер се ствара нова подела Европе и света.

Неколико дана пре и после празника у целој Русији одржавају се многе свечаности и сусрети. То се назива Данима словенске писмености и културе. Патријарх је напоменуо да ове године Русија обележава 200 година Александра Пушкина. То ће се чинити и у целом свету пошто је Пушкин, по речима патријарха „уважени гениј, који је у својим делима исказао богатство руске душе и ширину руског срца“.

Ж. Туцић

ОРДЕН АПОСТОЛА АНДРЕЈА ПРВОЗВАНОГА

Након триста година, орден апостола Андреја Првозваног поново је постао највиша државна награда у Русији.

Прошле године, напунило се три века од оснивања првог и главног ордена руске империје, ордена св. апостола Андреја Првозваног. Указом председника Руске федерације од 1. јула 1998. године ордену је поново додељен статус највише државне награде. Овај статус предвиђа да се орденом „награђују истакнути државни и друштвени делатници и други грађани Руске федерације за нарочите заслуге, које доприносе процвату, величини и слави Русије. Орденом св. апостола Андреја Првозваног могу бити награђени за особите заслуге пред Руском федерацијом шефови и руководиоци влада иностраних држава“.

Први, који су добили наново рођени орден из руку председника Јељцина, били су академик Димитрије Лихачев, руководилац федералног научно-истраживачког центра за стрељачко оружје, конструктор познатог аутомата Михаил Калашњиков и председник Казахстана Нурсултан Назарбајев. Писац Александар Солжењин, награђен орденом поводом недавног осамдесетог рођендана, одбио је да прими награду.

Историја ордена у вези са наградним системом Русије заслужује посебну причу.

Оснивач орденског система, као и многих других новина у Русији, био је Петар I, који је истовремено са добрим намерама да награди људе за њихова дела на добро Отаџбине, увео и бирократски систем. Историја поштовања претпостављених и награђивања у Русији врло је интересантна и богата је не само позитивним, него и негативним примерима. На пример, у закону о руским орденима, названом „институција ордена и других знакова одликовања“, каже се, да „грађанима и лицима сељачког сталежа ордени се не додељују“. Чувени уметник и певач Фјодор Шаљапин због тога је трпео целог живота, будући сељачког порекла. Неравноправност у награђивању доводила је до неочекиваних догађаја. О једном од њих говори Александар Никитенко, Пушкинов цензор у својим успомена-

ма, из 1853. године: „Крађа, приликом које се лопов показао као хуморист. У Кијеву котарски благајник украо је 80.000 рубља у сребру и сакрио се, оставивши писмо следећег садржаја: 20 година радио сам поштено и усрдно, то је познато и начелству, које је увек било задовољно са мном. Без обзира на то, мене нису наградили, када су друге моје колеге добијале награде. Сада сам решио да сам себе наградим...“

Међу онима који су са чашћу носили знаке одличја ордена, били су они, који су, налазећи се у „царској служби“ послужили истинским интересима Русије, увеличали славу своје Отаџбине, заштитили њену независност. У списковима награђених, ако изузмемо војне заслуге, истински хероји историје представљају мањину. Њихова имена се губе у мору имена виших чиновника, фаворита, каријериста свих рангова и верних, искусних службеника.

Највиша награда у царској Русији био је најстарији од руских ордена – орден Андреја Првозваног. То је био орден царева, виших достојанственика и генерала. Петар I га је установио највероватније 1698. године, по повратку с пута по Западној Европи.

Оснивање ордена и избор његовог „небеског“ покровитеља био је у тадашњим условима важна политичка акција. Петрова тежња да свим средствима ојача престиж руске државе, манифестовала се у жељи да равноправно стоји у реду осталих европских држава.

У пројекту ордена Андреја Првозваног, у којем је узео учешће сам Петар, речено је: „...за награду и одликовање једнима за верност, храброст и различите нама и отаџбини учињене заслуге, а другима за потицај за сваку благородну и херојску врлину, јер ништа толико не подстиче и не распламсава честољубље и славољубље, као прочитати знаци и видљиво награђивање за врлину“.

Мало је коме познато, да је рад на симболици ордена подстакла Петра I да установи следеће, 1699. године, руску заставу ратне морнарице, са изображењем плавог Андрејевског крста.

Први кавалер ордена Андреја Првозваног постао је генерал-адмирал Фјодор Головин (1650–1706) и то 1698. године. У част првог кавалера била је изливена у Холандији медаља са ликом Головина. Но статут тога ордена службено је усвојен 15. априла 1797. године. Петар је додељивао орден крајње ретко. Њиме је одликовано само 38 људи, од њих 12 странаца.

После Полтавске битке Петар је намеравао да установи за војнике и ниже официре крст затворено плаве боје са распећем Андреја Првозваног, тако да орден буде највиша и најдрагоценија награда. Он је наредио да се по његовом нацрту изради седам малих крстова, но њихова даља судбина је непозната. У сваком случају за Полтавску битку (1709) војници и нижи официри били су одликовани медаљама без ушице „За победу код Полтаве“ и само неколико

војсковођа орденом Андреја Првозваногa. Један од њих је постао командант руске артиљерије, генерал Јаков Брјус. У Државном историјском музеју налази се звезда тога ордена, јединствена од сачуваних звезда руских ордена из Петровог доба.

Ордени се у Руској империји нису давали само за конкретне заслуге, подвиге или сл. но чешће за навршене године службе. За чиновнике првостепени значај имао је однос начелства према њима. За то постоји маса примера у књижевности. Веза између стварних заслуга људи и ранга добијених награда бивала је често несразмерна, већ и обрнута. Нижи степени ордена добијали су се за велики труд и истакнуте ратне подвиге. Подвиг генерал-мајора Константина Семјакина, који је однео коначну победу руске армије у Кримском рату, освојивши турске редуте код Балаклаве 15. октобра 1854. године и одбио навалу Енглеза, лично водио војску, био је удостојен само 3. степена ордена св. Георгија, који се у то време делио као почетно одликовање приликом јубилеја, празника, свечаних церемонија.

Заслужити орден често било је лакше у чиновничкој служби, него ризикујући живот и проливајући крв. Изобилје носилаца ордена изазивало је негодовање код оних који су их трудом и подвизима заслужили. Они су их чак и бојкотовали, одбијајући да их носе.

И сам император Александар I био је запањен мноштвом одликованих. Имајући обичај да се шета ујутру по Петербургу, срео је на Адмиралитетском булевару жутокљунца-чиновника, већ украшеног орденом св. Владимира и кратко га је запитало: „За чега су ти га дали?“ Младић је поцрвенео и смушено одговорио: „Ваше императорско величанство, ја заиста ни сам не знам за чега – још нема година како сам ступио у службу!“

Орден св. равноапостолног кнеза Владимира 1. степена био је у истом рангу са Андрејем Првозваним. За ниже чиновнике 4. степена ордена Владимира био је знак 35-годишњих заслуга у грађанској служби.

Не мало значајних Руса, који су оставили трага у историји Русије било је одликовано овим орденом.

Током XVIII века сваки од руских ордена имао је своју администрацију. Павле I је објединио све руске ордене, којих у његово време није било мало, у једну институцију, која је управљала свим орденима. У почетку се називала орденом канцеларијом, а потом Капитулом руског кавалерског ордена.

Капитул је располагао знатним новчаним средствима. Они су подмиривани поред државних дотација, из једнократних износа, које су били дужни да уплате сви одликовани, искључујући кавалере ордена св. Георгија. На пример, 1860. год. ти износи су били: приликом добијања ордена Андреја Првозваногa – 500 рубаља, Владимира I степена – 450 руб., Александра Невског – 400 руб., Ане I сте-

пена – 150 руб. У време рата, за официре сума је била смањена на половину.

Ова средства су трошена на пензије сиромашним кавалџерима, чији је број био строго одређен за сваки орден. Осим тога, по статусу сви ордени су били обавезни да се баве добротворством. На пример орден Екатерине је од 1797. године управљао Смољним институтом благородних девојака, средствима ордена издржавало се училиште св. Екатерине и Маријански институт. Други ордени су вршили надзор и управљали заводима разних врста за инвалиде и сиромашне у обе престонице. „Непознато је, писао је новинар с краја прошлог века, не без ироније, – на који начин се ти прописи извршавају у стварности и са каквим успехом.“ Такво питање ми са много разлога можемо поставити и данас у вези делатности многобројних добротворних фондација.

Без обзира што се за ордене морало платити, било је примамљиво добити или „купити“ орден. Сваки орден је давао и одређене привилегије. За мноштво ситних чиновника и официра награђивање орденом није било само почасно и престижно, него је давало и перспективу у животу. Добивши знак ордена, они су могли да рачунају и на добијање права тзв. потомственог племства (наследног племства).

Доспети у привилеговани круг племића било је могуће или достигнувши одређени чин или добивши орден. Током XIX века чин и ранг ордена који су били потребни за ту класу, стално су се повишавали.

Од 1845. године наследно племство се почело давати само са орденом Ане I степена. Таква је била политика државе у односу на сталезе. У првој половини XIX века наследно племство се давало у армији од чина мајора (у морнарици – капетан-лајтнанта) а у грађанским установама од звања нижих чиновника. Од 1855. год. у армији је требало доспети до пуковника (у морнарици капетана II ранга), а у грађанству до звања државног саветника, што је било веома ретко. Због тога, у другој половини XIX века племићи су постајали више добијањем ордена, нарочито грађански чиновници. Тако од 1882–1896. године уписани су као племићи по звању 28 %, а по ордену 72 %. У 1900. години уведено је ново правило: наследно племство се давало са III степеном Владимировог ордена. Међутим, IV степен војног ордена св. Георгија увек је повлачио и потомствено племство.

За сваки од руских ордена био је установљен и празник на дан светитеља – покровитеља ордена. У време цара Павла I био је уведен и заједнички празник за све ордене – 8. новембар. Тога дана обављала су се богослужења, представљали цару нови кавалџери, у двору приређиван свечани обед.

До друге половине XIX века, док није било фабрика за израду ордена, њих су правили јувелири и уметници. Сваки орден појединачно представљао је непоновљиво уметничко дело. Ордење по наруџбини правио је чувени јувелир Фаберже. Масовном производњом ордена бавили су се златари московске оружане палате, но у XVIII веку она је изгубила свој производни значај и посао је прешао у руке јувелира Петербурга. Још у време Петра I за израду ордена користило се чистије злато, но после 1831. и злато слабијег квалитета.

Орденска одличја давала су се из Капитула, где су се и враћала, у случају одликовања орденом вишег степена или у случају смрти носиоца. У Капитулу се чувао и велики број неуручених ордена. Без обзира на чинове државног саветника или генерала, недостатак средстава затицао је неке у похабаном оделу. Други су пак, чак и на кућним огртачима носили ордене, а излазећи из куће стављали троноги шешир с перјем. Таква је Русија била некад и сад.

Ако је почетком XVIII века орден био искључиво почаст за многе особе блиске монарху, то се крајем века круг одликаних све више ширио.

Сељаци, као и друга лица из простог народа, нису се у царској Русији одликовали. То је била привилегија племства, чиновништва и официра. Нижи чиновници армије и морнарице – војници, морнари, подофицири морали су да се задовоље медаљама и специјалним војничким значкама. Ова одличја, заслужена крвљу, смелошћу и неустрашивошћу при заштити домовине, не можеш назвати знацима отаџбинске славе. У то време ордени у већини случајева били су знаци престижа пре, него славе и достојанства.

У царској Русији постојало је више ордена, заправо осам. То су били: св. Станислава (3 степена), св. Ане (4 степена), св. равноапостолског кнеза Владимира (4 степена), св. великомученика и победоносца Георгија (4 степена), Белог Орла (1 степен), св. благоверног великог кнеза Александра Невског (1 степен), св. великомученице Екатерине (2 степена), св. Андреја Првозваног (1 степен).

Уопште, систем одликовања у Русији је током пет векова претрпео знатне измене, но мора се признати да су многе традиције, како добре тако и лоше, остале до данас.

S A D R Ń A J

УМЕСТО УВОДА

<i>Еџиској Арџемије</i> Писмо	5
<i>Еџиској Арџемије</i> Глас у пустињи	9
<i>Преј. Силуан Аџонски</i> Упознавање с Богом	13

ДОГМАТИКА

<i>Миограџ Пеџровић</i> У раскораку са Светим Савом	25
<i>Аџанасије Ракиџа</i> Евагрије Понтиџски (око345–399).....	33
<i>Г. Марзелос</i> Апофатички карактер начина постојања лица Свете Тројице по Св. Василију Великом	37

OGLEDI IZ KANONSKOG I CRKVENOG PRAVA

<i>Жељко Коџоранин</i> Српска црква у загрљају јерес	49
<i>Жељко Коџоранин</i> Да ли је Бог твораз зла?	53

BIBLIJSKA TEOLOGIJA

<i>Горан Раџенковић</i> Историјске књиге Старог завета	61
<i>Илија Томић</i> Крштења Св. Јована Крститеља, есенска купања и хришћанско крштење	69

UMETNOST I ISTORIJA

<i>Љиљана Чолић</i> Тамновање митрополита Пајсија Лазаревића ...	85
<i>Милораџ Лазић</i> Српски монашко подвижнички зборници	91
<i>Зоран Милошевић</i> Европа у богословској мисли св. владике Николаја	97

VERA I NAUKA

<i>Бранислав Скробоња</i> Да ли је 1923. = 2001?	115
--	-----

DUHOVNI PUTOKAZI

<i>Архимандрит̄ Филоѿеј Зервакос У Христу љубљеном најчаснијем брату и саслужитељу о. Димитрију, да се радује у Господу.</i>	137
<i>Живица Туцић Нови светитељи – блажена Матронушка</i>	141
<i>Живица Туцић О чудотворним иконама Хиландарским</i>	145

AKTUELNE TEME

<i>Предра̄ Рисић Српска уметност и дух</i>	149
<i>Интервју патријарха московског Алексија II дат немачком часопису Фокус 7. јуна 1999. године</i>	152
<i>Живица Туцић Поуке</i>	154

ME—УСРКВЕНА ХРОНИКА

<i>Живица Туцић Вести из Руске цркве</i>	159
<i>Живица Туцић Орден апостола Андреја Првозваног</i>	169

